

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ"**
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА У ПОСТПАНДЕМІЧНУ ДОБУ

МАТЕРІАЛИ
Круглого столу

26 травня 2023 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Факультет цивільної та господарської юстиції

**ПРОБЛЕМИ
ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
У ПОСТПАНДЕМІЧНУ ДОБУ**

**МАТЕРІАЛИ
круглого столу**

Одеса,
26 травня 2023 року

Одеса
Фенікс
2023

УДК 346:347:34.096(477)

П 78

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора Є. Харитонова,

доктора юридичних наук, професора І. Давидової

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права;

Шамота Олександр Володимирович – асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

П 78 Проблеми цивільного права у постпандемічну добу : матер. круг. столу (м. Одеса, 26 травня 2023 р.) [Електронне видання] / укл.: І.В. Давидова, О.В. Шамота ; за ред.: Є.О. Харитонова, І.В. Давидової ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса, 2023.– 210 с. – Режим доступу: ...

ISBN 978–966–928–957–5

Збірник містить тези доповідей учасників круглого столу, який відбувся 26 травня 2023 року, а саме: тези науково-викладацького складу кафедри цивільного права та кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія», а також запрошених науковців з інших закладів вищої освіти. Матеріали цієї збірки можуть стати корисними для всієї наукової спільноти.

УДК 346:347:34.096(477)

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978–966–928–957–5

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

**Група організаційного та технічного забезпечення
Всеукраїнської наукової конференції:**

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., професор кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професор;

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Калітенко Оксана Михайлівна – к.ю.н., професор кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Кирилюк Алла Володимирівна – к.ю.н., доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр Володимирович – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Маршук Юлія Сергіївна – аспірант кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Білак Анатолій Анатолійович – старший лаборант кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія»;

Сурник Анастасія Олександрівна – лаборант кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

ПЕРЕДМОВА

ПОСТ-ПАНДЕМІЯ: ПЕЙЗАЖ ПІСЛЯ БИТВИ

Коронавірус був для людства несподіванкою, хоча ще у 2015 році, під час виступу на щорічній міжнародній конференції TED (май-данчику, де обговорюються «ідеї, гідні поширення») Білл Гейтс закликав людство витратити кошти, передусім, на боротьбу з особливо небезпечними вірусами, котрі, на його думку, загрожують глобальною катастрофою. На прикладі вірусу Ебола він доводив, що проблема боротьби з епідеміями полягає у відсутності системи як такої: у постраждалих регіонах не контролювалися процеси лікування, діагностики, щеплення; ніхто не знав, як лікувати. Це був провал світового масштабу. Те, що хвороба майже не поширилась за межі Західної Африки, було простим везінням. Наступного разу вірус знову може з'явитися несподівано і бути або природного характеру, або створеним біотерористами.

За підрахунками Світового банку глобальна епідемія грипу призведе до падіння світового добробуту більш ніж на 3 трильйони доларів і втрати багатьох мільйонів життів. При цьому такі дані наводилися ним не з метою залякування, а для акцентування уваги на тому, що Ебола дала людству добрий урок: вона послужила нам раннім оповіщенням, попереджувальним сигналом. Якщо ми почнемо готуватися зараз, ми будемо у всеозброєнні [1].

На жаль, виступ Біла Гейтса не мав широкого резонансу і зустріти коронавірус у всеозброєнні людства не вдалося.

Наприкінці 2019 року здавалося, що спалах захворювання торкнеться тільки Китаю, однак епідемія перейшла у пандемію, створюючи загрози у гуманітарній та економічній сферах: закривалися кордони, скоротилася міжнародна глобальна торгівля та потоки людей.

Відтак коронавірус на два роки став символом буття людства, що відобразилось, зокрема, у визначенні «слова року», протягом 2021–2022 років.

Зокрема, у 2020 році найпопулярнішим було слово *коронавірус* та пов'язані з ним терміни.

Так, Словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» [2] назвав *коронавірус* словом 2020 року, зазначивши, що: «Вірус, назва якого ще рік тому була відома лише вузькому колу медичних спеціалістів, торік справив визначальний вплив на життя людей, а отже і на мову». Укладачі словнику відзначили також слово *ковід*, зауваживши, що більшість головних слів року так чи інакше пов'язані з *пандемією* – результатом швидкого та неконтрольованого поширення коронавірусу, який викликав паніку в усьому світі та призвів до запровадження карантинів і локдаунів. З ними певним чином пов'язаний також термін *інфодемія* – швидке та неконтрольоване поширення неперевіреної інформації.

Популярним було слово італійського походження *карантин* – як засіб стримування пандемії, котре увійшло в українську мову декілька століть тому і спочатку вживалося значно частіше, ніж термін *локдаун*, запозичений з англійської мови.

Самоізоляція – ще одне важливе слово зі словника епохи коронавірусу. Сюди ж відноситься і поняття *соціальне дистанціювання*.

Інтерес до щеплення від коронавірусу зумовив популярність терміну *вакцина*. Одразу кілька вакцин були розроблені у надзвичайно стислі терміни, і вже наприкінці того року розвинуті країни розпочали програми масової вакцинації. Сприяли популярності слів *вакцина* та *вакцинація* також *антивакцинатори*, *ковід-дисиденти* (теж нові поняття) та інші прихильники теорій змови.

Дистанційний – пандемія та спричинений нею карантин надали нового імпульсу *діджиталізації* (слово року-2019), змушуючи людей та бізнеси переходити на дистанційну роботу, навчання, обслуговування тощо.

Американський тлумачний словник Merriam-Webster назвав словом 2020 року *пандемія*. А оксфордський словник просто не наважився обрати слово року [3].

У 2021 році в Україні словом року «Мислово» обрало слово *вакцина*. «Події останніх двох років, – зазначили укладачі, – не залишають нам простору для маневру. Як і минулоріч, цьогорічне слово року продиктоване пандемією коронавірусу, але вже на наступному її вит-

ку. Вакцина та похідні від неї слова, передусім *вакцинація*, повністю домінували у суспільній дискусії року, що минув». Серед інших важливих похідних або пов'язаних із вакциною/ вакцинацією слів 2021 року: *антивакцинатор* (антиваксер, антивакс), *ревакцинація*, *бустерна доза* (бустер), *іmunізація*, *іmunітет*, а також фрази *ковідна тисяча* або *тисяча Зеленського*.

Предстоятель Православної церкви України митрополит Епіфаній заявив, що словом року обрав би «іmunітет», адже Україна розвивала не лише здатність протистояти біологічному вірусу, але й формувала несприйнятливість і стійкість до «фейків, неправди, пугінських погроз, обману, свавілля».

Merriam-Webster назвав у якості ключового, слово «вакцина». Укладачі словника зазначили, що порівняно зі 2020 роком частота згадок цього слова зросла всемеро, а порівняно з 2019-м – майже у 12 разів. «В англійській мові, це слово з'явилося відносно недавно, у 1880-х роках, – зауважує редакція. – У 2021 році слово «вакцина» означало набагато більше, ніж просто медичне поняття. Для багатьох це слово символізувало можливе повернення до життя, яке ми вели до пандемії. Воно також опинилося в центрі дебатів про особистий вибір, політичну приналежність, професійні правила, безпеку в школі, нерівність у сфері охорони здоров'я тощо».

У Великій Британії було названо відразу три слова року. Укладачі Collins English Dictionary обрали аббревіатуру NFT, що розшифровується як *non-fungible token* (невзаємозамінний токен). До короткого списку претендентів на слово року також увійшли: *double-vaxxed* – той, хто отримав обидва щеплення вакцинами, які передбачають курс із двох уколів; *hybrid-working* – змішаний режим роботи: коли співробітники половину робочого часу працюють в офісі, половину – дистанційно; *pingdemic* – неможливість ходити на роботу через близький контакт із зараженими, про який співробітники дізнаються за допомогою повідомлень-пінгів, що розсилаються спеціальними додатками;

Укладачі Оксфордського словника англійської мови віддали перевагу слову *vax*. Воно позначає і «вакцинацію», і «вакцину», і ді-

єслово «вакцинувати». За даними лінгвістів, цього року слово *вах* в країні використовували у 72 рази частіше, ніж у 2020-му.

Лінгвісти Кембриджського Університету обрали слово *наполегливості* (*perseverance*), що означає «постійне прагнення чогось досягти або зробити, навіть в умовах труднощів або значних витрат часу». Користувачі Кембриджського словника он-лайн найчастіше (243 тис. разів за рік) шукали саме слово «наполегливість». При цьому варто зауважити, що слово «*наполегливість*» може стосуватися як щодо одноїменної місії NASA, так і стосовно пандемії [4].

Популярність згаданих слів свідчить, що 2020 та 2021 роки пройшли під знаком коронавірусу COVID-19, за час існування якого епідемія перетворилася на пандемію. Хвиля за хвилею збільшувалася кількість тих, хто захворів. Зростала кількість жертв. Більшість країн світу встановлювали повні або часткові карантини (локдауни), вживаючи різноманітних організаційних та правових заходів для подолання кризи, пов'язаної з пандемією. При цьому ставлення людської спільноти і до загроз, які несе пандемія, і до зусиль влади, спрямованих на подолання цих загроз, було неоднозначним: від повного схвалення і підтримки дій влади – до ігнорування інформації щодо масштабів та наслідків захворювань, недотримання вимог карантину тощо.

Відтак пандемія COVID-19 стала одним з найбільш серйозних викликів людству за всю історію його існування.

Тут варто згадати, що важливою властивістю феномену пандемії є її здатність змінювати світ. Кожна з минулих пандемій поставала викликом, який внаслідок намагання побороти загрозу людству, стимулював прогрес.

До прикладу після пандемії чуми 1347–1353 рр., коли рівень смертності, у Британії був майже у 200 разів вищим, ніж під час Першої світової війни, в історії Європи відбулися зміни, які впливають на сьогодення та перспективи розвитку XXI століття. Зокрема, після цієї пандемії зросло споживання ремісничьких товарів, а відтак і доходи майстрів. В аграрному секторі, селяни, яких стало значно менше, зрозуміли, що без їхньої праці землевласникам не обійтись,

а тому останні мусили платити більше сільськогосподарським робітникам. Після пандемії селянин у Європі почувався вільнішим і більш затребуваним, віра у значущість власної праці суттєво зросла. Крім того, зросла любов до свободи, адже чума продемонструвала – перед смертю всі рівні. Пандемія засвідчила несправедливість існуючої соціальної ієрархії, що зумовило появу реформаторських тощо ідеологій [5, с. 96].

Кількість жертв пандемії «іспанки» ВООЗ оцінює у 40–50 млн. (на фронтах Першої світової війни загинули 10 млн військових, ще 7 млн зникли). За розрахунками економістів ця пандемія зменшувала ВВП на душу населення у типовій країні на 6% і норму споживання на 8%, збільшуючи інфляцію на 20%. Водночас, пандемія «іспанки» стала каталізатором медичних досліджень, сприяла розробці антибіотиків та використанню вакцин від грипу, які врятували мільйони життів. Зокрема, під час спроб знайти чинник цієї хвороби британський бактеріолог Александер Флемінг у 1928 р. винайшов цвілевий гриб пеніцилін, на основі якого Говард Флорі та Ернест Чейні згодом розробили антибіотик, що використовувався під час Другої світової війни. У 1945 року усі троє вчених отримали Нобелівську премію [6].

Генеральний директор Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) Тедрос Гебреісус стверджував, що пандемія COVID-19 спричинила більшу «масову травму», ніж Друга світова війна: «Світ зазнав масову травму, оскільки Друга світова війна зачепила багато життів. З пандемією COVID-19 постраждало ще більше людей, майже увесь світ» [7].

Оскільки пандемії є невід'ємною частиною світу, в якому ми існуємо, маємо враховувати, що вони загострюють ті проблеми, на які у спокійні часи люди часто не зважають, а відтак стають каталізатором прогресу у різних сферах (у тому числі, у сфері права) [8].

Так само, як її попередниці, пандемія COVID-19 зумовила перегляд характеру стосунків людей у різних сферах буття, ставлячи під сумнів навіть такі стійкі тренди як євроінтеграція, міжнародний розподіл праці, ринків, глобалізація. І так само публіцисти та експерти вбачають у пандемії як негативну, так і позитивну сторону.

Прихильники песимістичного бачення наслідків пандемії зазначають, що її результатом може бути послаблення інтеграційних процесів. Криза показала, які ризики містить міжнародна інтеграція, ставши чинником «законних національних обмежень» глобальної торгівлі та потоків людей. Вона перериває міжнародні ланцюжки постачань і додає популярності політикам, які виступають проти мігрантів. Пандемія засвідчила також, що під час кризи не завжди можна розраховувати на своїх сусідів і союзників. Це зміцнює впевненість у своїй правоті тих, хто вірить в сильний уряд і пріоритет суспільних потреб над свободою особистості та національних інтересів над міжнародним співробітництвом. Після пандемії прихильникам глобалізації доведеться довго пояснювати іншим, чому вона важлива [9].

На думку прихильників оптимістичної позиції, криза, викликана пандемією коронавірусу, привчить нас до думки, що рівність можливостей – це ключовий посил сучасної демократії, а коронавірус, який приніс нам кризу, змусить переосмислити всю нинішню систему капіталізму. Пандемія коронавірусу зрівняла людей у їхніх базових можливостях і прагненнях. Вона всіх оселила на якийсь час у спільну комунальну квартиру, а тому коронавірус виглядає як старий, переконаний соціал-демократ, що ідеологічно сформувався на дискусіях у загальнодоступній пресі». Це схоже на перезапуск нашого розуміння того, що таке капіталізм і що таке демократія. Коли італійський лікар в Мілані вибирає, кому з пацієнтів він надасть дефіцитний апарат штучної вентиляції легень, він має бути демократом. Він не може рятувати 40-річних за рахунок 80-річних. Йому хочеться рятувати всіх, хто захворів на COVID-19. Це – ключовий посил демократії. Отже, демократія – це про те, щоб рятувати від бід всіх, хто цього потребує. Звісно, можна розділити суспільство на окремих фізичних осіб і порахувати їхній внесок у ВВП, у податковий прибуток держави та інші економічні індикатори. Але це буде стара картинка з XIX століття, яка призвела до кризи елітарності, виходом з якої стали дві світові війни минулого століття [10]. Позитивний бік кризи, викликаний пандемією, відзначає і економіст Т. Мілованов, зауважуючи, що у будь-якій пристойній бізнес-школі вчать, що криза – це час можливостей [11].

На другому році пандемії настав час паузи захворюваності та смертей від коронавірусу: в європейських країнах створилася можливість взяти під контроль передачу коронавірусу. Сприятлива сезонна пауза, що настала після зими, «більш низька серйозність варіанту Омикрон» сприяли тривалому періоду спокою і більш високого рівня захисту населення від заражень, навіть з більш небезпечним варіантом (що, втім, не виключало появу нових штамів коронавірусу, внаслідок чого рекомендувалося продовжувати вакцинацію населення і тестування) [12].

Всесвітня організація охорони здоров'я 5 травня визнала, що поширення коронавірусної інфекції нового типу COVID-19 тепер не є надзвичайною ситуацією міжнародного значення. Отже ця пандемія нібито завершилась. Разом із тим, Міністр охорони здоров'я України В. Ляшко 8 травня 2023 року заявив, що в Україні формально карантин через COVID-19 триває, але уряд (який у квітні подовжив дію режиму надзвичайної ситуації, запровадженого через пандемію коронавірусу, до 30 червня 2023 року) його скоро може скасувати. «Ми розглядаємо скасування всього цього. Однак до цього треба підготуватися. Зараз ми оцінимо стан готовності скасування всіх карантинних обмежень. Тому ми зараз проводимо внутрішній аудит і потенційно готуємося до того, щоб вийти з офіційною позицією і сказати, що карантин буде скасовано з такого числа», – сказав він [13].

Наразі щодо перспектив «постпандемічного» буття переважають оптимістичні очікування. Як зазначає Фарід Закарія: «Після пандемії країни, компанії та насамперед люди житимуть іншим життям. Навіть якщо економіка і політика повернуться у звичне русло, з людьми цього не станеться. Подолавши незвичайне і складне випробовування, вони відчують, що в них з'явилася досі незнана і важко здобута можливість. ... Як висловилася письменниця Кетрін Енн Портер: «Тепер часу стане на все» [14, с. 11].

Разом із тим, необхідно зауважити певну романтичність, ідеалізацію такого переконання, котрі залишають за дужками майбутні загрози-виклики: ігноруючи можливість появи назавтра якоїсь іншої епідемії або якогось іншого катаклізму, що випробовуватиме на міц-

ність людей, систему суспільних зв'язків, державні інституції – разом і окремо.

Уроки пандемії ще чекають свого осмислення, аналізу і засвоєння, аби не повторилася ситуації, зі згадку про яку, починалася ця Передмова. Власне, це і є головним завданням нашого Круглого столу.

Література

1. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2911665-bill-gejts-2015-najkrasi-uroki-u-borotbi-z-epidemieu-mozna-distati-z-dosvidu-pidgotovki-do-vijni.html>

2. Словник «Мислово» створений у 2012 році з метою фіксації неологізмів, сленгу та інших проявів сучасної української мови. Слова та визначення до них надсилають звичайні користувачі. Словник обирає слово року увосьме. Основними критеріями при виборі слова року є його популярність та соціальна значущість.

3. Словник сучасної української мови та сленгу обрав слово 2020 року. 6 січня, 2021 URL: <https://glavcom.ua/news/slovník-suchasnoji-ukrajinskoji-movita-slengu-obrav-slovo-2020-roku-729041.html>

4. Одним словом про 2021 рік .(тренди).Наталія Сокирчук. 6.1.22. 21:00 glavcom.ua URL: https://glavcom.ua/country/society/odnim-slovom-pro-2021-rik-812646.html?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE

5. Мортімер, Іен. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас / пер.з англ. Я. Машико. Харків: Ранок: Фабула, 2019. 448 с.

6. Чума, холера, «іспанка»: як великі пандемії змінювали світ. Георгій Ерман. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52291698>

7. Пандемія COVID-19 завдала більшу «масову травму», ніж Друга світова війна – ВООЗ. Тетяна Яворович. 6 березня 2021. URL: <https://suspilne.media/219201-vijna-v-ukraini-moze-spriciniti-globalnij-golod-oon/>

8. Як епідемії впливали на розвиток міст: суворі уроки гіркого досвіду. Дар'я Цепкова. URL: <https://www.prostranstvo.media/urbanistika-i-epidemii/>

9. Алла Кошляк, Євген Спірін. Світ після пандемії: глобалізація слабшає, націоналісти зміцнюються позиції. URL: https://thebabel.com.ua/texts/40815-svit-pislya-pandemiji-globalizaciya-slabshaye-nacionalisti-zmicnyuyut-poziciji-perekazuyemo-stattyu-foreign-policy?utm_source=page&utm_medium=publication

10. Верстюк І. Несподіваний урок коронавірусу. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-v-ukrajini-urok-yakiy-varto-zapam-yatati-ostanni-novini-50080416.html>

11. Милованов Т. Виграє перший. Три головні принципи для бізнесу, які допомагають не тільки залишитися на плаву, а й досягти успіху, використовуючи всі можливості кризи URL: https://nv.ua/ukr/opinion/karantin-i-kriza-yak-vryatuvati-sviy-biznes-novini-ukrajini-50085555.html?utm_campaign=article_heads&utm_medium=heads&utm_source=site

12. У Європі скоро настане «перемир'я» з КОВІДОМ – люди відпочинуть від обмежень. URL: У Європі скоро настане «перемир'я» з ковідом – люди відпочинуть від обмежень – BBC News Україна

13. Ляшко анонсував скасування карантину в Україні. МОЗ проводить аудит. Понеділок 08 травня 2023. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/lyashko-anonsuvav-skasuvannya-karantinu-ukrayini-1683552721.html>

14. Закарія Фарід 10 уроків для світу після пандемії /пер.з англ. Анна Марховська та Орина Ємельянова. К.: Наш Формат, 2021. 264 с.

Харитонов Євген Олегович

доктор юридичних наук, професор,

зав. кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

член-кореспондент НАПрН України

Харитонova Олена Іванівна,

доктор юридичних наук, професор,

зав. кафедри права інтелектуальної власності

та патентної юстиції Національного університету

«Одеська юридична академія»,

член-кореспондент НАПрН України,

СЕКЦІЯ 1

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В ПОСТПАНДЕМІЧНУ ДОБУ

Харитонов Євген Олегович

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент НАПрН України*

ПАНДЕМІЯ: ПРАВО ЖИТИ ПРОТИ ПРАВА ПОМИРАТИ

3 11 березня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я визнала поширення коронавірусу SARS-CoV-2– пандемією. Глава ВООЗ Тедрос Аданом Гебреїсус заявив, що пандемія COVID-19 прискорюється з експоненційною швидкістю. На його думку, без агресивних запобіжних дій у всіх країнах мільйони можуть померти [1].

Відтак одним з головних викликів пандемії у правовій сфері було з'ясування можливості, виправданості й меж застосування для подолання COVID-19 жорстких обмежень щодо приватних осіб (у тому числі, обмежень конституційних прав людини). Позірна ефективність публічно-правових засобів стала потужним стимулом для спроб поширення використання таких засобів впливу на всі сфери суспільного життя.

Разом із тим, вчиняючи такі «агресивні запобіжні дії», держава, – за словами Джуді Демпсі, – серйозно втручалася в життя людей, запроваджуючи низку обмежень, нечуваних для демократичних держав в мирний час [2].

Колізія приватного та публічного інтересів спочатку яскраво проявилася при встановленні карантинів (локдаунів): держава прагнула вирішити проблему зупинення поширення коронавірусу шляхом адміністративного встановлення обмежень і заборон, тоді як громадяни, часто-густо, просто ігнорували рішення органів влади.

Відтак постало питання: «Чи можна задля збереження здоров'я людей нехтувати їхніми правами?» [3] Іншими словами: «Чи може людина обирати на свій розсуд між правом на життя (дотримуючись для цього встановленого державою режиму обмежень і заборон) і пра-

вом померти внаслідок смертельно небезпечного коронавірусу (свідомо ухиляючись від заходів безпеки, виправдано вжитих державою)?».

Задовольнившись отриманням умовно позитивної відповіді стосовно того, що встановлення карантину слугує захисту загально-го інтересу спільноти (публічних інтересів), а відтак є виправданим засобом обмеження прав людини, проведеного відповідно до закону, суспільство надалі зіткнулося з більш складною проблемою вакцинації від COVID-19. Адже, якщо при порушенні карантину, встановленого належним чином, йшлося про правопорушення, зіткнення «права» з «неправом», то при вакцинації виникала колізія «права робити щеплення» з «правом не робити щеплення». Оскільки у багатьох випадках держави не вдавалися до «примусової» вакцинації, то йшлося про загалом правомірну поведінку приватних осіб, які не бажали робити щеплення. Це були колізія правомірних приватних інтересів.

Утім, оскільки за два роки пандемії сподівання, що вона завершиться найближчим часом не справдились, чимало держав зробили ставку на щеплення, аби обов'язкова вакцинація перешкодила подальшому поширенню вірусу [4]. У ситуації, що склалася, вакцинація є фактично єдиним реальним засобом протистояння суспільства / держави загрозам пандемії COVID-19.

Характеризуючи ступінь небезпеки, Міністр охорони здоров'я Німеччини Єнс Шпан, звертаючись до невакцинованих німців під час прес конференції 22 листопада 2021 року щодо вакцинації проти COVI-19 заявив, що «до кінця зими кожен з нас або щепиться, або перехворіє, або помре». Міністр попередив, що новий «Дельта»-варіант дуже заразний, тому німецьке ОЗ наполегливо рекомендує вакцинацію [5]. Деякі країни [6] (і так само – ВООЗ) зайняли ще більш радикальну позицію, вважаючи, що необхідна повна вакцинація населення, яка має бути обов'язковою [7].

Але наявність супротиву (з ознаками інформаційної війни) цьому прагматичному підходу зумовлювали низку соціальних та правових проблем.

Тут варто згадати, що спроби держав приборкати пандемію шляхом обмеження контактів хворих та потенційно хворих шляхом

встановлення карантину, у попередньому році викликали серйозне невдоволення населення, чому значною мірою сприяла непослідовна політика держави та поведінка її функціонерів при встановленні карантину та забезпечення контролю за його дотриманням. До прикладу, Україна виявилася фактично розділеною ментально навпіл: за результатами опитувань, майже 50% опитаних не зробили і не збиралися робити щеплення від COVID-19 [8].

На такому тлі вакцинація від COVID-19 проводилась добровільно, але у багатьох країнах ще й повільно. Вакцинація відбувалося повільно й в Україні, де спочатку були досить сильними переконання урядовців у відсутності необхідності заохочення до вакцинації, оскільки головною мотивацією має бути збереження власного життя і здоров'я, а також здоров'я людей навколо [9]. Але ситуація змінилася на краще за кілька місяців, коли було прийняте рішення про виплату вакцинованим «ковідної тисячі».

Отож третя хвиля коронавірусу, супроводжувана появою нового штаму Дельта (а затим – штаму Омикрон), фактично, заскочила державні інституції багатьох країн зненацька.

Така неготовність до зростання небезпеки автоматично спрямувала уряди багатьох держав знов-таки до використання вирішення проблем, пов'язаних з подоланням пандемії, випробуваних раніше публічно-правових засобів. При цьому поза увагою урядовців значною мірою залишився досвід негативного ставлення населення до запровадження обмежень, застосування примусу, каральних санкцій тощо. Так само, як забулося і протистояння влади і частини населення при вирішенні колізії публічних інтересів.

Однак цей досвід та фактична неспроможність влади долати опір обмежувальним заходам осіб, залучених до «стосунків навколо пандемії», не забувся її опонентами, що сприяло створенню «квазі-громадського» руху «антивакцинаторів». Так, грецькі медики вийшли на протест проти обов'язкової вакцинації проти коронавірусу для їхньої професії. Це трапилось після того, як уряд запровадив додаткові обмеження для нещеплених греків на тлі різкого зростання інфекцій, госпіталізацій та смертей. Кампанія зі щеплення від коро-

навірусу в Німеччині також пробуксовувала, а частка нещеплених зменшувалась дуже повільно. Багато хто не наважувався вакцинуватися через те, що вакцини BioNTech/Pfizer, Moderna, AstraZeneca та Johnson&Johnson ґрунтувалися на нових технологіях [10].

Пов'язані з цим події знаменували собою перехід до нового етапу протистояння влади та громадян у питаннях вирішення проблем, створених поширенням коронавірусу. Якщо протести проти карантинних обмежень зовні здебільшого мали характер висловлювань окремих осіб з декларуванням ними (та іноді фахівцями) необхідності дотримування та захисту прав людини на вільне пересування тощо, то «антивакцинатори» досить швидко створили (чи то «на допомогу і для керівництва антивакцинаторами» були створені) групи на кшталт «terra free», непогано забезпечені матеріально, проводили, хоча й не багатолюдні, але амбітні «акції» і закликали перейти до вуличних протестів на підставі демагогічних заяв про відстоювання прав людини.

Такі групи діють не лише в одній країні. До прикладу згадувана «terra free» провела акції протесту за одною схемою і з однаковими гаслами у жовтні у Молдові, у листопаді – в Україні [11]. І якщо країни Заходу, загалом, більш чи менш успішно долають опір «антивакцинаторів», то у Східній Європі цей рух завдає набагато більше клопоту [12].

Як зазначають журналісти, «меседж в усіх акціях проти вакцинації, які організують в Україні, один: там і про всесвітню змову щодо коронавірусу, і про недосконалі вакцини, і обурення карантинними обмеженнями, які нібито порушують всі можливі і неможливі закони і норми Конституції. Так заявляли і на найбільш людному мітингу на площі Конституції у столиці. І з цими пікетниками були солідарні навіть деякі колишні та чинні нардепи» [13].

Набагато активнішими стали «антивакцинатори» не тільки у соціальних мережах та вуличних виступах, але також і у зверненні з позовами щодо сказання «примусової» вакцинації, обмежень, які застосовуються до тих, хто не вакцинувався, тощо [14]. Недоброзичливці України, докладаючи рук до створення безладу у цій сфері, про-

рокували через своїх ботів параліч судової системи України, оскільки суди, нібито, будуть завалені позовами з оскарженнями примусової вакцинації. (Звіт Центру протидії дезінформації Ради національної безпеки і оборони України від 27 жовтня 2021 року про результати аналізу інформаційного поля Telegram-каналів України) [15, 16].

Дослідження згаданих соціальних та правових проблем, пов'язаних з проведенням вакцинації від COVID-19, дає підстави для висновків, що основна проблема подолання пандемії у демократичному суспільстві полягає у необхідності вирішення колізії не лише публічних і приватних інтересів, але й «зіткнення» інтересів приватних осіб. (При цьому стосовно вакцинації, слід вести мову саме про «зіткнення» прав/ інтересів учасників відповідних правовідносин, оскільки, на відміну від «колізії» прав, які загалом мають однакову спрямованість, у нашому випадку йдеться про протилежну спрямованість «права на вакцинацію» та «права не вакцинуватися»: реалізація останнього (тобто, ухилення від вакцинації) одними особами фактично нейтралізує результати щеплення, зробленого іншими особами).

Головна хибка дій влади при проведенні вакцинації полягала в ігноруванні багатоаспектності проблеми, відсутності спроб/намагання вирішити проблеми, які при цьому виникають, шляхом адміністрування.

Що стосується ідеологічного/ інформаційного забезпечення вакцинації, то тут державними інституціями недостатньо уваги приділяється врахуванню відмінностей між «правами людини» і цивільною правоздатністю особи. Це потягло звуження діапазону можливостей використання правового механізму врегулювання проблем, що виникають при вакцинації від COVID-19, зокрема, вирішення згаданої проблеми «зіткнення» цивільних прав. Зокрема, якщо проблема забезпечення прав людини може розглядатися під кутом доцільності абсолютного захисту права окремої людини як приватного інтересу проти інтересу публічного, то з погляду цивілістичного важливою є також проблема подолання колізії приватних інтересів. Адже право однієї особи нехтувати своїм здоров'ям і життям (умовно назовемо – «право на хворобу і смерть») не може протистояти праву іншої осо-

би на життя (праву дбати про своє життя і здоров'я). І якщо котрась особа, вважаючи, що вона має таке право, ухиляється від вакцинації, то так само інша особа має право вимагати, щоб таке ухиляння не створювало для неї загрози захворювання. Інакше виникає передумова шикани, що не є прийнятним для демократичного (відкритого) суспільства [17].

Література

1. Глава ВООЗ: пандемія коронавірусу прискорюється з експоненційною швидкістю. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1860252-glava-vooz-pandemiya-koronavirusu-priskoryuyetsya-z-eksponentsiynoyu-shvidkistyu>

2. Джуді Демпсі. Світ після COVID-19. Що чекає Європу. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/karantin-2020-shcho-chekaye-yevropu-pislya-koronavirusu-ostanni-novini-50093405.html>

3. Борис Захаров. Чи можна задля збереження здоров'я людей нехтувати їхніми правами. URL: <https://detector.media/infospace/article/176294/2020-04-10-chi-mozhna-zadlya-zberezhennya-zdorovya-lyudei-nekhtuvati-ikhnimi-pravami/>

4. Будемо реалістами: у МОЗ Німеччини розповіли, чому COVID неможливо перемогти в найближчі роки. 11 грудня 2021 року. Автор: Сергій Пишкін URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/budem-realistami-minzdrave-germanii-rasskazali-1639244932.html>

5. «Кожен з нас або щепиться, або перехворіє, або помре»: очільник МОЗ Німеччини виступив з попередженням. 22.11.21. URL: <https://tsn.ua/svit/kozhen-z-nas-abo-schepitsya-abo-perchvoriye-abo-pomre-ochilnik-moz-vistupiv-z-poperedzhennyam-dlya-nimciv-1915444.html>

6. Австрія перша в Європі заявила про введення обов'язкової вакцинації від COVID-19 для всього населення. Мирослав Семенюк URL: https://covid.obozrevatel.com/ukr/avstriya-persha-v-evropi-zayavila-pro-vvedennya-obovyazkovo-vaktsinatsii-vid-covid-19-dlya-vsogo-naseleennya.htm?_gl=1*1am6g1k*_ga*NDawMTI3NzkzLjE1Mzc4OTclMDQ.*_ga_JBX3X27G7H*MTYzNzMzM0M0y4zMDYuMS4xNjM3MzQwMTcxLjA.&_ga=2.109603461.1221574746.1637232981-400127793.1537897504

7. Вакцинація проти COVID-19 може стати примусовою: у ВООЗ надали рекомендації 24.11.21. URL: <https://tsn.ua/svit/vakcinaciya-proti-covid-19-mozhe-stati-primusovoyu-u-vooz-nadali-rekomendaciyi-1917154.html>

8. Опитування. 2 листопада 2021. URL: Не будуть вакцинуватися від ковіду 43% українців, а 57% не бояться захворіти. Опитування BBC News Україна

9. 10 догналих нас вопросов о вакцинации // Фокус. № 28. 16 липня 2021 року. С. 43.

10. Завгородня І., Фройнд А. «За традиційним рецептом»: чим COVID-вакцина Novavax відрізняється від конкурентів. URL:

<https://www.dw.com/uk/vaktsyna-proty-koronavirusu-vid-novavax-vyishla-na-finishnu-priamu-v-yes/a-59881903?maca=ukr-Facebook-dw>

11. У плакатів антивакцинаторів в Україні та Молдові виявився однаковий дизайн. 4 листопада, Антивакцинатори в Україні та Молдові використовували плакати з однаковим дизайном. (nv.ua)

12. Щеплення від розпропаганди: як країни ЄС долають спротив антивакцинаторів. 5.11.2021, Данило Карпа, Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/11/5/7129907/>

13. Без змови не обійшлося: хто організовує мітинги антивакцинаторів та до чого тут містичний 25-й кадр. Андрій Орляк. 07.11.21. URL: <https://tsn.ua/exclusive/bez-zmovi-ne-obiyshlosya-hto-organizovuye-mitingi-antivakcinativ-ta-do-chogo-tut-mistichniy-25-y-kadr-1904005.html>

14. Примусову вакцинацію оскаржили до суду: ОАКК призначив засідання. 02.11.2021. URL:

<https://zib.com.ua/ua/149552-primusovu-vakcinaciyu-oskarzhili-do-sudu-oakk-priznachiv-zasidannya-02.11.2021>

15. Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту: монографія / За ред. Харитонов С. О., Харитонов О. І., Некіт К. Г. Одеса: Гельветика, 2020. 404 с.;

16. Приватні та публічні інтереси в умовах пандемії COVID-19: колізії та правові шляхи вирішення: монографія / Харитонов С. О., Харитонов О. І., С. Б. Булеца; За ред. д. юрид. н., проф. С. О. Харитонova, д. юрид. н., проф. О. І. Харитоновой, к. юрид. н., доц. К. Г. Некіт. Одеса: Гельветика, 2021. 316 с.

17. Харитонов С. О., Харитонов О. І. Деякі проблеми вакцинації від Ковід-19 з погляду цивільного прав. Часопис цивілістики. 2021. № 43. С. 5–12

Голубєва Неллі Юрївна,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного процесу,

професор кафедри цивільного права,

Національного університету «Одеська юридична академія»,

заслужений юрист України, адвокат

ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ ТА СМЕРТІ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Порядок вирішення питання про встановлення факту народження чи смерті на тимчасово окупованих територіях було вперше запроваджено у цивільному процесуальному законодавстві 04.02.2016 р. [1], потім у ЦПК України та Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи

в умовах воєнного чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях» від 1 липня 2022 р. [2]. Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією затверджено Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 р. № 309 (у ред. від 25.04.2023 р. № 125), що дозволяє зняти з заявника тягар доказування щодо неможливості здійснення державними органами влади своїх повноважень на певних територіях.

Під час розгляду згаданої категорії справ необхідно враховувати висновки ЄСПЧ у «Loizidou v. Turkey», «Cyprus v. Turkey», «Mozer v. the Republic of Moldova and Russia», «Ilascu and Others v. Moldova and Russia», де, ґрунтуючись на Консультативному висновку Міжнародного суду (ООН) у справі Намібії, ЄСПЧ наголосив, що першочерговим завданням завжди має бути їх ефективна захищеність на території всіх Договірних Сторін, навіть якщо частина цієї території знаходиться під ефективним контролем іншої Договірної сторони. Відповідну практику слід розглядати як послідовне продовження сформульованого у Консультативному висновку Міжнародного суду ООН винятку із загального принципу щодо недійсності актів, у тому числі нормативних, які видані владою невизнаного на міжнародному рівні державного утворення («намібійський виняток»). Метою здійсненого винятку є захист прав мешканців окупованої території, оскільки саме їм завдає найбільшої шкоди невизнання чи недійсність всіх документів, виданих на окупованій території. Зокрема, недійсність не може бути застосована до таких актів, як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів. ЄСПЛ, застосувавши «намібійський виняток» у справі «Кіпр проти Туреччини», зазначив, що виходячи з інтересів мешканців, що проживають на окупованій території, треті держави та міжнародні організації, особливо суди, не можуть просто ігнорувати дії фактично існуючих на такій території органів влади. Протилежний висновок означав би цілковите нехтування всіма правами мешканців цієї території при будь-якому обговоренні їх у міжнародному контексті, а це становило б позбавлення їх найменшальніших прав, що їм належать. При цьому, використання таких документів не свідчитиме про автоматичне визнання легітимності окупаційної влади чи органу, що їх видав.

Таким чином, документи, видані органами та установами (зокрема, лікарняними закладами), що знаходяться на непідконтрольній території України, визначеній ВРУ, як виняток можуть братись до уваги судом та оцінюватись разом з іншими доказами в їх сукупності та взаємозв'язку під час розгляду справ у порядку ст. 317 ЦПК України.

З огляду на підстави, на яких ґрунтується вимога заявника, розрізняються територіальна юрисдикція, суб'єктний склад, обставини, що підлягають з'ясуванню, процесуальні правила розгляду справ тощо. Обсяг доповіді не дозволяють зупинитися на них докладніше.

Заявник може звертатися із такого роду заявою з різних мотивів, тому слід розрізняти випадки, коли заява подається з метою, наприклад, встановлення та офіційного підтвердження родинних зв'язків чи отримання спадщини. Мета, з якою звертається заявник, може вплинути і на суб'єктний склад учасників провадження [3].

Щодо звільнення від сплати судового збору, слід зазначити, що законодавцем чітко визначено причинно-наслідковий зв'язок між подією (збройна агресія, конфлікт тощо), яка потягла дію – наслідок (вимушене переселення, загибель тощо), який і повинен бути підтверджений перед судом як обставина, з якою пов'язується факт, що має юридичне значення (ухвала Верховного Суду від 25 січня 2019 р. у справі № 243/9106/18 [4], від 04 жовтня 2019 р. у справі № 242/4145/19, постанова Верховного Суду від 14 листопада 2019 р. у справі № 350/2002/18 [5]).

До заяви про встановлення факту може бути додано письмову відмову органів державної реєстрації актів цивільного стану щодо реєстрації народження або смерті, однак прямої законодавчої вимоги щодо цього у ЦПК України не встановлено [6]. Однак основними доказами є документи окупаційних органів влади чи медичних закладів, які дозволяють з високим ступенем достовірності ідентифікувати особу, щодо якої встановлюється факт, а також відповідний правовий зв'язок між такою особою і заявником.

Так, у справах про встановлення факту смерті на непідконтрольних територіях можуть бути подані: а) довідка про причину смерті, видана медичним закладом на непідконтрольній території, б) свідо-

цтво про смерть, видане окупаційними органами влади, в) договір-замовлення щодо організації та проведення поховання, свідоцтво про захоронення, дозвіл на поховання, витяг з книги реєстрації поховання померлих; г) повідомлення про смерть, видане територіальним центром комплектування та соціальної підтримки (хоча такий документ і видається компетентним органом, він не є підставою реєстрації факту смерті органом РАЦС); д) акти про смерть, складені громадянами на територіях, де ведуться активні бойові дії і не функціонують жодні органи, здатні задокументувати факт та обставини смерті, фотокартки тощо. До розгляду справи можуть бути залучені і свідки; е) документи слідчих органів чи експертних установ; є) показання свідків, в тому числі заявників, допитаних як свідків ж) дані з відкритих джерел, засобів масової інформації, соціальних мереж тощо.

У справах про встановлення факту народження на непідконтрольних територіях підтверджуючим документом може бути: а) виписка із медичного епікризу; б) свідоцтво про народження, видане окупаційними органами влади; в) показання свідків тощо. У рішенні про встановлення факту народження особи на непідконтрольній території, зокрема, мають бути зазначені встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків. Факт походження дітей від батьків (якщо вони не є заявниками чи заінтересованими особами), імена дітей – судом не встановлюються, оскільки предметом даного розгляду є встановлення саме факту народження дітей [7]. У рішенні про встановлення факту смерті особи судом зазначаються відомості про дату і місце смерті особи.

Література

1. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України: Закон України від 04 лютого 2016 р. № 990-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/990-19>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи в умовах воєнного чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях: Закон України від 01.07.2022 № 2345-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2345-20>.

3. Постанова у справі № 161/4865/22 від 30 червня 2022 р.: Волинський апеляційний суд. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105114341>.
4. Ухвала у справі № 243/9106/18 від 25 січня 2019 р.: Верховний Суд. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79616135>.
5. Постанова у справі № 243/12928/18 від 20 листопада 2019 р.: Верховний Суд. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87298089>.
6. Лист на адресу голів апеляційних судів № 985/0/208–21 від 22 квітня 2021 р.: Касаційний цивільний суд у складі Верховного суду. URL: <https://www.minre.gov.ua/sites/default/files/vsu.pdf>.
7. Рішення у справі № 367/2144/22 від 12 липня 2022 р.: Ірпінський міський суд Київської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105191526>.

Давидова Ірина Віталівна

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕЛЕКТРОННІ ДОГОВОРИ В ПОСТАПНДЕМІЧНУ ДОБУ

Суспільство весь час проходить певні випробування, які по суті стають поштовхом до розвитку, удосконалення, знаходження нових шляхів вирішення складних завдань, які стосуються як кожного представника даного суспільства окремо, так і суспільства як єдиного складного «організма». Не є виключенням і різного роду пандемії. На нашу долю випало на власні очі спостерігати та переживати наслідки розповсюдження пандемії, яку коротко називаємо COVID-19. Це був складний шлях для всіх, незалежно від країни перебування, соціального положення в суспільстві тощо. І в сукупності це дало можливість переоцінити велику кількість «речей», сформувати інше, оновлене бачення того, що є дійсно важливим, а що не має такого «глобального» значення в нашому житті (як ми вважали раніше).

Враховуючи те, що правочини посідають важливе місце в суспільних відносинах та є невід'ємною їх частиною, дана категорія також зазнала певних змін та удосконалень.

Так, виходом стало більш активне використання можливостей інформаційних технологій при вчиненні правочинів, зокрема, при купівлі товарів, де інтернет-магазини і служби доставки отримали найбільший попит. Більшість «традиційних» крамниць удосконали-

ли (або ж відкрили) свої он-лайн сторінки, що дало можливість втримати своїх клієнтів.

Також більшого використання набули такі технології, як блокчейн та системи типу смарт-контрактів. Окреме місце посідає використання штучного інтелекту при укладенні певних правочинів. Отже, всі види електронних правочинів почали використовуватися більш інтенсивно, а, отже, й удосконалюватися (як технічно, так і сутнісно).

Важливо відзначити, що розвиток інформаційного суспільства та інформаційних технологій, який зробив популярним укладення договорів он-лайн, має такі переваги, як швидкість, оперативний обмін інформацією, зручність зберігання, оброблення, відправлення документів тощо. В умовах пандемії він набув особливої актуальності, адже вчинення договорів за допомогою інформаційних технологій є не просто актуальним, а життєво необхідним для суспільства, особливо для осіб, що перебувають на самоізоляції, належать до групи ризику, не мають можливості самостійно здійснити покупки тощо.

Окремої уваги заслуговує вирішення питання з віддаленим підписанням договорів. Хоч електронний цифровий підпис виник набагато раніше пандемії і нині існуючим кваліфікованим підписом можна було засвідчити досить значний перелік правочинів, саме в умовах пандемічних обмежень відбулося значне розширення використання електронних ідентифікаторів в різних сферах суспільного життя (де раніше можливим була лиш «особиста» присутність та власноручний підпис). Фактично це великий крок «уперед» в сфері розвитку електронного документообігу. Також важливим та значним є факт уніфікації нашого законодавства із законодавством Європейського Союзу в контексті використання електронних ідентифікаторів, що надало можливість визнавати такі підписи в різних країнах як «дійсні».

При формуванні норм і правил приватного (цивільного) права, які визначають взаємини членів суспільства одне з одним і з державою, як суб'єктом приватних відносин важливо враховувати, що «в центрі» будь-яких суспільних (а отже, і цивільних) відносин є приватні особи, суб'єкти приватного права, учасники цивільних відносин. Особливої актуальності ці питання набули в умовах карантину. Зокре-

ма, можна було спостерігати значне зростання електронного договору для приватних (фізичних) осіб, що підтверджувалося і статистичними даними щодо результатів роботи Нової Пошти, різних сервісів доставки, відвідування інтернет-магазинів, а також значним збільшенням використання функції «доставки» продуктових магазинів, кафе тощо.

Внаслідок всього зазначеного на практиці виникли питання щодо вчинення договорів онлайн (інтернет-замовлень), які потребують швидкої реакції, практичного врегулювання (законного та справедливого), тобто питання щодо захисту прав та інтересів приватної особи.

Виходом в таких ситуаціях стало використання від укладення договорів у вигляді смарт-контрактів, до яких зокрема, віднесено об'єднання всіх учасників договору в загальну мережу; доступність актуальної інформації про договір відразу всім її учасникам; виписування всіх документів в оригінальному вигляді всередині системи; неможливість підробки документів; відсутність потреби пересилки паперових версій документів на великі відстані; автоматична перевірка системою документів (або взагалі контроль за фактом відвантаження) і здійснення платежів.

Отже, підводячи підсумок можна з впевненістю стверджувати, що електронні договори в постпандемічну добу є більш удосконаленими, розвиненими та в більшій мірі забезпечують захист прав та інтересів суб'єктів приватних правовідносин.

Nekit Kateryna

Dr. habil. in Law, Professor of Civil law department of the National university "Odesa Law Academy", Associate Professor, guest researcher at the Center of SME research and entrepreneurship of the University of Mannheim (Germany)

THE CONCEPT, TYPES AND FIELDS OF EMERGENCE OF TECHNOLOGY-ORIENTED STARTUPS

Speaking about digital assets in the activities of tech-startups, it is appropriate to also dwell on the definition of the concept of technology-oriented startups and the types of digital assets that can be the base of their activities.

According to one of the most known definitions of startups, the latter is understood as a company, partnership or temporary organization designed to search for a repeatable and scalable business model [1]. Early-stage startups are the most vulnerable small businesses. They have a higher risk potential, but also a chance to succeed in business with their new ideas, products and services. According to the classical approach, three stages of the life cycle of startup companies are distinguished. At the initial stage (seed stage), the company has only an idea for a product or service and needs funds to complete its idea. In the growth stage, the enterprise has a working prototype, receives a certain profit and is very attractive for venture capital. Businesses in the expansion stage need financing to cover marketing costs for further expansion, but they already have an established way of working [2]. A small number of these companies are technologically oriented with a strong commitment to creating new technological solutions, methods or ways [3]. According to statistics, of the 213 million SMEs that existed in 2020, 1.35 million (that is, less than 1%) were technology-oriented startups. Nevertheless, due to their innovative potential and propensity for rapid growth, they are attracting considerable attention as an essential element of the digital economy. They differ from traditional SMEs and require clear policy and programmatic support from the government and the wider startup ecosystem [4].

A technology-oriented startup may be defined as an entrepreneurial venture that delivers new, innovative, and scalable technology-based products and services to the market [5]. Technology-oriented startups are a new segment of companies that appeared in the era of intensive development of information and communication technologies. These startups are an important driver of innovation and therefore have high potential for the digital economy. A common feature of technology-oriented startups at an early stage is their focus on the technical and scientific component. These companies create new forms, methods and channels of knowledge transfer. Their development and integration into traditional economic systems will become increasingly important in the future.

The main competitive advantage of technology-oriented startups is their innovative potential, thanks to which they can develop and bring

new products to the market. The reason why young technology companies play a key role in technological change, is the so-called phenomenon of creative destruction, which is described as the dismantling of old practices to make room for innovation. Searching for their “niche” next to leading companies on the market forces startups to actively search for new innovative ways to solve issues, which will subsequently lead to the spread of new technologies [6].

Among technology-oriented startups, two groups of startups are distinguished – high-tech and tech-enabled startups. High-tech startups are extremely risky applications of technology in an emerging industry, and typically require a research and development phase, several rounds of prototyping, and then slow adoption in an uncertain market. The following features of high-tech startups are named: a long time to “enter the market”; the need for innovative patents; the need for academic research; returning huge profits to investors if they find an outlet to the mainstream market; high risk of never finding a commercial use for their technology. Tech-enabled startups use existing technologies to improve the efficiency of a product already in use on the market. Tech-enabled startups typically have the following characteristics: mostly use off-the-shelf and open source software; have a market entry time of less than 1 year; use technologies to increase margins in the existing market; get the first income faster; are at high risk of being eclipsed by larger competitors if they cannot grow fast enough [7].

Most tech startups are digital. They are focused on internet and platform technologies and have spawned a number of new sectors – fintech, e-commerce, agri-tech, green technology and others. Recently, the COVID-19 pandemic has given a big boost to medical technology (telemedicine, wellness), edutech (online learning), and solutions that support business communications (telemeeting and conferencing) [4].

One of the obvious modern digital tools that can be used by tech startups in a variety of areas is blockchain technology. The fields of operation of technology-oriented startups that use blockchain platforms are very diverse: banking, stock trading and hedge funds, crowdfunding, crypto exchange, self-executing will system with a blockchain which automatically distribute assets of an inheritance trust to beneficiaries, accounting (help auditors to

accurately vet digital assets), loans and credit, insurance, charity, logistics, car leasing and sales (to more reliably track car histories for users looking to buy a used car), ride-hailing (Uber, Drife), public transportation, air travel (for example, Singapore Airlines' Kris+ lifestyle app has a digital wallet built on a blockchain that securely turns miles into cryptocurrency that can be used with merchant partners), construction and building, agriculture etc. Huge potential for technology-oriented startups lies on intersection of blockchain and Internet of things (IoT), in particular, industrial IoT [8, 9]. For example, recently companies Helium and NetObjex have launched blockchain-based networks for IoT devices in internet infrastructure and smart city transportation, respectively [10].

Another great area to use blockchain and digital assets for startups is real estate and moreover – virtual real estate. Thus, on the metaverse gaming platform Decentraland, record sums were paid for a piece of digital real estate: the Metaverse Group bought 116 land parcels for 2.4 million USD worth of cryptocurrency in November 2020 while someone paid 450,000 USD to be musician Snoop Dogg's neighbor on The Sandbox metaverse. Other perspective areas for startups using blockchain, in particular for social entrepreneurs, are energy management, waste management, healthcare, smart-government and voting systems. Retail and e-commers are some more huge areas for new technology-oriented businesses to grow. Some totally new subdivision here would be e-commerce in metaverse. Thus, startup Walmart plans to launch its own cryptocurrency and NFTs, setting up shops in virtual lands. Basically, launching of new businesses based on using of blockchain technologies are possible almost in all areas of our life: education, entertainment, sport, art, advertising, human resources, forecasting and even cannabis industry (to create a blockchain-tracked supply chain) [10].

Statistical analysis of the fields of emergence of technology-oriented startups reveals intensification of the development of startups in the spheres of data analytics and artificial intelligence, time management, social platforms, as well as financial transfers and cryptocurrency. Downward trends are seen in mobile games, social media, SEO and marketing services, online news and blogs, legal and professional services [11].

LITERATURE

1. Spender J.C., Corvello V., Grimaldi M., Rippa P. (2017). Startups and open innovations: A review of literature. *European Journal of Innovation Management*, 20(1), pp. 4–30
2. Jáki E, Molnár E. M. (2017). Model of the state and EU involvement in the venture capital market. *Proceedings 31st European conference on modelling and simulation ECMS2017*. ECMS-European Council for Modelling and Simulation, Nottingham, pp 120–126.
3. Halmosi P. (2019). A technológiaorientált start-up cégek lehetőségei és korlátai az ipar 4.0 korszakában–kérdőíves felmérés alapján. [The possibilities and limits of technology-oriented startups under industry 4.0—a survey-based study]. *Vezetéstudomány-Budapest Management Review*, 50(9), pp. 40–48.
4. Hampel-Milagrosa A., Vandenberg P. (2021). *Five Ways Tech Startups Are Different from Other Small and Medium-Sized Enterprises*. [online] Available at: <https://blogs.adb.org/blog/five-ways-tech-startups-are-different-from-other-small-and-medium-sized-enterprises>
5. Vandenberg P., Hampel-Milagrosa A., Helble M. (2020). Financing of tech startups in selected Asian countries. *ADBI Working Paper Series*, 1115. [online] Available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/238472/1/adbi-wp1115.pdf>
6. Jáki E., Halmosi P. (2019). *Technology-oriented startups in the intersection of Industry 4.0, venture capital financing and business scaling – Empirical examples from the Automotive Industry*. In: Bem A., Daszynska-Zygadlo K., Hajdíkóvá T., Jáki, E. Ryszawska, B. (eds) “Sustainable Finance in the Green Economy”. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer, Cham. [online] Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-030-81663-6_4
7. Hughes K. *High tech vs. tech-enabled Startups*. [online] Available at: <https://www.karllhughes.com/posts/high-tech-enabled>
8. Nekit K., Kolodin D., Fedorov V. (2020). Personal data protection and liability for damage in the field of the Internet of Things. *Juridical Tribune*, 10(1), pp. 80–93
9. Boyes H., Hallaq D., Cunningham J., Watson N. (2018). The industrial internet of things (IIoT): An analysis framework. *Computers in Industry*, 101, pp.1–12.
10. CBInsights. (2022). *Banking is only the beginning: 65 big industries blockchain could transform*. [online] Available at: <https://www.cbinsights.com/research/industries-disrupted-blockchain/> [Accessed 1 Feb. 2023].
11. Savin I., Chukavina K., Pushkarev A. (2022). Topic-based classification and identification of global trends for startup companies. *Small Business Economics*. [online] Available at: <https://doi.org/10.1007/s11187-022-00609-6>

Сафончик Оксана Іванівна
*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Питання про сутність, об'єкти, суб'єкти та зміст особистих немайнових прав, про їх зв'язок з майновими правами викликають у науці цивільного права найжвавіший інтерес [2, С. 10–13; 3, С. 117–119].

Особисті немайнові цивільні права – немайнові відносини, що відбуваються між встановленими суб'єктами внаслідок особистих благ нематеріального характеру, що належать невіддільно до конкретної особи. Особисті права можна охарактеризувати такими поняттями: особиста недоторканність, рівність, свобода. Вони регулюються цивільними правовими нормами. Особисті немайнові права – це права, які належать людині від народження і з закону. Їх не можна відібрати чи передати.

Відповідно до норм чинного цивільного законодавства немайнові права є різновидом нематеріальних благ, проте це призводить до змішування правових понять [9]. Можна критикувати подібні правові норми і відзначити, що законодавець прирівнює немайнові блага, під яким слід розуміти ставлення фізичної чи юридичної особи та конкретного матеріального чи нематеріального об'єкта навколишнього світу із суб'єктивними правами суб'єкта на таке нематеріальне благо.

Отже на відміну від майнових прав, у особистих немайнових прав немає економічного змісту. Це означає, що вони не пов'язані з матеріальними благами, а пов'язані лише з особистістю людини.

Як правова категорія особисте немайнове право є різновидом суб'єктивних прав особистості. Держава гарантує захист та охорону володіння, користування, недоторканності нематеріального блага, яким володіє громадянин. Так, наприклад, до них належать права на життя та здоров'я, на ім'я, на особисту недоторканність, на невтручання у сімейне життя тощо. А ще ми маємо право вільно пересуватися та обирати місце проживання. І це далеко не всі немайнові права,

які належать громадянам України. Захищає такі права Конституція України [1].

Отже, нематеріальне благо це індивідуальна цінність особистості, а немайнові права це можливість, забезпечена державою зберігати недоторканність немайнових цінностей, тобто нематеріальних благ. Категорія «особисте немайнове право» означає, що право має справу не безпосередньо з благами, а з суспільними відносинами, як об'єкт яких ці блага виступають.

Цивільне право, та й будь-яке інше, не може впливати, на будь-які блага. Закони за допомогою дозволів і заборон повинні регулювати відносини людей, які виникають з приводу певних благ, при цьому одні суб'єкти мають права, а інші обов'язки, що кореспондують їм, з цих аргументів можна зробити висновок, що право безпосередньо впливати на будь-які об'єктивно існуючі блага майнові чи немайнові, не може. Вплив може бути опосередковано, шляхом регулювання поведінки осіб щодо нематеріальних благ, які розглядаються як певні цінності. Визначаючи співвідношення між цими категоріями, слід зазначити, що нематеріальні блага є об'єктом особистих немайнових благ.

Отже, захист особистих немайнових прав із погляду права – це захист суб'єктивного права, що забезпечує відповідний немайновий інтерес.

Основним актом, що регламентує це питання, є Конституція України, а саме – стаття 32 [1]. У цій статті закріплено право, згідно з яким кожен громадянин може захищати своє особисте, приватне та сімейне життя. Порушення такого закону про недоторканність тягне у себе накладення різних санкцій, як адміністративних, і кримінальних.

Регулюванням цього питання займається цивільне законодавство. У Цивільному кодексі України зазначено, що збирання відомостей про приватне або особисте життя людини припустимо не інакше як за його згодою або ж за судовим рішенням [3]. У разі порушення даної правової норми громадянин має право вимагати відшкодування заподіяних збитків або компенсації моральної шкоди.

Особливим випадком особистих немайнових прав є право на інтелектуальну власність. І особливим воно є тим, що належить одночасно і до майнових, і до немайнових прав. Це тому, що інтелектуальна власність – це благо, яке може задовольняти потреби людини, в неї є автор, і при цьому вона є нематеріальним об'єктом. Отже, інтелектуальна власність не може вважатися річчю.

До особистих немайнових прав автора (творця) належать: право визнання автором (творцем); право перешкоджати посяганням на права інтелектуальної власності, що завдає шкоду гідності та честі автора; інші права встановлені законом (статті 423 ЦК України).

Особисті немайнові права автора є невідчужуваними і можуть передаватися в інший спосіб. Після смерті автора його особисті немайнові права можуть захищатися іншими особами.

Таким чином, відповідно до законодавства України, особисті немайнові права є нематеріальними благами, які нерозривно пов'язані з особистістю, належать йому від народження і є невідчужуваними.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 14.
2. Стефанчук Р.О. Зміст особистих немайнових прав фізичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 7. С. 10–13.
3. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). За ред. І.В. Спасибо-Фатеевої. Харків: ФОП Колісник А.А., 2010. Т. 1: Загальні положення. С. 8–114.

Харитонова Олена Іванівна

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права
інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент НАПрН України*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: МІЖ ПРАВОМ ПРИВАТНИМ І ПУБЛІЧНИМ

Пандемія, з'явившись неочікувано, поставила на порядок денний низку питань, які вимагали негайного вирішення, починаючи від необхідності запровадження у чинне законодавство нової терміноло-

гії і закінчуючи розробкою дієвих механізмів захисту від її негативних наслідків.

Оскільки в українському законодавстві відсутнє визначення терміну «пандемія», досліджуючи її вплив на характер/засади поточного правового регулювання, можемо використовувати родове щодо пандемії поняття «надзвичайна ситуація». Однак необхідно зауважити, що в українському законодавстві у відповідному контексті, йдеться лише про епідемію, котра у Кодексі цивільного захисту України (ст. 2.п.8) визначається як масове поширення інфекційного захворювання серед населення відповідної території за короткий проміжок часу». При цьому вона належить до числа надзвичайних ситуацій [1].

За визначенням ВООЗ, пандемія – це епідемія, що поширюється в масштабах, які перетинають міжнародні кордони і вражає значну кількість людей. При цьому йдеться про нові інфекційні захворювання, а не про сезонні спалахи хвороб (грипу тощо). Характерною для пандемії є відсутність колективного імунітету та ефективних способів лікування [2]. З такого погляду, пандемія характеризується тим, що вона є надзвичайною ситуацією, зумовленою масовим поширенням інфекційного захворювання серед населення кількох, багатьох країн).

Початок пандемії, а відтак пов'язаної з цим необхідності встановлення карантину, потягло заборони та обмеження низки прав і свобод людини, обмеження реалізації суб'єктивних прав приватної особи. Такі вимушені обмеження створюють загрозу «звикання» населення до вирішення важливих питань шляхом публічного адміністрування або, у крайньому разі, за допомогою публічно-правового регулювання. Крім того, криза в галузі економіки, зумовлена запровадженнями карантину (локдауну), створила живильне підґрунтя для розширення випадків адміністративного (публічно-правового) втручання у підприємницьку діяльність. Такий стан речей став чинником виникнення проблеми вибору між приватноправовим і публічно-правовим підходами до регулювання суспільних відносин у аномальних умовах, зокрема, при пандемії.

У зв'язку з виникненням такої дилеми (ринок чи дирижизм), згадаємо принципово важливе положення, згідно якому заміна ринку

плановою економікою є ознакою закритого суспільства. Такі дії відбирають свободу і лишають людині єдине право підкорятися. Влада, що розпоряджається усіма ресурсами, контролює усі аспекти життя і діяльності людей. Єдиний роботодавець, будь-яка робота, воля начальника не обговорюється. Монарх визначає кількість і якість того, що споживачі мають придбати. Немає такого сектору, де б лишалося місце особистим оцінкам. Влада дає доручення і повністю регламентує місце, час і спосіб виконання. Отже, при першому ж посяганні на економічну свободу усі політичні і правові свободи обертаються на облуду [3, с. 129].

Натомість у відкритому (демократичному) суспільстві держава виконує функцію регулятора «за запитанням», опосередковуючи, у разі необхідності, правовим регулюванням суспільно-політичну, економічну, правову сфери. При цьому формуються і діють такі феномени як громадянське суспільство, ринок, приватне право. Відтак створюються і застосовуються відповідні політичні, економічні, юридичні тощо інституції та інструменти.

Але, у кожному разі, центральною постаттю в усіх зазначених сферах і відносинах відкритого суспільства є людина, котра виступає як приватна особа – індивідуально або у об'єднаннях приватних осіб. При цьому людина є також центральною постаттю серед суб'єктів цивільних відносин, що регулюються нормами цивільного законодавства. Це, власне, і є визначальною рисою приватно-правового бачення засад правового регулювання.

Натомість, у випадках, коли на чільне місце ставиться не людина, як суб'єкт приватного права, а публічні інтереси, це зумовлює висування особливих вимог до поведінки особи у надзвичайних ситуаціях, обмеження прав особи, організацію цивільного обігу тощо. Забезпечення виконання таких особливих вимог досягається за допомогою створення законодавчих актів «прямого» регулювання та використання індивідуальних актів застосування «публічно-правового» типу тощо.

У підсумку можна констатувати, що, з погляду впливу пандемії на концепцію правового регулювання, її наслідком є Виклик самому

баченню сутності регулювання цивільних відносин в умовах надзвичайних ситуацій (пандемія, війна, воєнний стан, стихійні лиха тощо).

Варто зауважити, що проблема врахування колізії приватного та публічного інтересів та вибору відповідного шляху правового регулювання існує давно, набуваючи особливої актуальності при згаданих надзвичайних ситуаціях.

Так, коли у контексті звичайного буття ЄС діє тренд надання значної свободи дій учасникам цивільних відносин та суду [4, с. 219], що знайшло відображення у Draft Common Frame of Reference (DCFR) [5], то пандемія COVID-19 змусила держави вдаватися до використання засобів публічного примусу, пов'язаних з обмеженням низки прав людини при карантині [6].

Успіхи країн, які застосували жорсткі обмеження для подолання COVID-19, заохотили до регулювання суспільних відносин публічно-правовими методами, ставши, водночас, чинником загострення конфлікту інтересів. Відтак виникла ще одна дилема: «законність – правовідповідність», що завжди виникає в екстремальних ситуаціях. Сутність її в умовах пандемії полягає в тому, що, хоча влада для подолання пандемії приймає рішення, законність яких є сумнівною, але боротьба за позитивістську законність не виключає підтримку рішень влади в тій частині, в якій вони відповідають законам природного права і здоровому глузду [7].

Таким чином, йдеться про вирішення колізії приватного та публічного інтересу шляхом розумного компромісу на засадах природного права [8]. Відповідно юридичне забезпечення прав людини-приватної особи має формуватися таким чином, аби уникнути когнітивного дисонансу, який виникає внаслідок колізії базових положень приватного та публічного права: «дозволено все, крім того, що заборонено законом» і «можна лише те, що дозволено законом». Щоб уникнути згаданого когнітивного дисонансу, доцільно виходити з припущення, що звичайним способом правового буття людини-приватної особи є її участь у цивільних відносинах приватного типу. Навіть, в умовах пандемії, коли це потребує нестандартних рішень. Відтак публічна влада має вдаватися до обмеження прав приватної

особи дуже обережно і з відповідними застереженнями. Не всі проблеми були вирішені успішно. Значною мірою внаслідок того, що тоді не вдалося визначити оптимальне співвідношення приватного і публічного в правовому регулюванні. Відтак ставку було зроблено на проведення кампанії щеплення, аби обов'язкова вакцинація перешкодила подальшому поширенню вірусу [9]. Але тут виникли аналогічні проблеми. До прикладу, внаслідок суперечливого ставлення населення України до вакцинації, вона виявилася фактично розділеною ментально навпіл: за результатами опитувань, майже 50% опитаних не зробили і не збираються робити щеплення від COVID-19 [10].

Неготовність до зростання небезпеки автоматично спрямувала уряди багатьох держав знов-таки до використання вирішення проблем, пов'язаних з подоланням пандемії, випробуваних раніше публічно-правових засобів. При цьому поза увагою урядовців значною мірою залишився досвід негативного ставлення населення до запровадження обмежень, застосування примусу, каральних санкцій тощо. Так само, як забулося і протистояння влади і певної частини населення при вирішенні колізії публічних інтересів. Зазначені проблеми, пов'язані з проведенням вакцинації від COVID-19, потребували аналізу та пропозицій щодо шляхів та способів їх вирішення. При цьому має враховуватися, що основна проблема у демократичному суспільстві полягає у виникненні колізії не лише публічних і приватних інтересів, але й у «зіткненні» інтересів приватних осіб.

Що стосується проблеми ігнорування факту «зіткнення» суб'єктивних прав учасників цивільних відносин, то вона стала результатом надання гіпертрофованого значення вже згадуваній тезі про загрозу «звикання» соціуму до підміни індивідуалістичних, приватноправових цінностей цінностями колективістськими із застосуванням публічно-правових засобів визначення і забезпечення останніх, а відтак можливості виникнення «побічного ефекту» у вигляді виникнення психологічного підґрунтя для звикання і влади, і людей, до розширення повноважень правоохоронних органів [11].

Головна хиба дій влади при проведенні вакцинації полягала саме в ігноруванні багатоаспектності проблеми, відсутності спроб вирішити проблеми, які при цьому виникають, шляхом адміністрування

та ефективного застосування засобів публічного права, не забуваючи при цьому, що нормальним способом правового буття людини-приватної особи є її участь у цивільних відносинах приватного типу.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України. Закон від 02.10.2012 № 5403-VI (Редакція від 12.05.2017 р.). Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34–35, ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

2. Епідемія, пандемія, ендемія: у чому різниця? Софія Вагнер. 29 грудня 2021 р. URL: <https://www.dw.com/uk/epidemiia-pandemiia-endemiia-u-chomu-riznytsia/a-60280051>

3. Людвиг фон Мизес. Индивид, рынок и правовое государство, 1999

4. Смітс Я. Європейське приватне право як змішана правова система. Європейське право. 2012. № 2–4. С. 215–225

5. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of reference (DCFR). Full Edition. Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) / Ed. by Christian von Bar and Eric Clive. Vol. I–VI. Munich, 2009.

6. Covid-19: A New Struggle over Privacy, Data Protection and Human Rights? 4 MAY2020/ By Dr Elif Mendos Kuskonmaz, Portsmouth University and Professor Elspeth Guild, Queen Mary University of London. URL: <https://europeanlawblog.eu/author/elifkuskonmaz/>

7. Kostenko O. Драматична дилема в умовах пандемії (між формальною законністю і здоровим глуздом). URL: [ДРАМАТИЧНА%20ДИЛЕМА%20В%20УМОВАХ%20ПАНДЕМІЇ%20\(між...%20-%20Oleksandr%20Kostenko.pdf](#)

8. Костенко О. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1558312054320753&id=100004259206425&mids=%2Fsharer-dialog.php%3Ffs%3D8%26fr%3D%252Fhome%252F%26m%3Dmessage%26sid%3D1558312054320753%26u%3Dhttps%253A%252F%252Fm.facebook.com%252Fstory.php%253Fstory_fbid%253D1558312054320753%2526id%253D100004259206425%26internal_preview_image_id%26referrer%3Dfeed_story_share_as_message&mdf=1

9. Будемо реалістами: у МОЗ Німеччини розповіли, чому COVID неможливо перемогти в найближчі роки. 11 грудня 2021 року. Автор: Сергій Пишкін URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/budem-realistami-minzdrave-germanii-rasskazali-1639244932.html>

10. Не будуть вакцинуватися від ковіду 43% українців, а 57% не бояться захворіти. Опитування. 2 листопада 2021. URL: [Не будуть вакцинуватися від ковіду 43% українців, а 57% не бояться захворіти. Опитування BBC News Україна](#)

11. Анатолій Амелін. «Влада сильніше контролюватиме народ, прикриваючись його безпекою». URL: https://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_vlada-silnishe-kontrolyuvatime-narod-prikrivayuchis-jogo-bezpekoyu/958662?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=

Бабич Ірина Григорівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та використання Інтернету дистанційне навчання стає дедалі цікавішим в освітніх закладах по всьому світу. Цивільне право є однією з динамічних, у своєму розвитку, дисциплін у юридичній освіті, і використання цифрових технологій у викладацькому процесі може значно підвищити якість навчання та надати більшу доступність освіти для студентів. У цих тезах розглядаються, які цифрові технології використовувалися при викладанні цивільного права при дистанційному навчанні та які переваги вони надають.

Віртуальні класи та відеоконференції: одними з основних інструментів дистанційного навчання є віртуальні класи та відеоконференції. За їх допомогою викладачі проводять інтерактивні лекції та семінари, в яких студенти беруть активну участь в обговореннях та ставлять запитання. Можливість відеозапису даних занять також дозволяє студентам переглядати, у випадку необхідності, поточні матеріали на лекціях та повторювати їх самостійно.

Для вивчення та успішного засвоєння матеріалу використовувались цифрові інструменти Google, з якими була можливість ознайомитись відвідуючи курси підвищення кваліфікації. Технологічний гігант Google надає учням та вчителям безліч цифрових інструментів, які можуть значно покращити навчальний процес: Google Classroom – це платформа для управління навчальним процесом, яка дозволяє викладачам створювати завдання, контролювати процес виконання, спілкуватися з учнями та багато іншого. Вона проста у використанні та допомагає викладачам організувати навчальний процес більш ефективно. Google Drive – це хмарне сховище, яке дозволяє зберігати, синхронізувати та обмінюватися файлами. Студенти та викладачі можуть використовувати Google Drive для зберігання навчальних мате-

ріалів, таких як презентації або есе, і навіть спільної роботи над ними. Google Docs – це безкоштовний текстовий редактор, який дозволяє створювати документи, презентації та таблиці. Він має великий набір інструментів для форматування, а також можливість спільної роботи кількох людей над одним документом. Google Forms – це зручний інструмент для створення анкет, тестів та опитувань. Він дозволяє вчителям створювати перевірочні роботи та збирати зворотний зв'язок від студентів. Google Meet – це відеоконференц-система, яка дозволяє викладачам проводити заняття онлайн. В умовах карантину це стало особливо актуальним, і Google Meet став незамінним інструментом для дистанційного навчання. Звичайно, ці інструменти від Google – це лише невелика частина технологій, які можуть використовуватися в освітньому процесі. Однак вони дуже корисні і дозволяють студентам та викладачам працювати більш ефективно та зручно. У результаті, цифрові технології стають все більше і більше невід'ємною частиною нашого життя та важливим інструментом освіти.

Цивільне право – це сфера прав, яка регулює відносини між громадянами, юридичними особами та іншими сторонами права в рамках юридичних відносин. Він розглядає такі питання, як права та обов'язки сторін, договірні відносини, відповідальність за заподіяну шкоду, права власності, аспекти розслідування та інші обороти оборотів. Дистанційне навчання, з іншого боку, є віддаленням навчання, яке у навчальному процесі здійснюється віддалено, без необхідності присутності викладача та студентів в одному місці. Відповідно використовуються різні технології, такі як інтернет, відеоконференції, електронні платформи та ін., які використовуються для зв'язку та передачі матеріалів між викладачем та студентами.

Дистанційне навчання може бути застосоване в межах галузі права. Програми дистанційного навчання з цивільного права пропонують студентам можливість вивчення основних положень та правил цієї галузі прав, а також практичного застосування цих знань.

Переваги дистанційного навчання з цивільного права включають гнучкість та доступність для студентів з різних географічних регіонів, можливість самостійного вивчення матеріалу у зручний час,

а також використання різноманітних електронних ресурсів та засобів навчання.

Використовувалась також система Moodle. Система Moodle забезпечує можливість створення курсів з різних галузей, включаючи цивільне право. Курс може складатися з лекцій, тестів, вправ та завдань для самостійної роботи студентів. Крім того, система Moodle забезпечує можливість взаємодії між викладачем та студентами, що дозволяє розширити можливості навчання. Основною перевагою використання системи Moodle для вивчення цивільного права є доступність та зручність. Студенти можуть вчитися у зручний для них час та з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету. Крім того, система Moodle дозволяє студентам вчитися в своєму темпі, що робить процес навчання більш ефективним. Загалом, система Moodle є відмінним інструментом для вивчення цивільного права. Вона забезпечує доступність та зручність для студентів, а також можливість взаємодії з викладачем.

Однак важливо відзначити, що дистанційне навчання не завжди може повністю замінити традиційне присутнє навчання, особливо у разі вивчення складних та спеціалізованих тем. У деяких випадках може бути проведена особиста взаємодія з викладачем чи колегою для більш глибокого вивчення матеріалів та обговорень практичних питань.

Загалом дистанційне навчання з цивільного права є самостійним і зручним способом отримання знань у цій галузі, проте слід взяти його до уваги.

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АНАЛІЗ ВПЛИВУ COVID-19 НА СПАДКОВІ ВІДНОСИНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Пандемія Covid-19, з якою стикнулось людство, вплинуло майже на всі сфери життєдіяльності, а особливо на інститут спадкування.

Так, Covid-19 вплинув на форму заповіту. Так, у більшості штатів Америки активно використовувався голографічний заповіт, тобто

рукописний заповіт, який написаний спадкодавцем власноруч та не був нотаріально посвідчений.

Дійсність заповіту є питанням державного права. Голографічні заповіти дійсні тільки в тому випадку, якщо вони складені в одному з наступних штатів (але вимоги можуть змінюватись від штату до штату): Аляска, Арізона, Арканзас, Каліфорнія, Колорадо, Айдахо, Кентуккі, Мічиган, Міссісіпі, Монтана, Небраска, Невада, Нью-Джерсі, Північна Кароліна та багато інших.

У деяких з цих штатів вимагають, щоб все було написано почерком спадкодавця, тоді як інші вимагають, щоб тільки матеріальні положення (тобто положення, що визначають майно і те, хто має його отримати), були написані почерком спадкодавця.

Наприклад, у Меріленді голографічний заповіт, зроблений військовослужбовцем збройних сил США за межами Сполучених Штатів, визнаватиметься протягом року після звільнення військовослужбовця зі служби. А у Нью-Йорку голографічний заповіт дійсний лише в тому випадку, якщо він складений військовослужбовцем збройних сил США «під час дійсної військової або військово-морської служби під час війни, оголошеної чи неоголошеної, або іншого збройного конфлікту»; «особою, яка служить у збройних силах або супроводжує їх», задіяною таким чином; чи моряком у морі. Він має бути повністю написаний від руки; і буде діяти тільки протягом одного року після звільнення члена зі служби, одного року після того, як особа перестала служити в збройних силах або супроводжувати їх, або три роки після того, як він став моряком у морі.

Найчастіше особа складає голографічний заповіт, коли він або вона перебуває у безпосередній небезпеці смерті і ще не склав заповіт або не бажає змінити заповіт. Типовими прикладами таких ситуацій можуть бути військові на полі бою, хтось, хто заблукав у глушині і не сподівається вижити, особа в літаку, яка ось-ось розіб'ється, або особа, яка опинилася в пастці в будівлі, що горить та інші [1].

Вважаю, що такий опит можна запозичити та використовувати в Україні зараз під час військової агресії рф. Особливо зараз, коли більшість людей переміщуються по території всієї України або зна-

ходяться на військовій службі, та не завжди мають час та фінансову змогу на посвідчення заповіту у нотаріусу.

Також Covid-19 вплинув і на оподаткування по спадкуванню. Більшість країн планують його збільшити у постковідний період. Так, наприклад відповідно до звіту Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), податок на спадщину має стати здебільшою частиною державних податкових надходжень після пандемії, в якому міститься попередження про те, що майнова нерівність зростатиме протягом наступного десятиліття, якщо також не збільшити податки на спадщину [2].

А наприклад, у більшості штатів Америки податок на спадщину застосовується до заповітів, що перевищують певну суму. У деяких випадках розмір маєтку має велике значення. Так, у Айові, якщо майно оцінюється менше як 25 000 доларів, податок не стягується під час переходу майна до одержувачам [3]. А у Меріленді спадщина від маєтку вартістю менше 50 000 доларів також звільняється від податку [4]. Є й інші винятки для спадкоємців, залежно від того, наскільки тісно вони пов'язані з спадкодавцем. Ось деякі цікаві подробиці по штатах:

- Кентуккі: найближчих членів сім'ї (подружжя, батьків, дітей, братів і сестер) звільнено; інші спадкоємці звільняються від сплати до 500 чи 1000 доларів США. Податок розраховується за певною шкалою залежно від розміру спадщини та включає мінімальну суму плюс відсоткову ставку від 4% до 16% [5];

- Нью-Джерсі: найближчі родичі (дружини, діти, батьки, бабусі та дідусі, онуки) та благодійні організації звільнені від оподаткування. Брати та сестри, а також зяті/невістки звільняються від податку на суму до 25 000 доларів США. Ставка податку коливається від 11% до 16%, залежно від розміру спадщини та сімейних відносин [6].

Література

1. Holographic Will: Definition and State Requirements. URL: <https://www.legalzoom.com/articles/holographic-will-is-a-handwritten-will-valid>
2. OECD calls for higher inheritance tax after Covid pandemic. URL: <https://www.theguardian.com/business/2021/may/11/oecd-higher-inheritance-tax-covid-pandemic>

3. Департамент доходів штату Айова. Ставки податку на спадщину в Айові: 2022 р. URL: <https://tax.iowa.gov/sites/default/files/2022-07/TaxRateSch2022%2860064%29.pdf>

4. Управління реєстру заповітів штату Меріленд. «Управління маєтками в Меріленді». URL: <http://registers.maryland.gov/main/publications/Administration%20of%20Estates%20Pamphlet%202022.pdf>

5. Департамент доходів Кентуккі. «Посібник з податків на спадщину та нерухомість у Кентуккі». URL: <https://revenue.ky.gov/Individual/Inheritance-Estate-Tax/PublishingImages/Pages/default/Inheritance%20Tax%20Guide%2092F101%20%281-21%29.pdf>

6. Міністерство фінансів штату Нью-Джерсі. «Класи одержувачів податку на спадщину». URL: https://www.state.nj.us/treasury/taxation/pdf/other_forms/inheritance/transferinheritanceclasses.pdf

Зубар Володимир Михайлович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АКВАТОРІЯ ПРИЧАЛУ МОРСЬКОГО ПОРТУ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ

Законодавство України про морські порти оперує поняттями акваторії морського порту (портова акваторія) та операційна акваторія причалів. Не зважаючи на використання у двох цих термінах слова «акваторія», ці поняття не є тотожними і позначають різні об'єкти цивільних правовідносин. Вітчизняному цивільному законодавству відомі полісемантичні терміни, коли одне слово може означати різні правові явища (наприклад, за попереднім ЦК УРСР слово угода могло означати термін «правочин» або саме «угоду» в сучасному розумінні цього слова; споживачем за законодавством про захист прав споживачів може бути лише фізична особа, в той же час термін «споживач» може стосуватися і юридичних осіб у разі надання послуг з постачання електроенергії чи водозабезпечення, але уже без відповідних додаткових прав, що надаються фізичним особам-споживачам за законодавством про захист прав споживачів), плутанина з використанням терміну акваторія породила проблеми у правозастосовчій практиці [1;2]. Деякі представники правоохоронних органів вважають, що лише держава може бути власником портової акваторії та операцій-

ної акваторії причалу, оскільки води (водні об'єкти) за ст. 6 Водного кодексу України є виключною власністю Українського народу.

Відповідно до Закону України «Про морські порти України» [3] (надалі- закон про морські порти) акваторія морського порту (портова акваторія) – це визначена межами частина водного об'єкта (об'єктів), крім суднового ходу, призначена для безпечного підходу, маневрування, стоянки і відходу суден. Акваторія порту – це не будь який водний простір (водний об'єкт або його частина), а такий, що знаходиться в межах морського порту [4; с. 309]. В свою чергу операційна акваторія причалу (причалів) – гідротехнічна споруда в межах портової акваторії, призначена для безпечного підходу суден до причалу та відходу від причалів, маневрування суден під час здійснення швартових операцій, а також маневрування суден між причалами. Іншими словами портова акваторія – це водний об'єкт, а операційна акваторія причалу – це інженерно-технічна підводна споруда, яка може бути штучного чи природного походження, що знаходиться в межах акваторії порту як водного об'єкту. Таким чином, портова акваторія і операційна акваторія причалу, це різні об'єкти цивільних правовідносин.

Враховуючи особливості рельєфу морського дна в Україні майже всі операційні акваторії причалу мають штучне походження. Розташовані в межах акваторії морського порту підводні гідротехнічні споруди (канали, операційні акваторії причалів тощо), що були збудовані за рахунок приватних інвестицій до набрання чинності законом про морські порти та внесені до Реєстру гідротехнічних споруд у встановленому законодавством порядку, за згодою власників таких гідротехнічних споруд підлягають передачі у державну власність в особі адміністрації морських портів України на компенсаційній основі.

Відповідно до ч. 4, 5 ст. 23 закону морські порти держава декларує захист прав приватних інвесторів, які збудували нові гідротехнічні споруди за власні кошти. Новостворені гідротехнічні споруди, збудовані за рахунок приватних коштів, є об'єктами приватної власності.

Таким чином, операційна акваторія причалу може бути об'єктом права приватної власності за умови, що вона є штучно створеною (збудованою) гідротехнічною спорудою та внесена до Реєстру гідротехнічних споруд.

Література

1. Ухвала у справі 991/2385/23 Вищий антикорупційний суд від 05.04.2023. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110189352>.

2. Ухвала у справі 991/2384/23 Вищий антикорупційний суд від 10.04.2023. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110189353>

3. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012р. № 4709-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 7. Ст. 65.

4. Драпайло Ю. З. Поняття території та акваторії морського порту та порядок визначення їх меж. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 305–312.

Калітенко Оксана Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В ПОСТКОВІДНИЙ ЧАС

У сучасному світовому суспільстві все виразніше спостерігається глобальна трансформація концепції освіти та підходів до навчального процесу, що тягне за собою формування фактично нової (невідомої раніше) освітньої системи. Освіта в умовах сьогодення вже не сприймається, як досягнення певного рівня знань з якими людина має працювати на протязі життя, а розглядається з позицій «безперервності протягом всього життя». Така концепція має на меті безперервний і систематичний розвиток особистості, формування її духовності й культури, планетарного мислення. Замість традиційно класичного підходу – рутинного засвоєння значних обсягів стандартизованої інформації, сучасна освіта застосовує компетентнісний підхід – заснований на оволодінні засобами безперервного самостійного набуття нових знань та навичок, що розвиває здібності та уміння адаптуватися до складних, швидкоплинних і непередбачуваних життєвих ситуацій. У навчальному процесі акцентується увага на критичному мисленні, самостійній роботі, рівноправних відносинах між викладачем і учнем, доброчесності та толерантності.

Основною світовою тенденцією слід вважати зміну концептуальних підходів щодо місця освіти у структурі національної економіки та переосмислення її ролі у забезпеченні економічного розвитку суспільства. Людина визнається найвищою соціальною цінністю, що в умовах співіснування із штучним інтелектом вимагає створення нового зразка її освіти.

Трансформація освітнього процесу в Україні відбувається в надскладних умовах та зазнає значного впливу проблемних аспектів на цей процес.

Досить довготривалий шлях інтеграції України до європейського співтовариства доволі суттєвим чином впливає на трансформацію та сучасний розвиток освітніх процесів в Україні. Глобальний вплив на розвиток освітніх процесів здійснила також світова пандемія ковіду, яку українці разом з громадянами інших країн світу нещодавно пережили, суттєво вплинула військова агресія російської федерації. Означені обставини породили величезну низку трансформаційних освітніх процесів та проблем в їх реалізації. Так, зокрема, впровадження європейських освітніх тенденцій в Україні в постковідні та воєнні часи стикається з наступними проблемами:

Адаптація до нової освітньої системи: Впровадження європейських освітніх тенденцій в українському суспільстві передбачає перехід до принципово нової моделі освіти, яка суттєво відрізняється від традиційної системи. Це часто викликає опір та незручності у вчителів, учнів та батьків, студентів, які потребують підтримки та належного навчання для успішної адаптації. Зміни мають відбуватися не шляхом мовчазного запровадження новел «зверху», а шляхом широкої популяризації нових освітніх тенденцій, роз'яснення їх змісту та відповідної підготовки і адаптації всіх учасників освітнього процесу до новітніх поглядів і стандартів майбутнього.

Вже сьогодні часто спостерігається недостатня мотивація вчителів, учнів та студентів в сфері адаптації до нових освітніх процесів. Зміна підходів до навчання та вимог до освітнього процесу часто стикається з опором та недовірою з боку вчителів, учнів та студентів. Недостатня мотивація і навички викладачів щодо використання но-

вих методик та підходів уповільнюють процес впровадження європейських освітніх тенденцій.

Все більше зростає проблема нерівномірності доступу до якісної освіти. Впровадження європейських освітніх стандартів явно поглиблює нерівності в доступі до якісної освіти між різними регіонами та соціальними групами. Наявність відповідної інфраструктури, кваліфікованих вчителів та фінансових ресурсів є життєво необхідними факторами для успішного впровадження європейських освітніх тенденцій в українському суспільстві..

Відповідність ринковим потребам: Важливо підтримувати вигоди ринку праці та забезпечувати практичну спрямованість освіти. Забезпечення належного зв'язку між навчальними програмами та потребами ринку праці є складною задачею, яка вимагає постійного моніторингу та відповідної переорієнтації освітнього процесу.

Сьогодні спостерігається резистентність до змін у системі освіти внаслідок впровадження європейських тенденцій. Ця проблема охоплює опір, а іноді і протидію не тільки з боку учнів, батьків, студентів, але й з боку відповідних адміністративних структур.

Важливу роль відіграють також культурні та соціальні перешкоди: У впровадженні європейських освітніх тенденцій в Україні проявляються вагомі культурні та соціальні фактори. Різні соціальні цінності, установки та підходи до навчання дещо ускладнюють застосування оновленого національного законодавства в сфері освіти в постпандемічні часи.

Крім того з давніх давен Україна має свою власну культурну спадщину та особливості, які можуть впливати на сприйняття та розуміння сучасних європейських освітніх категорій (наприклад, категорії доброчесності) в освітньому контексті. Перенесення цих цінностей та норм у практику освіти може бути викликом для постковідного суспільства. Багато людей, як учні, так і педагоги, можуть не мати належного розуміння та усвідомлення значення доброчесності в освітньому процесі. Це може бути пов'язано з недостатньою освіченістю, недостатнім наголосом на етичні аспекти або недостатньою комунікацією.

Глобально перешкоджає впровадженню європейських освітніх тенденцій в Україні корупційний фактор: Корупція в освітній системі стає перешкодою для впровадження та максимального застосування категорії доброчесності. Недобросовісні практики, такі як підроблення документів, платіжні схеми або підкуп викладачів, порушують принципи доброчесності та справедливості і суттєво впливають на процес адаптації національної системи освіти до європейських засад.

Підводячи висновки варто зазначити, що застосування європейських тенденцій в сучасному освітньому процесі нерідко стикається з практичними проблемами, які породжені як традиційністю підходів до системи освіти (з одного боку), так і небажанням окремих учасників освітнього процесу змінюватися і сприймати сучасні інноваційні формати освітнього процесу, що забезпечують формування оновленої людської особистості в цифровому світі.

Кривенко Юлія Василівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Розвиток сучасного суспільства відбувається в епоху інформатизації, що характеризується застосуванням засобів інформаційних та комунікативних технологій у багатьох сферах людської діяльності, зокрема у сфері освіти.

Педагогічний досвід показує, що використання інформаційних технологій, а також їх різних поєднань у навчальному процесі створює справжній технологічний прорив у методології, організації та практичній реалізації навчального процесу при вивченні багатьох навчальних дисциплін на всіх рівнях системи освіти.

Перспективним напрямом у використанні можливостей інформаційних технологій для підвищення якості професійної підготовки спеціаліста та розвитку особистості студента у системі освіти є дистанційне навчання.

Вимушений перехід на дистанційне навчання виявив серйозні проблеми із забезпеченням права на освіту. Та все ж педагогічна

спільнота згуртувалася – і ледь не щодня пропонували нові освітні ініціативи, різні форми навчання он-лайн, однак реалізувати їх досить складно.

З березня 2020 року у зв'язку з пандемією коронавірусу COVID-19 в світі освітнім закладам максимально рекомендовано використовувати інструменти дистанційного навчання та забезпечити за їх рахунок право на освіту.

Міністерство освіти та науки України визначило, що до завершення карантину навчання відбувається лише дистанційно, схожі рішення були прийняті, практично, в усіх країнах ЄС.[1] Однак, щодо забезпечення належного права на освіту виникли ряд проблем, які висвітили значні відмінності в підготовці країн та різноманітну економічну складову проблеми. Зрозуміло, що не всі країни однаково готові до організації дистанційного навчання, не у всіх дітей і вчителів є ноутбуки або телефони, на які вони могли б завантажити відповідні додатки, швидкість інтернету, що дозволить відчувати себе повноцінним учасником навчального процесу. Про ці зміни в сфері освіти говорили давно, школи і ЗВО освоювали виділені кошти і рапортували про успіхи в дистанційному навчанні, але події березня-квітня 2020 року показали, що українська освіта виявилася не готовою до тих перешкод які виникли за винятком ряду шкіл і університетів великих міст.

Нові виклики, з одного боку, вплинули на необхідність підвищення кваліфікації педагогів, за короткий період ними були освоєнні цифрові платформи, інструменти, навчальний контент, запроваджені телеуроки, актуалізована проблема національної он-лайн-платформи (впровадження, функціонування та модернізація Національної освітньої електронної платформи), виявлена спроможність (або неспроможність) педагога до змін.

З іншого боку, досить складно при звичайтись до он-лайн-навчання та навчити здобувачів освіти вчитися самостійно, для них проблематично обходитися без живого спілкування з однолітками, та відсутність повноцінного живого навчання впливає на учасників освітнього процесу негативно [2]

В Україні датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання можна вважати 21 січня 2004 року, наказом № 40 Міністерства освіти і науки України було затверджено «Положення про дистанційне навчання», яке поклало початок запровадженню нових технологій у галузі освіти, однак лише на папері [3]

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти починаючи з 2013 року мав здійснювати організаційне та науково-методичне забезпечення впровадження дистанційного навчання, однак, на жаль, це залишилося у планах.

Отже, під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Проблема дистанційного навчання ускладнюють наступні моменти, досі не розроблено та не прийнято єдину нормативно-правову базу дистанційного навчання, крім того існує тенденція «підлаштовування» терміну дистанційного навчання під поняття будь-яких форм освіти (крім очної).

Ефективність дистанційного навчання безпосередньо залежить від тих викладачів, які працюють з студентами в мережі Інтернет. Це мають бути викладачі з універсальною підготовкою: які володіють сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, психологічно готові до роботи з студентами в мережі Інтернет. На жаль, у нашій країні не ведеться підготовка фахівців такого роду. Інша проблема – інфраструктура інформаційного забезпечення студента в мережах. Питання, якою має бути структура і композиція навчального матеріалу залишається відкритим.

Поруч з цим порушується питання умов доступу до курсів дистанційного навчання. Не вирішено також питання організації та проведення оцінки знань «дистанційних» студентів. Для його вирішення необхідне створення нормативно-правової бази оцінки знань студентів.

Література

1. Щодо організованого завершення 2019/20 навчального року та зарахування до закладів загальної середньої освіти. Лист Міністерства освіти і науки України від 31 березня 2020 року. №№ 1/9–182. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizovanogo-zavershennya-201920-navchalnogo-roku-ta-zarakhuvannya-do-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

2. Круглов В. Що допоможе поліпшити якість віддаленого навчання в Україні від 03.05.2020. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/onlayn-shkola-v-ukrajini-instrumenti-yaki-polipshat-yakist-spisok-i-korotkiy-opis-50085878.html>

3. Положення про дистанційне навчання, Наказ МОН № 40 від 21 січня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04> (втратив чинність); Положення про дистанційне навчання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>

Мартинюк Едуард Іванович

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка»

Никитченко Олена Едуардівна

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка»

СВОБОДА СОВІСТІ: ПРОБЛЕМИ, ЩО АКТУАЛІЗУВАЛИСЯ ЗА ЧАСИ ПАНДЕМІЇ

Оскільки наша постійна участь в роботі круглих столів з проблем цивільного права в пандемічну добу, що всі ці роки організовувала кафедра цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» надала нам можливості публікувати результати своїх досліджень в галузі співвідношення права та релігії, держави та церкви, здійснення свободи совісті у період, що розглядається, в даних тезах йдеться лише про те, що в попередніх наших доповідях розглянуто не було (див.:1).

I. Найважливіші правознавчі висновки з досвіду вивчення уроків та наслідків пандемії.

Наприкінці 2022 року, відома американська дослідниця юридичних аспектів релігійної свободи за часів пандемії К. Маршалл, підсумувала висновки з аналізу даних багаторічного проекту оцінки того, як релігійні громади по усьому світі пережили пандемію COVID-19, та як вони, в свою чергу, впливали на реакцію щодо пандемії [1].

Не дивлячись на неможливість наявності всеохоплюючих даних, як про це попереджає дослідниця, постійний моніторинг та зусилля в діалозі з усіма учасниками процесів, що досліджувалися, розуміння релігійної динаміки в зв'язку з пандемією, враховуючи розмаїття ролей релігійних вірувань та інституцій в сучасних суспільних практиках (від тісної інтеграції та співробітництва між релігійними та нерелігійними системами, до ледве повного невігластва та зневаги такої взаємодії), дозволяє констатувати, що:

- примусове припинення релігійних практик, призвело до поширення онлайн поклоніння, але далеко не в усіх громадах – багато з них втратили фінансові ресурси, а деякі навіть зачинялись;

- таке і сталося з паломництвом (навіть і Хадж), та фестивалями.

У цьому аналізі йдеться й про насильство та й судові справи у зв'язку з карантинними заборонами, проблеми жінок, мігрантів і таке інше.

Підсумовуючи свій аналіз, авторка пише, що в майбутньому найбільшої уваги заслуговує: «1) загальна потреба у нагальних глобальних діях задля забезпечення охоплення вакцинацією при повному залученні релігійних громад у якості стратегічних партнерів на всіх рівнях; 2) здобування уроків з великого потенціалу позитивного та менш позитивного досвіду між державою та релігією задля активізації стратегічного діалогу і взаємодії, в першу чергу між країнами; 3) потреба та потенціал для більш ширшого крос-секторального та міжсекторального співробітництва, включно з регіональними суб'єктами, на різних рівнях і різних місцях задля забезпечення готовності до пандемії» [2].

II. Пріоритетність свободи совісті.

Дослідниця Лаура Олександр аналізує відповіді на таке питання: «Чи є деякі права людини більш важливими ніж інші?». Прихильники релігійної свободи частіше ставлять її на перше місце.

На наш погляд, існують вагомні аргументи на користь того, що серед усієї констеляції прав людини, саме свобода совісті займає центральне місце.

Перший аргумент той, що саме ця свобода була зафіксована першою як міжнародна норма (Вестфальський мирний договір 1648 року), а другий аргумент – що заради саме цієї свободи, людина може пожертвувати своїм життям, на яке вона має «невід’ємне право», та іншими своїми правами.

Але центральне місце, само по собі не позначає домінування цієї свободи над іншими. Звіт Комісії США з міжнародної релігійної свободи за думкою Л. Олександр вже з 1998 року створює (як й недавні постанови Верховного Суду США) новий правовий ландшафт, в якому вимоги свободи віросповідання почали превалювати над іншими правами людини. Але, як підкреслю авторка, ООН старанно поціновує усі права як взаємозалежні – рівні, жодне не переважає інше. Єдиний прийнятний привід виключення цього правила – захист будь-якого іншого права. Л. Олександр наводить приклад, коли примусовий карантин обмежує свободу пересування на користь захисту права інших людей на життя та здоров’я.

У Сполучених Штатах, вважає авторка, яку ми цитуємо, за часів адміністрації Байдена стверджується положення, що усі права «рівноправні», що не має ієрархії прав, але Госдеп виражає намір просувати у світі вимоги прав для ЛГБТК+ у країнах, де релігії проти цих намагань.

Отже, можна констатувати, що праву на свободу релігії, як свідчить звіт, що вже згадувався вище, існує наявна загроза у багатьох країнах: «Всесвіт має пройти довгий шлях, щоб забезпечити його значущий захист. В той самий час продовжуються палкі суперечки про те, чи повинен захист цього права будь-коли позначати порушення інших» [3].

III. Визначення релігії.

Правознавець М. Мовесян наголошує про нагальність проблеми: «Визначення релігії у суді». Ця проблема загострилась у Сполучених Штатах Америки в зв’язку з зростанням кількості людей, які свою віру не пов’язують із жодною існуючою релігійною традицією, чи відстоюють особистий погляд в межах тієї, чи іншої релігійної організації

М Мовесян наводить приклад справи Герлінгі v. Тредиффрін/Істаунський шкільний округ. Позов у Пенсільванії був нетиповим в одному важливому аспекті. На відміну від позивачів, які базували, у більшості випадків, свої заперечення проти антиковідних заходів, на вченнях і практиках традиційних релігійних громад – церков і синагог – батьки Герлінгі висунули заперечення, які були досить своєрідними. Одна пара батьків не належала до жодної релігії, але називали себе «духовними». З цих двох, один вірив у «дещо є не тільки в нас» це переконало його у тому, що його дочці не треба носити маску, інший стверджував, що маски «висміюють «дар життя»

Інша пара батьків, продовжує М. Мовесян, були християнами з незвичними переконаннями, одна, до речі, з дияконів пресвітеріанської церкви, вважала, що маски ганьблять Бога. Друга (члени єпископальної церкви) стверджувала, що маски порушують «храм тіла».

Як демонструє розгляд цієї справи, з деяким коливаннями, суд дійшов висновку, що жодне з цих тверджень не кваліфікується як «релігійне» задля цілей Першої поправки, бо, як писав суддя, навіть якщо були відвертими, вони були занадто ідіосинкразійні, щоб заслуговувати на конституційний захист.

Однак, зауважує М. Мовесян, ні Перша поправка, ні Верховний Суд США не вимагали виключень для істців, які заперечували б прийняття юридичних вимог на основі особистісної інтуїції, що не відповідала вченням будь якої релігії, не давали визначення релігії. Деякі постанови Верховного суду вказують на різні напрямки. Як стверджує автор статті, що цитується: «в зв'язку із зростанням кількості неафільованих віруючих, до яких можна зарахувати більше ніж 50% населення США) «настав час для Верховного суду пояснити, зокрема уточнити, чи охоплює воно суто індивідуалістичні духовні заняття» [3].

Ми можемо нагадати, що такого визначення релігії, яке було б консенсусним навіть для академічних кіл, досі не існує. Отже, і надалі, вирішення цієї проблеми у конкретних справах буде залежить від інституцій судів, та їх ставлення до поглядів афільованих, чи неафільованих віруючих, їх ідіосинкразій.

Ми розуміємо, що роботи над питаннями здійснення свободи совісті в умовах пандемії, ще дуже багато. Ми лише наближаємося до засвоєння уроків, що вже можна здобути. Інші проблеми загрожують людству. Поневіряння, що викликані нападом Росії на нашу країну ставлять для суспільств інші актуальні питання. Але, навіть в таких обставинах, варто пам'ятати про пандемічні загрози, бо протягом багатьох століть вони супроводжували людство і не одноразово під час війн, які слугували засобом їх розповсюдження, та поглиблення.

Література

1. Мартинюк Е., Никитченко О. Свобода діяльності релігійних організацій в умовах пандемії/ Приватні та публічні інтереси в умовах пандемії COVID-19: колізії та правові шляхи вирішення: монографія. За ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт. Одеса: Гельветика, 2021. 315 с., С. 100–122.; Мартинюк Е., Никитченко О. Свобода релігії в умовах пандемії / Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту: монографія. За ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт. Одеса: Гельветика, 2020. 403 с. С. 119–137; Мартинюк Е., Никитченко О. Свобода релігії в умовах пандемії. Проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах COVID-19: матер. Всеукр. науково-практичної онлайн-конференції (23 квітня 2020 р.) [Електронний ресурс]. / За заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2020. С. 96–99. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12616>; Мартинюк Е., Никитченко О. Здійснення свободи совісті в Україні в умовах повномасштабної агресії Росії. риватне право в умовах війни: матеріали всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листоп. 2022 р.) / за заг. ред. Є. Харитонова, І. Давидової. Одеса, 2022. С. 96–98. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/24735/Приватне-право-в-умовах-війни-макет-твердый_15.11.2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y ISBN978–966–928–883–7
2. Marshall K. COVID-19 and Religion: Pandemic Lessons and Legacies. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15570274.2022.2139523>
3. Alexander Laura E. Are some human rights more important than others? Religious freedom advocates often put it first – URL: <https://theconversation.com/are-some-human-rights-more-important-than-others-religious-freedom-advocates-often-put-it-first-199255>
4. Movsesian M. DEFINING RELIGION IN THE COURT. URL: <https://www.firstthings.com/article/2023/06/defining-religion-in-the-court>

Матійко Микола Володимирович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Враховуючи що функції права мають бути «спрямовані на виконання завдань, що стоять перед суспільством» [1, 45], особливої важливості набуває аналіз функціонального виміру права та галузей права.

«Змінюються, підвищуються суспільні потреби, змінюються та розширюються функції права. І навпаки, зменшуються суспільні потреби – це відбивається і у функціях права...» [2,10]. Сучасна цивілістика особливу увагу звертає на соціальну цінність та напрямки впливу цивільного права. Зазначене актуалізує дослідження онтологічних характеристик приватноправових інститутів у сучасній юриспруденції, що дає підстави звернення до функціонального аспекту цивільного права.

З огляду на наведені в науковій літературі думки «дієва економічна політика має ґрунтуватись на теоретичних розробках та рекомендаціях фахівців галузевої та фундаментальної економічної науки, а також інших суспільних наук» [3, 3].

Термін «функція» має багато значень і не є власне юридичним поняттям. У філософських дослідженнях функція – це відношення двох (групи) об'єктів, в якому зміна одного з них веде до зміни іншого, в соціології – це роль, яку певний соціальний інститут або соціальний процес виконує стосовно потреб системи більш високого рівня організації або залежність, яка спостерігається між різними компонентами одного соціального процесу, коли зміни в одній частині системи є похідними від змін в іншій її частині. Термін «функція» є досить багатомірним і придатним для характеристики будь-яких динамічних структур. В соціології був розроблений функціоналізм – один із напрямків аналізу і розуміння суспільства, його функціонування та розвитку. При цьому «сучасна соціологічна наука характеризується відсутністю єдиної загальновизнаної теорії

суспільства, а отже, становить набір різних підходів і способів концептуалізації соціальної дійсності» [4,5]. Відповідно і юридична наука, спираючись у своєму розвитку не суто на дослідження права, а й надбання інших наук не може уникати дискусій щодо функціоналізму у праві. Узагальнюючи чисельні точки зору, функцію права (мова, на нашу думку, іде здебільшого про право та елементи його системи в об'єктивному значенні, при цьому, вважаємо, що можливість існування функцій суб'єктивного права як окремого явища не виключається [5, 52–56]) можна розуміти або як соціальне призначення права, або як напрямок правового впливу на суспільні відносини, або як і те, і інше.

«Зважаючи на актуалізацію спеціалізації дослідження галузевих функцій права» [6,9] доцільним може вважатися комплексний підхід до доктринального дослідження галузевої функції права. Теоретичні розробки стосовно поняття та структури функцій права та функцій галузей права можуть бути застосовані й до цивільного права, у зв'язку з чим функція цивільного права може бути визначена як напрямок впливу цивільного права на суспільні відносини та соціальне призначення цивільного права, а структуру функції цивільного права становлять зміст функції цивільного права (спосіб впливу цивільного права на суспільні відносини у певному напрямку, в якому проявляються сутність, ознаки та основні властивості цивільного права), об'єкт функції цивільного права (суспільні відносини, на які цивільне право здійснює вплив), суб'єкт функції цивільного права (суб'єкт завдяки якому здійснюється вплив на суспільні відносини в певному напрямку) та засоби реалізації функції цивільного права (засоби забезпечення впливу цивільного права в певному напрямку [7,8].

«Слово «економіка» має давньогрецьке походження та складається з двох слів: «ойкос» – дім, домашнє господарство та «номос» – закон, вчення. Тобто перекладається як «домоустрій» – правила ведення домашнього господарства», враховуючи що «за часів Давньої Греції окремі домогосподарства були основними виробничими одиницями, за допомогою яких суспільство в цілому задовольняло свої нагальні потреби». При цьому «повноцінне визначення її предмета

обов'язково повинно вказувати як на її суспільний характер (дослідження людських відносин), так і на її зв'язок із дослідженням проблем ефективного використання наявних продуктивних сил. Отже, предметом економічної теорії є дослідження відносин між людьми, що виникають у процесі суспільного виробництва, у взаємозв'язку із проблемою ефективного використання обмежених виробничих ресурсів» [8,12].

При характеристиці функцій цивільного права можливо розрізнити ті з них, які є спільними для права взагалі (загальноправові на рівні цивільного права, серед яких – регулятивна функція, захисна функція, інформаційно-орієнтаційна функція, виховна функція), і ті, що є специфічними саме для цієї галузі (специфічні цивілістичні функції, серед яких – уповноважувальна функція та компенсаційна функція). При цьому певною мірою умовно можна виокремити дві групи критеріїв, які лежать в основі диференціації загальноправових функцій: внутрішні (що перебувають у рамках самого права) і зовнішні (що перебувають за його межами). Внутрішні критерії диференціації функцій цивільного права впливають із системи цивільного права, способів впливу цивільного права на поведінку людей, особливостей форм реалізації цивільного права.

Зазначеним критерієм обумовлено існування основних власно-юридичних функцій: регулятивної та охоронної. Зовнішнім об'єктивним критерієм класифікації функцій цивільного права є різні соціальні фактори, які визначають призначення права. Суспільство як складне ціле підрозділяється на певні сфери суспільних відносин. Можна виділити багато таких сфер, серед них сфери, або системи – економічна, політична та виховна. Функції, що виділяються за цими сферами називають соціальними. Соціальні функції цивільного права можна визначити як напрямки зворотнього правового впливу на відповідні сфери громадського життя. Так, економічна функція являє собою правовий вплив на економічну сферу; політична – на політичну; виховна – на духовну.

Економічна функція цивільного права при цьому може бути визначена як економічний напрямок впливу цивільного права на су-

спільні відносини та економічне соціальне призначення цивільного права. Структуру економічної функції цивільного права становлять зміст економічної функції цивільного права (спосіб впливу цивільного права на суспільні відносини у напрямку, що пов'язаний з економічною сферою, в тому числі (зокрема, але не виключно) структурними змінами економіки, спрямованими на виробництво дійсно необхідної продукції, підтримкою конкурентних на світовому ринку виробництв, виваженою інвестиційною політикою), об'єкт економічної функції цивільного права (економічні відносини, на які цивільне право здійснює вплив), суб'єкт економічної функції цивільного права (суб'єкт завдяки якому здійснюється вплив на економічні відносини в напрямку, що пов'язаний з економічною сферою) та засоби реалізації економічної функції цивільного права (засоби забезпечення впливу цивільного права в напрямку, що пов'язаний з економічною сферою).

Література

1. Ісасєва В.В. Функції права: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 45–48.
2. Ковальський В.С. Охоронна функція права: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2010. 336 с.
3. Лошихін О.М. Інституціональне забезпечення трансформації економічної системи: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01. К., 2001. 15 с.
4. Соболевська М. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії в сучасній соціології: Навчальний посібник. Київ: Дух і Літера, 2010. 164 с.
5. Матійко М.В. Інформаційна функція суб'єктивного цивільного права. *Римське право і сучасність*: матеріали V Міжн. наук.-метод. конф. О.: Фенікс, 2008. С. 52–56.
6. Пирожкова Ю.В. Теорія функцій адміністративного права: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 33 с.
7. Матійко М.В. Інформаційна функція цивільного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2009. 20 с.
8. Економічна теорія /Під редакцією Предборського В.А. К.: Кондор, 2003. 492 с.

Токарева Віра Олександрівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМІВ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЮРИДИЧНО ЗНАЧУЩИХ РІШЕНЬ В США

Законність рішень, які приймаються з використанням алгоритмів дедалі більше стає предметом розгляду у судах. У Х'юстоні в США результати таємного застосування алгоритму для оцінки ефективності роботи та впливу вчителів на учнів, були використані для звільнення вчителів. Алгоритм, який використовувався, був частиною освітньої системи рейтингу вчителів, створеної технологічною фірмою SAS, яка розглядала алгоритм та програмне забезпечення, як комерційну таємницю та деталі роботи системи та оцінювання ефективності не розголошувалися. За твердженням судді система не давала пояснень яким чином вчителю підвищити рейтинг. Суд виніс рішення про порушення прав вчителів, через необґрунтованість та непрозорість рішень системою [1].

В системі кримінального судочинства США на різних його етапах запроваджено понад 60 автоматизованих систем, серед яких спеціальний алгоритм PSA (Public Safety Assessment) або COMPAS (Courcional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions), який застосовується при прийнятті рішень [2]. Використання алгоритмів прогнозування поведінки людини піддається критиці, оскільки прогностичний результат не дає правдивої істини на 100%, а орієнтовна передбачуваність коливається біля 65%. Таким чином, саме використання суддею прогностичного алгоритму при прийнятті рішення по суті справи, нівелює реалізацію права на справедливий суд, зокрема, у разі спроби судді реалізувати рекомендацію алгоритму буквально [3]. Зокрема, проблема перевантаженої судової системи стосується як України так і США, а тому перед людиною постає висока спокуса використати пропозицію згенеровану алгоритмом. Власне, від початку, застосування алгоритмів у судовій системі мало на меті розвантажити її [4]. Безмовно, подібні рішення стають

об'єктами оскарження оскільки вони справляють вплив на правах фізичних осіб, як свідчить аналіз справи *State vs Loomis*, розглянутій у 2017 році Верховним судом штату Вісконсін. Обвинувачений Ерік Луміс оскаржив до Верховного суду штату Вісконсін вирок прийнятий із використанням алгоритму, із вимогою переглянути рішення та використання алгоритму. Програма аналізує окремі факти та обставини справи та дає обвинуваченому певну оцінку, з урахуванням якої суддя можуть пом'якшити або посилити рішення. Обвинувачені не мають доступу до програми та не можуть отримати пояснення чинників за якими, ним надається статус «небезпечного для суспільства». Крім того, права технологію алгоритмізованого прийняття рішення COMPAS, яка використовується у США належить приватному суб'єкту господарської діяльності, є таємницею та не розкривається, а ні обвинуваченому, а ні судді. З тим і Лумісу було відмовлено у роз'ясненні прийнятого рішення. Представники обвинуваченого в суді стверджували, що програма COMPAS є недосконалою та приймає вельми узагальнені висновки, прогнозує майбутню поведінку особи з огляд такі дані, як стать, вік та використовує критерії оцінки підсудного, які не розголошується.

Відтак перед судом постало питання допустимих меж використання алгоритмів для передбачення поведінки суб'єкта. Суд зазначив, що алгоритмічна оцінка може не прийматися до уваги та перевага віддаватися іншим даним, водночас за будь-яких умов рішення має бути мотивовано із посиланням на використанні інструменти та обставини покладені у обґрунтування прийнятого рішення. Суд зазначив, що права Луміса дотримані, якщо прийняте судове рішення не засновано лише на оцінці проведеній алгоритмом [5].

Слід зазначити, якщо донедавна в неупередженості звинувачували людей, то, наразі, перевірки прийняття судових рішень за допомогою алгоритмізованих систем свідчать про неупереджені рішення по відношенню осіб із темною шкірою в США. Результати перевірки показали, що система яка використовувалася у штатах Арізона, Колорадо, Делавер, Кентукі, Луїсіана, Оклахома, Віргінія, Вашингтон Вісконсін, присвоювала особам із темною шкірою більш високий рівень

ризик (майже двічі) у порівнянні із іншими. Разом з цим, компанія розробник залишила логіку прийняття рішень та прогнозування рівня ризику у таємниці [6].

Норми які регулюють збір та обробку персональних даних у США передбачені в різних нормативно-правових актах які подекуди не пов'язані між собою на рівні федерації та штатів. Так, низка норм та підходів передбачена для недопущенню дискримінації при прийнятті рішень людиною, з тим не передбачають вичерпного набору засобів правового захисту від дискримінації у разі застосування систем автоматизованого прийняття рішень [7]. Наприклад, федеральний Закон США Про справедливе житло 1968 року забороняє дискримінацію державними органами, банків, страховиками та іншими кредитними установами, забудовниками за ознаками раси, релігійних переконань, статті, національної приналежності, сімейного статті тощо передбачає положення яке вимагає кредиторів повідомити заявника про обставини які призвели до відмови у видачі кредиту [8]. § 1691b Закону США Про рівні кредитні можливості 1974 передбачає положення, що кредитори зобов'язані забезпечити заявнику письмове викладення причин відмови у видачі кредиту [9].

Згідно із вищезазначеними нормативно правових актів не допускається приймати до уваги під час прийняття рішень, характеристики, обробка яких заборонена, як то стать, расова приналежність тощо. Можна підсумувати, що правове регулювання означених питань в США практично відбувається з урахуванням специфіки кожної ситуації *ad hoc* із дотриманням окремих норм антидискримінаційного законодавства, яке забороняє або обмежує обробку чутливих персональних даних.

Наразі, вчиняються спроби забезпечити прозорість та підзвітність алгоритмізованих рішень у США. В 2019 році в Конгресі США представлено Законопроект Про алгоритмічну підзвітність [10] який покладає обов'язок на осіб які використовують автоматизовані системи прийняття рішень, під час розробки, використання, проектування та навчання таких систем проводити оцінку їх впливу на здатність дотримання таких засад як: точність, справедливість, неупередженість,

не дискримінаційність, конфіденційність та безпека. До наглядового органу має бути надано детальний опис, призначення, конструкцію, здатність до навчання системи автоматизованого прийняття рішень. Наразі, даний Законопроект знаходиться на розгляді із доповненнями у редакції від 3.02.2022 року. Аналогічний законопроект запропоновано в Штаті Каліфорнія. Проект нормативно правового акту передбачає надання способу функціонування алгоритму. Законопроект передбачає визначення систем автоматизованого прийняття рішень, як обчислювального процесу, у тому числі процесі заснованого на машинному навчанні, статистиці або інших методах обробки даних, техніках які здатні приймати рішення або полегшують прийняття рішення людиною, які впливають на людину. Поряд зі цим передбачається запровадження категорії «оцінка впливу автоматизованих систем прийняття рішень» яка позначає дослідження яке оцінює систему автоматизованого прийняття рішень та процес її розробки, включаючи, дані про дизайн та навчання системи, на предмет впливу на точність, справедливість, упередженість, недискримінаційність, конфіденційність та безпеку. Також, окремі штати як Нью-Йорк та Вашингтон [11] розробляють законодавство в області правового регулювання застосування систем автоматизованого прийняття рішень державними органами.

Слід констатувати, що накопичено достатню практику застосування алгоритмів під час прийняття рішень, які свідчать про випадки негативного впливу на цивільні, політичні, економічні та соціальні права людини. Як уявляється, правовим підходом, спрямованим на уникнення негативних наслідків прийняття рішень із використанням алгоритмів, має стати забезпечення прозорості та підзвітності алгоритмів та закріплення у законодавстві права на роз'яснення індивідуальних рішень прийнятих із використанням алгоритму.

Література

1. Webb S. Houston teachers to pursue lawsuit over secret evaluation system. May 11, 2017. URL: <https://www.houstonchronicle.com/news/houston-texas/houston/article/Houston-teachers-to-pursue-lawsuit-over-secret-11139692.php>

2. Herrschaft, Bryn A.. Evaluating the reliability and validity of the Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions (COMPAS), 2014. <https://rucore.libraries.rutgers.edu/rutgers-lib/46260/#citation-export>
3. G'sell F. Les progrès à petits pas de la «justice prédictive» en France. ERA Forum, 2020, vol. 21, pp. 299–310.
4. Глотова А. Нечеловеческий разум судебных решений URL: <https://econs.online/articles/ekonomika/nechelovecheskiy-razum-sudebnykh-resheniy/>
5. State of Wisconsin v. Eric L. Loomis. July 13, 2016 Case № 2015AP157-CR. URL: <https://law.justia.com/cases/wisconsin/supreme-court/2016/2015ap000157-cr.html>
6. Angwin J., Larson J., Mattu S., Kirchner L. Machine Bias May 23, 2016 URL: <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing>
7. Gillis, Talia B. and Spiess, Jann L. (2019) “Big Data and Discrimination,” University of Chicago Law Review: Vol. 86: Iss. 2, Article 4. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclrev/vol86/iss2/4> Talia Gillis (Harvard University) talks about her recent paper ‘Big Data and Discrimination URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fhv-rqRkobj>
8. Fair Housing Act (Title VIII of the Civil Rights Act) 1968 URL: <https://www.justice.gov/crt/fair-housing-act-2>
9. Equal Credit Opportunity Act 1974 URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title15/html/USCODE-2011-title15-chap41-subchapIV.htm>
10. Algorithmic Accountability Act S. 3572. 2022 URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/3572/text>
11. Washington State Senate Bill 5527 URL: <https://app.leg.wa.gov/billsummary?BillNumber=5527&Year=2021&Initiative=false>

Богомолова Валерія Сергіївна

аспірантка кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОН-ЛАЙН КРЕДИТУВАННЯ В ЧАСИ ПАНДЕМІЇ ТА ПОСТПАНДЕМІЧНУ ПОРУ

В сучасному світі спостерігається активне проникнення цифрових технологій у всі сфери людського життя. Не залишилися поза увагою і кредитні правовідносини про що свідчить максимальне поширення формату онлайн-кредитування, що активно застосовувався в часи всесвітньої пандемії і продовжує розвиватися в постковідні часи.

Онлайн-кредитування в Україні – це процес отримання кредиту через Інтернет, без необхідності особисто відвідувати банк або фі-

нансову установу. Цей вид кредитування стає все більш популярним, оскільки дозволяє людям зручно та швидко отримати фінансову підтримку в онлайн-режимі.

Процес онлайн-кредитування зазвичай включає наступні кроки:

Заявка на кредит: Клієнт заповнює електронну заявку на веб-сайті кредитора, надаючи необхідну інформацію про себе, свої фінансові потреби та інші відомості.

Онлайн-перевірка: Кредитор перевіряє інформацію, надану клієнтом, за допомогою автоматизованих систем та баз даних, щоб оцінити кредитоспроможність та ризиковість клієнта.

Рішення про кредит: На підставі отриманої інформації кредитор приймає рішення щодо надання кредиту. Це може бути автоматизований процес або залежати від ручної оцінки фахівців.

Укладання договору кредитування: Якщо заявка на кредит схвалена, клієнт отримує договір кредитування, який можна підписати електронним цифровим підписом (кваліфікованим електронним підписом). В договорі закріплюються умови кредитування, такі як сума, строк, відсоткова ставка та інші важливі положення.

Отримання коштів: Коли договір кредитування підписаний, кошти перераховуються на банківський рахунок клієнта або надсилаються іншим зручним для нього способом.

Онлайн-кредитування в Україні надається як банками, так і фінансовими установами, які мають відповідні ліцензії. Клієнти можуть отримати різні види кредитів, включаючи споживчі кредити, кредитні картки, швидкі кредити, іпотечні кредити тощо. Важливо відзначити, що перед зверненням до будь-якого онлайн-кредитора варто ознайомитися з їхніми умовами, відсотковими ставками, комісіями та політикою конфіденційності. Рекомендується проводити транзакції лише з надійними та ліцензованими фінансовими установами. Правове регулювання сучасних відносин з он-лайн кредитування здійснюється Цивільним кодексом України [1] та чинними Законами України «Про споживче кредитування» [2] та «Про електронну комерцію» [3], Законом України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [4].

Онлайн-кредитування в Україні в постковідні часи, як і будь-яке життєве явище, має одночасно позитивні і негативні аспекти (особливості). Тож розглянемо їх поступово.

Так до позитивних особливостей варто віднести:

Швидкість та зручність: Онлайн-кредитування дозволяє клієнтам подати заявку на кредит та отримати рішення протягом кількох хвилин або навіть секунд. Це значно зберігає час та забезпечує зручність, оскільки клієнти можуть отримати доступ до фінансових послуг з будь-якого місця, де є Інтернет.

Автоматизований процес: Багато онлайн-кредиторів використовують автоматизовані системи для оцінки кредитоспроможності та прийняття рішень про надання кредиту. Це означає, що процес майже повністю відбувається без участі людини, що спрощує та прискорює процес.

Електронна ідентифікація: Для підтвердження особистості та забезпечення безпеки, онлайн-кредитори використовують електронні системи ідентифікації, такі як «Електронний кабінет державного реєстру фізичних осіб» або «Державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців». Це дозволяє підтвердити особу без необхідності особисто представляти документи.

Висока конкуренція: На сучасному ринку онлайн-кредитування в Україні існує багато кредиторів, що пропонують різні умови та варіанти кредитування. Це стимулює конкуренцію, що може призвести до покращення умов кредитування та зниження відсоткових ставок для клієнтів.

Використання технологій FinTech: Деякі онлайн-кредитори використовують інноваційні технології FinTech, такі як штучний інтелект, машинне навчання та блокчейн, для автоматизації та поліпшення процесу кредитування. Це може сприяти більш точній оцінці ризиків, покращенню швидкості та надійності процесу.

Різноманітність кредитних продуктів: Онлайн-кредитори пропонують широкий спектр кредитних продуктів, включаючи споживчі кредити, швидкі кредити, кредитні картки, позики під заставу тощо. Це дозволяє клієнтам знайти оптимальний варіант, який відповідає їхнім фінансовим потребам.

Зазначені особливості є позитивними, бо явно свідчать про те, що онлайн-кредитування в Україні стає все більш доступним, швидким та зручним для клієнтів, допомагаючи їм отримати фінансову підтримку в потрібний момент.

Однак поруч із позитивними особливостями онлайн-кредитування в Україні, як і будь-яка інша фінансова послуга, має також свої недоліки. Так аналіз практики застосування он-лайн кредитування в українському суспільстві дозволяє виділити наступні негативні тенденції в цих відносинах:

Високі відсоткові ставки: Деякі онлайн-кредитори встановлюють надвисокі відсоткові ставки, особливо для швидких кредитів або кредитів з невеликим строком погашення. Це часто призводить до великих витрат для клієнта, особливо якщо кредит не погашується вчасно. Як правило, в таких випадках людина потрапляє чи не в пожиттєву фінансову заборгованість.

Ризик шахрайства: Онлайн-кредитування в ковідні та постковідні часи часто супроводжується певним ризиком шахрайства або недобросовісної діяльності з боку підроблених веб-сайтів або шахраїв, які намагаються використати особисті дані клієнтів або здійснити інші фінансові шахрайські дії.

Відсутність особистого контакту: Відсутність особистого контакту з представниками банку або фінансової установи може бути недоліком для деяких клієнтів. Деяким людям може бути зручніше отримати консультацію або вирішити питання взаємодіючи безпосередньо з фахівцем, мати можливість детально розібратися у всіх аспектах кредитування. Але представники шахрайських фінансових установ дуже часто явно зацікавлені в тому, щоб не пояснювати клієнту всі подробиці і тим чаном потенційно «загоняти» його в борги.

Нестабільність ринку: Ринок онлайн-кредитування в постковідних, та особливо у воєнних умовах є досить нестабільним, змінюючись з часом. Деякі компанії можуть зникати або змінювати свої умови, що може створювати незручності для клієнтів та можливості чергового прояву шахрайства з боку фінансових установ.

Переплата та заборгованість: Неправильне управління кредитами або невідповідальне позичання може призвести до переплати

та накопичення заборгованості. Високі відсоткові ставки та комісії можуть ускладнити погашення кредиту, особливо якщо клієнт має фінансові труднощі та немає навіть почткового рівня фінансової грамотності..

Означені недоліки показують, що онлайн-кредитування має свої ризики та вимагає обережного підходу з боку клієнтів. Рекомендується добре ознайомитися з умовами кредиту, порівняти пропозиції різних кредиторів та бути відповідальними при плануванні та погашенні кредит.

Література

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3107>.
2. Про споживче кредитування: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#n161>.
3. Про електронну комерцію: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#n122>.
4. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15#Text>.

Бугаєць Альона Сергіївна

*аспірантка кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ФРАУДАТОРНИХ ДОГОВОРІВ З НЕДІЙСНИМИ ТА НІКЧЕНИМИ ДОГОВОРАМИ

Фраудаторний правочин, а також фраудаторний договір є відносно новими поняттями в українській правничій термінології. Нормативного визначення «фраудаторний правочин» та «фраудаторний договір» не має, але найчастіше під ним розуміють правочин, зокрема договір, що вчинено боржником на шкоду кредиторів. Таке розуміння має стосунок до справ, де боржник прагне учинити правочин, що має на меті зменшення свого майна із ціллю його приховування від звернення стягнення з боку кредиторів.

Отже, фраудаторний правочин (договір) має ціллю завдання шкоди інтересам кредиторів та їх майновим правам. Як зазначає Єфімов О. М., фраудаторний правочин є правочином, вчиненим на шкоду кредитору [1].

Правовим наслідком учинення такого правочину (договору), якщо це було доведено, виступає його недійсність. Проте у разі, якщо результат дії боржника не завдав шкоди кредиторів і не потягнув негативних наслідків, то для боржника він лишається правочинном, водночас вже аж ніяк не фраздаторним.

При цьому слід мати на увазі, що правочин, який вчиняється на шкоду кредиторам, може бути як одностороннім, двостороннім так і багатостороннім.

Водночас фраздаторний правочин може мати форму як оплатного (договір купівлі-продажу), так і безоплатного договору (договір дарування).

Стосовно оплатних цивільно-правових договорів, то тут присутня ціна, і такий критерій має враховуватись, натомість у договорі дарування ціна відсутня, а тому цей критерій в такому разі не має значення.

Існує ряд чинників, які дають можливість кваліфікувати оспорювані договори у якості фраздаторних, а саме:

- момент учинення договорів (опісля відкриття провадження, відмови в забезпеченні позову і до першого судового засідання в справі щодо стягнення коштів);

- контрагент, із яким боржник учинив оспорювані договори (до прикладу, ТОВ учинило договори із особою, яка була його учасником на момент укладання договору);

- ціна у оспорюваних договорах (до прикладу, авто продано за 14000 грн; інше авто – за 100 грн; причіп – за 100 грн);

- дії з відчуження боржником транспортного засобу на користь третьої особи, після пред'явлення до нього позову щодо стягнення заборгованості, є очевидно недобросовісними, і передбачають зловживання правами, адже оскільки такі дії порушують майнові інтереси кредитора, вони є спрямованими на недопущення звернення стягнення на майно боржника.

Серед правників-теоретиків та юристів-практиків доволі довго ідея визнання договору недійсним як фраздаторного не була поширеною. Проте протягом останнього часу формується все більше судової практики стосовно визнання цих договорів недійсними.

Для того, щоб зрозуміти, чим саме є фраздаторні правочини, слід звернутись до висновків, викладених Верховним Судом в Постановах від 17 липня 2019 року у справі № 299/396/17 [2] і від 24 липня 2019 року у справі № 405/1820/17 [3], де зазначено, що будь-який правочин, вчинений боржником у період настання в нього зобов'язання щодо погашення заборгованості перед кредитором, у результаті чого боржник перестає мати статус платоспроможного, має ставитись під сумнів у частині його добросовісності й отримує риси фраздаторного правочину.

У іншій своїй Постанові від 20 травня 2020 року в справі № 922/1903/18 Верховний Суд [4] зазначив, що у обранні варіанту добросовісної поведінки боржник зобов'язаний піклуватися про те, щоб юридично значимі вчинки, які йому є притаманними, були обґрунтованими економічно. Так само поведінка боржника повинна відповідати критеріям розумності, які передбачають, що кожне зобов'язання, що виникло правомірно, має бути виконаним належним чином, а тому кожен кредитор має право розраховувати, що всі зобов'язання, що існують перед ним за звичайних умов будуть виконані належним чином й своєчасно.

Критеріями, що на думку Верховного Суду вказують на необхідність кваліфікації договору, як фраздаторного, є, серед іншого:

- відчуження майна у разі наявності значної непогашеної заборгованості;
- відчуження майна боржником опісля пред'явлення до нього позову щодо стягнення цієї заборгованості (проте є й винятки із цього правила, головне довести, що боржник розумів, що має заборгованість і ухилявся таким чином від її сплати);
- майно є відчуженим на основі безвідплатного правочину (з цього правила є так само винятки, зокрема, у разі якщо ціна за оплатним договором є заниженою);
- майно є відчуженим на користь пов'язаної особи (родичу або на користь власної юридичної особи);
- опісля відчуження майна в боржника є відсутнім інше майно, за рахунок якого він може відповідати за власними зобов'язаннями перед кредитором.

Слід розрізняти фраздаторні та фіктивні правочини. На думку Єфімова О. М., фраздаторні та фіктивні правочини є окремими різновидами правочинів, що визнаються недійсними. Й лише за умов, що зобов'язання відповідно до правочину не виконується в натурі, то є підстави кваліфікувати фраздаторний правочин у якості ще й фіктивного правочину [1].

У справі, де йшлося про витребування майна, що вибуло від боржника на підставі фраздаторного правочину й зазнало кількох продажів, Верховний Суд вказав, що у такій ситуації визнання недійсним фраздаторного першого правочину не є належним способом захисту, що позивач своє право власності не втратив й що він має право витребувати своє майно в останнього набувача без визнання недійсним першого правочину) [5].

В цьому контексті Білецька Л. ставить питання, чи є така позиція ознакою того, що фраздаторний правочин слід вважати нікчемним (тобто таким, що не потребує визнання недійсним) [6]. Зважаючи на відсутність законодавчих положень стосовно фраздаторного правочину дати однозначну відповідь на таке питання не видається можливим.

Отже, фраздаторний договір має ціллю завдання шкоди інтересам кредиторів та їх майновим правам. Фраздаторний договір є договором, вчиненим на шкоду кредитору. Правовим наслідком учинення такого договору, якщо це було доведено, виступає його недійсність. Проте у разі, якщо результат дії боржника не завдав шкоди кредиторів й не потягнув негативних наслідків, то для боржника він лишається договором, водночас вже аж ніяк не фраздаторним. Фраздаторний договір є окремим різновидом правочинів, що визнаються недійсними. Питання приналежності фраздаторних договорів (правочинів) до нікчемних (тобто таких, що не потребують визнання недійсними) є відкритим та дискусійним, беручи до уваги брак чіткої позиції законодавця з цього питання, а також відсутність належного масиву судової практики в цій площині, що обумовлює актуальність подальших наукових досліджень у цій сфері.

Література

1. Єфімов О. М. Щодо визнання правочину недійсного як фраздаторного. URL: <http://yefimov.com.ua/?p=4701>.
2. Постанова Верховного Суду України від 17 липня 2019 року у справі № 299/396/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/83387355>.
3. Постанова Верховного Суду України від 24 липня 2019 року у справі № 405/1820/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/83387308>.
4. Постанова Верховного Суду України від 20 травня 2020 року в справі № 922/1903/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89539141>.
5. Постанова Верховного Суду від 22.11.2022 у справі № 29/5005/6325/2011 (904/7806/21). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=107585941&red=10000347b1c3bc0e397df40ff7411c058fe531&d=5>.
6. Білецька Л. Нормативна і прецедентна фраздаторність в українському та зарубіжному судочинстві. Закон & бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/154493.html>

Карташов Денис Володимирович

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ З ОХОРОНИ МАЙНА

Договір про надання послуг з охорони майна, як і будь-який інший цивільно-правовий договір, має певні істотні умови, без досягнення згоди сторін щодо яких договір не буде вважатися укладеним, а отже і не буде мати бажаних правових наслідків.

Відповідно до цивільного законодавства (ст. 638 ЦК України) істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [1].

Важливо зазначити, що загальне розуміння договору охорони визначено базовим цивільним законодавством, хоч і в одні статті, де зазначено (ст. 978): «За договором охорони охоронець, який є суб'єктом підприємницької діяльності, зобов'язується забезпечити недоторканність особи чи майна, які охороняються. Володілець такого майна або особа, яку охороняють, зобов'язані виконувати передба-

чені договором правила особистої та майнової безпеки і щомісячно сплачувати охоронцю встановлену плату». [1]

Аналіз зазначеної статті дає можливість зрозуміти, що предметом договору охорони може бути як майно, так і фізична особа. Також даний договір має передбачати певні «правила» безпеки, які будуть різними залежно від предмету охорони. Договір охорони є платним і така плата сплачується суб'єкту підприємницької діяльності за певні надані послуги.

В даному дослідженні більш детально проаналізуємо істотні умови договору надання послуг з охорони, коли предметом охорони виступає саме майно (власність).

Так, крім ЦК України маємо діючий Закон України «Про охоронну діяльність» [2], який визначає організаційно-правові принципи здійснення господарської діяльності у сфері надання послуг з охорони, законодавчо закріплює певні визначення, вимоги до такого роду надання послуг (ліцензування тощо), обмеження щодо охоронної діяльності, вимоги до кадрового забезпечення та багато іншого. Стаття 8 аналізованого Закону, яка присвячена саме «договору про надання послуг з охорони», містить загальні положення та відсилку до ЦК України, а саме до положень про договори.

Під охороною майна законодавець розуміє «діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення недоторканності, цілісності визначених власником і належних йому будівель, споруд, територій, акваторій, транспортних засобів, валютних цінностей, цінних паперів та іншого рухомого і нерухомого майна, з метою запобігання та/або недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього, для збереження його фізичного стану, припинення несанкціонованого власником доступу до нього та забезпечення здійснення власником цього майна всіх належних йому повноважень стосовно нього». [2]

Аналізуючи істотні умови договору про надання послуг з охорони майна, проаналізуємо кожну із визначених ЦК України «складових» таких істотних умов окремо. Зокрема, предметом такого договору може бути будь-яке майно (власність). Найпоширенішими з таких

об'єктів є: різного роду об'єкти (офіси, МАФи), квартири, вантажі (супроводження), готівка (інкасація) [3].

До умов, що визначені законом як істотні або є необхідними для аналізованого договору, можна віднести визначення: плати за дані послуги (ціну та визначення порядку розрахунків); строк надання послуги (строк дії договору та умови його розірвання); обов'язки сторін (як охоронця так і замовника послуги); правила майнової безпеки, які повинні виконуватися володільцем майна; умови охорони (вимоги до території по периметру об'єкта охорони, доступ до об'єкта сторонніх осіб, обладнання об'єкта охорони певними технічними засобами та ін.); визначення відповідальності сторін.

Також до істотних умов законодавець відносить усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. Такі умови можуть мати місце в різних розділах укладеного договору, зокрема: в межах визначення умов охорони, правил безпеки, особливості розірвання, відповідальності сторін тощо.

Важливо наголосити, що такі договори укладаються лише у письмовій формі. Також замовник має надати документи, які підтвердять його право володіння або право власності на об'єкт, який планується охороняти. Саме остання вимога може стати «проблемною» на практиці, адже необхідно надати оригінали документів або завірені в установленому порядку їх копії, що підтверджують його право володіння чи користування майном на законних підставах, а також правомірність знаходження такого майна, транспортного засобу у визначеному місці охорони. Враховуючи ризик того, що копії можуть бути підробкою, бажаним є надання саме оригіналів документів. Тобто основним замовником послуг з охорони майна виступає саме власник майна. Користувач (орендар) майна, дружина/чоловік/діти власника також можуть домовитись про охорону квартири, але фактично мають отримати на такі дії згоду власника, яка у письмовому вигляді має бути додана до самого договору. Така вимога пряму передбачена у ч. 6 п. 7 Ліцензійних умов, що закріплює обов'язок суб'єкта охоронної діяльності виконувати умови договорів з надання охоронних послуг на користь третіх осіб лише за їх письмовою згодою. [4]

Також при укладенні договору охорону майна важливо правильно описати об'єкт охорони та його місцезнаходження або ж визначити перелік майна, яке береться під охорону.

Отже, як бачимо, перелік істотних умов договору про надання послуг з охорони майна має певну структуровану систему, що в загальному вигляді дає можливість говорити про забезпечення надання якісних послуг з охорони майна за умови дотримання чіткого алгоритму складання відповідного договору та врахування в ньому усіх умов, які передбачені законодавцем та самими сторонами.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>
3. Договір охорони: що повинні врахувати сторони. URL: <https://artius.ua/novini/statti/dogovir-ohoroni.html>
4. Договір охорони: що повинні врахувати сторони. ЮРИСТ & ЗАКОН. № 31 (377) від 01.09.2016. URL: [https://artius.ua/novini/statti/dogovir-ohoroni.html#:~: text=6%20%D0%BF,%,%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%89%D0%B0%D1%94%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%8E%2C%20%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%8C.](https://artius.ua/novini/statti/dogovir-ohoroni.html#:~:text=6%20%D0%BF,%,%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%89%D0%B0%D1%94%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%8E%2C%20%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%8C.)

Мошинська Яна Степанівна

аспірантка кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ

Інститут опіки та піклування привертав до себе увагу за всі роки існування цивільних та сімейних правовідносин, особливо відносин пов'язаних із захистом прав та інтересів дітей, позбавлених батьківського піклування. Держава має надати дітям гарантії щодо їх нормального життя, зростання, визнання їх прав та свобод. Завдяки підтримки держави, людина може бути впевнена в тому, що її потреби, права та інтерес будуть під захистом державних органів.

Встановлення опіки та піклування є засобом за допомогою якого держава виражає турботу про малолітніх (до 14 років) та неповнолітніх (з 14 до 18 років) дітей та дітей-сиріт, які позбавлені батьківського піклування.

Відповідно до чинного законодавства, а саме ст. 60 СК, опіка та піклування над дітьми встановлюється в судовому порядку, якщо під час розгляду справи встановлено, що малолітні або неповнолітні особи, які позбавлені батьківського піклування, потребують допомоги та турботи з боку представника, яка буде забезпечувати їх усім необхідним та захищати їх права. У такому випадку призначення опікуна чи піклувальника є обов'язковим, та здійснюється за поданням від органу опіки та піклування. [1]

Аналізуючи практику розгляду судами цивільних справ про встановлення опіки та піклування над дітьми, слід зазначити, що інтереси дітей при вирішенні цих справ є основним елементом, на який суд повинен звертати увагу при розгляді та вирішенні справи. Розглядаючи справи про захист прав дитини, перш за все мають звертати увагу саме на пріоритетне право та інтерес самої дитини. І залежно від віку дитини має бути надано дитині право її згоди, або встановлення факту чи дійсно це відповідає її інтересам.

Відповідно до положень частини першої статті 3, частини першої статті 9 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, у всіх діях під час піклування над дітьми, незалежно від того, чи здійснюється воно державними чи приватними установами соціального захисту, судами, адміністративними чи законодавчими органами, пріоритетом є якнайкращий захист прав та інтересів дитини [2].

Крім того, наголошується що, держави-учасниці забезпечують умови, за яких дитина не розлучається з батьками проти їхньої волі, за винятком випадків, коли компетентні органи відповідно до судового рішення визначають, що таке розлучення є дійсно необхідним для забезпечення благополуччя дитини [2].

Дане положення про подальше проживання дитини може бути визнано необхідним, якщо наприклад батьки жорстоко ставляться до

дитини або не піклуються про неї, або коли батьки проживають окремо один від одного, та не можуть піклуватись про дитину, тоді суд приймає рішення про місце проживання дитини.

ЄСПЛ у рішенні визначає, що між інтересами дитини та інтересами батьків необхідно встановити справедливий рівень, та дотримуючись такої рівноваги особливої уваги має саме забезпечення інтересів дитини, які за своєю природою та значенням мають переважати над інтересами батьків. (рішення ЄСПЛ у справі «Хант проти України» від 07 грудня 2006 року § 54) [3].

Особлива увага також приділяється захисту прав та інтересів дитини щодо її зав'язків із сім'єю, а саме береться до уваги дві основні умови: по-перше, це те, що в найкращих інтересах дитини є збереження її сімейних зав'язків, за винятком тих випадків, коли сім'я особливо непридатна або є явно неблагополучною; та по-друге, береться до уваги ті умови де буде знаходитись дитина в подальшому. Тобто, пріоритетними умовами визначається її знаходження у безпечному, спокійному та стабільному середовищі, де немає недоліків. (рішення ЄСПЛ у справі «Мамчур проти України» від 16 липня 2015 року § 100) [4].

Таким прикладом є Ухвала від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України», де ЄСПЛ зазначає, ці дві умови щодо збереження сімейних зав'язків дитини з її сім'єю, за винятком випадків, коли сім'я особливо непридатна або несприятлива та забезпечення прав та інтересів дитини та її подальше місце проживання у безпечному, спокійному та стабільному середовищі, де до неї не ставляться вороже (§ 76).[5]

У постанові Верховного Суду у справі № 489/920/18 зазначено, що при розгляді позовів батьків про передачу дитини іншим особам, від яких вони мають право вимагати її повернення, суд обов'язково має враховувати чи здатність батьків забезпечувати належне виховання дитини, характер їхніх стосунків з нею, прихильність дитини до осіб, з якими вона проживає, та інші конкретні обставини справи. При цьому суд також враховує, хто із зацікавлених сторін приділяє більше уваги дітям та піклується про них, їх вік та прихильність до

кожного з осіб, можливість створення належних умов для виховання дитини, враховуються також матеріально-побутові умови де дитина буде проживати, хоча це не визначається як вирішальна умова для передачі їй дітей. У будь-якому випадку суд приймає рішення, враховуючи всі інтереси неповнолітньої дитини, для забезпечення її прав та свобод. [6]

Встановлення опіки та піклування є складним правовим актом, який не враховує юридичного факту бажання малолітньої або неповнолітньої дитини встановити опіку та піклування, хоча може розглядатися як рекомендація для органу опіки та піклування.

Отже, можна зробити висновок що для встановлення опіки або піклування над дітьми в судовому порядку, судом має бути встановлено чи є наявні підстави, відповідно до яких можна вважати, що дитина позбавлена батьківського піклування, також необхідно насамперед визначити її пріоритетні права та інтереси, дотримуватись усіх умов встановлення такої опіки та піклування, не порушувати прав дитини щодо спілкування з її сім'єю, якщо це їй не нашкодить, та дуже уважно та ретельно перевірити всі умови для подальшого проживання дитини у новому для неї середовищі.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України, Кодекс № 435-IV від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. С. 356.
2. Конвенція про права дитини: прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листоп. 1989 р. та набула чинності 2 верес. 1990 р.; ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лют. 1991 р. № 789XII (78912) та набула чинності для України 27 верес. 1991 р. К., 2003. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Хант проти України» від 07 грудня 2006 року § 54. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_126#Text
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Мамчур проти України» від 16 липня 2015 року § 100. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a93#Text
5. Рішення ЄСПЛ від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України» § 76. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO00995>
6. Постанова Верховного суду в справі № 489/920/18.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРЕДИТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Кредитні зобов'язання є однією з найпоширеніших активних банківських послуг. Видача кредитів провадиться шляхом укладання спеціальних кредитних договорів, ключовою особливістю яких, що відрізняють їх від договору позики, є наявність особливого суб'єкта у вигляді фінансової установи. За таким договором кредитна організація, виступаючи в подібних правовідносинах як кредитор, погоджується передати гроші позичальнику в рамках, обумовлених у тексті договору умов, внаслідок яких позичальник приймає на себе зобов'язання щодо їх повернення організації у визначений договором строк, зі сплатою відсотків за користування грошовими коштами [7, с. 328–332].

З погляду юриспруденції, кредитне зобов'язання може бути охарактеризовано як грошове зобов'язання, суть якого полягає у передачі у власність іншій стороні коштів у розмірі та на умовах, передбачених договором або, з іншої позиції, як окремий вид зобов'язання позикового типу. У науковій літературі ми можемо зустріти думку про те, що визначення кредитного зобов'язання часто використовується в її широкому значенні, яке простягається далеко за межі сфери кредитного договору, його правового регулювання, і більшою мірою визначається економічним наповненням категорії. Як, зазначають науковці, будь-яке зобов'язальне правовідношення є складним правовим явищем, що містить у собі одночасно регулятивні та охоронні функції як різних інститутів та норм цивільного права, так і в деяких випадках інших галузей права [8].

На сьогодні в Україні через військову агресію РФ щодня доводиться пристосовуватися до нових правил та функціонувати у нових реаліях. Істотних змін зазнали і договірні відносини, тому, враховуючи ситуацію в країні, держава вживає заходів щодо безпеки договірних відносин із контрагентами.

Відповідно до змін у Законі України «Про споживче кредитування» [6], законодавство доповнено вимогами щодо врегулювання та захисту договірних відносин, а також щодо врегулювання виниклих прострочених заборгованостей у захищеній категорії клієнтів, споживачів тощо.

У період дії військового стану в Україні [3; 4], кредитодавець зобов'язаний дотримуватись додаткових вимог, передбачених законами України щодо етичної поведінки із захищеною категорією осіб, серед яких є: «військовослужбовці Збройних Сил України, працівники правоохоронних органів, працівники утворених відповідно до законів України військових формувань, спецпризначенці, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які проходять військову службу на території України; військовослужбовці, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, або внаслідок захворювання після звільнення з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби; члени сімей військовослужбовців, які загинули, померли або зникли безвісти; особи, які перебувають у полоні, особи, з якими втрачено зв'язок, особи, які зникли безвісти» [5; 2].

З метою підтвердження належності осіб до захищеної категорії клієнтів достатньо мати наступні підтверджуючі документи: «довідку за формою, встановленою додатком № 2 до Закону України «Про споживче кредитування» [6], підписану командиром / начальником військової частини, правоохоронного органу, територіального центру соціальної підтримки та комплектування тощо, для військовослужбовців ЗСУ, НГУ, ТРО, працівників правоохоронних органів, та інших законних військових формувань. Зазначена довідка повинна бути скріплена гербовою печаткою; Посвідчення «інваліда війни»; посвідчення «члена сім'ї загиблого» військовослужбовця, працівника правоохоронних органів; інформаційна довідка про утримання військовослужбовця у полоні, або перебування останнього у заручниках держави-агресора, або внесення відомостей до реєстру осіб, які безвісти зникли і з якими втрачено зв'язок» [6].

Відповідно до Закону України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [5] фінансовим установам на час дії військового стану на території України у зв'язку із повномасштабним вторгненням військових формувань РФ, а також протягом шести місяців після закінчення дії військового стану, заборонено стягувати з військовослужбовців заборгованість, та в тому числі висувати вказані вимоги щодо сплати заборгованості з родичів та членів сім'ї військовослужбовців.

Ця заборона стосується як банківських установ, так й кредитних організацій і спілок, лізингових компаній та інших юридичних осіб, що надають послуги фінансування та кредитування.

На час дії воєнного стану, військовослужбовці мають право бути звільненими від сплати за договорами кредитування та використання кредиту відсотків, а також від сплати штрафів, страхових виплат та пені [5; 2].

Таким чином, у разі якщо військовослужбовець за використання кредиту під час дії воєнного стану, сплатив відсотки, пеню або штрафи за кредитним зобов'язанням, кредитор, за письмовим повідомленням військовослужбовця з наявністю необхідних підтверджуючих документів, зобов'язаний вжити заходів щодо перерахування суми кредиту, повідомити військовослужбовцю актуальну суму кредиту, а незаконно сплачені відсотки, пеню, штрафи, зобов'язаний повернути військовослужбовцю.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 14.
2. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/u064_22?an=&ed=2023_02_06&dtm
4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t222102?an=&ed=2022_02_24&dtm
5. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>;

6. Про споживче кредитування. Закон України від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>

7. Мазурков В. С. Особливості правового регулювання кредитних договорів. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. Суми: УАБС НБУ, 2007. Вип. 21. С. 328–332.

8. Оплачко Л. П. Правове регулювання відносин за кредитним договором: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 224 с.

Шамота Олександр Володимирович

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

За загальним визначенням термін «гендерна рівність» означає рівність прав і можливостей жінок і чоловіків, закріплене в законодавстві та політиці, а також рівний доступ до ресурсів і послуг у рамках сім'ї, місцевої громади та суспільства в цілому.

Гендерна рівність передбачає, що жінки та чоловіки можуть мати рівний доступ до всіх сфер життя та брати участь у них на рівноправній основі – у тому числі у сфері демократичного правління та прийняття рішень. Відповідно до принципу гендерної рівності, жінки та чоловіки повинні отримувати достатній та рівний захист своїх прав людини, включаючи право на життя без насильства у безпечній та сприятливій обстановці в сім'ї та громаді.

Гендерну рівність слід визначити як мету, що полягає у рівності жінок і чоловіків, яка випливає з віри у несправедливість численних форм гендерної нерівності. ООН визначила гендерну рівність «як мету, що стосується прав людини, особливо прав жінок, а не чоловіків, та економічного розвитку» [4]. Це і є принципом рівноправного ставлення до жінок та чоловіків.

Із вказаною метою, в Україні досягнуто певного прогресу щодо розвитку національного законодавства у сфері нормативно-правового забезпечення рівних прав і можливостей для громадян України в особі чоловіків та жінок. Але жінки все ще залишаються вразливими, відчуваючи різні форми дискримінації та гендерної нерівності, що

зумовлено недостатнім національним досвідом впровадження законодавства у цій сфері [5, с. 6].

Ратифікувавши Конвенцію Організації об'єднаних націй «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінки», Україна імплементувала найважливіші міжнародні норми щодо гендерної рівності у національну юридичну практику [6].

Практичному забезпеченню гендерної рівності сприяє вперше виділений в українському законодавстві як самостійний напрямок державної діяльності у сфері гендерної рівності застосування позитивних дій – відповідних тимчасових, спеціальних заходів, які спрямовані на подолання існуючого дисбалансу між можливостями чоловіків та жінок шляхом реалізації рівних права, наданих ним Конституцією України та законами України.

Важливу роль у правовому забезпеченні досягнення гендерної рівності в Україні відводиться Конституції України [1], Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» [2], Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків на період до 2030 року [3].

У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» розглядається впровадження гендерних підходів як цілісний процес та стратегічний орієнтир.

Відповідно до Закону гендерна рівність визначається як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати однакову участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [2].

Іншим пов'язаним з гендерною рівністю терміном є «дискримінація», яка визначається законом як «дії чи бездіяльність, що виражають будь-яку відмінність, виключення чи привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або виключає можливість визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав та свобод людини для жінок та чоловіків» [2].

У цивільному та сімейному законодавстві України відсутні визначення поняття «гендерна рівність». Якщо розглядати положення сімейного законодавства, то проглядається принципи гендерної рівності між чоловіком та дружиною.

З огляду на положення СК України слід зазначити, що «гендер» відноситься до соціальних атрибутів та можливостей, пов'язаних з відмінностями між жінками та чоловіками, відносинами між чоловіками і дружинами тощо. Зазначені атрибути, а також відносини та можливості, будучи залежними, як від контексту, так і від часу стали частиною соціального устрою України.

Отже, гендер визначає, що очікується, дозволяється і що цінується у жінок чи чоловіків у даному контексті.

Таким чином, зважаючи на викладене, аналіз міжнародного та Українського законодавства, можна зробити наступні висновки:

1. За своєю суттю «гендерна рівність», тобто рівність між жінками та чоловіками, відноситься до нормативно закріплених рівних прав та обов'язків, а також рівних, як для жінок, так і для чоловіків можливостей.

2. В свою чергу, рівність у розумінні «гендерної рівності» слід визначати не у розрізі однаковості чоловіків та жінок, а у понятті рівності прав та обов'язків а також можливостей жінок та чоловіків у незалежності від їх статті.

3. Гендерна рівність передбачає врахування наявних пріоритетів, інтересів та потреб чоловіків та жінок, визнаючи різноманітність їх груп.

4. Гендерна рівність стосується чоловіків та жінок, і не повинна розглядатися як проблема жінок у правовідносинах, як цивільних і сімейних так і у політичних тощо.

5. Гендерна рівність на сам перед є умовою для соціально-орієнтованого постійного розвитку держави, та водночас є правом людини.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 14.

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

3. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>

4. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 18.12.1979, 34 сесія ГА ООН. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

5. Карбонезе В. Комплексний гендерний підхід у державній службі зайнятості України: посібник для тренера; Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Київ, МБП, 2011. 114 с.

6. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979. *Юридична енциклопедія*: [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3: К. 792 с.

Шендрик Ірина Сергіївна

*аспірантка кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОБ'ЄКТІВ, СТВОРЕНИХ КОМП'ЮТЕРНОЮ ПРОГРАМОЮ

Останнє десятиліття характеризується надзвичайно високими темпами розвитку інформаційних технологій, заснованих на роботі автономних комп'ютерних програм, таких як штучний інтелект (далі – ШІ) та штучні нейронні мережі, а також їх стрімким впровадженням у різноманітні сфери суспільної діяльності: промисловість, рекламу, науку, освіту, публічне управління, медіа сектор тощо.

Разом з цим, в Україні використання продуктів, згенерованих комп'ютерними програмами, наприклад, фотографій, мелодій, відеорядів, наукових та публіцистичних текстів, промислових зразків, є надзвичайно ускладненим та навіть ризиковим через відсутність належного нормативно-правового регулювання вказаної сфери суспільних відносин та жодної судової чи договірної практики. Одним з основних, проте далеко не єдиним, питанням, яке виникає у суб'єктів господарювання та звичайних користувачів в процесі використання таких комп'ютерних програм, є проблема визначення правового статусу об'єктів, самостійно згенерованих комп'ютерною програмою, а також специфіки розмежування обсягу прав користувачів та прав володільця комп'ютерної програми на об'єкти, створені останньою.

Для відповіді на окреслені вище питання слід звернутись до положень профільного закону у сфері набуття, здійснення та захисту особистих немайнових та майнових авторських і суміжних прав.

Так, стаття 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», який набрав чинності 01.01.2023 року, встановлює індивідуальний правовий статус для об'єктів, згенерованих автономною комп'ютерною програмою. Відповідно до приписів вказаної статті неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. У результаті утворення такого об'єкта особисті немайнові права не виникають, а суб'єктами майнових прав особливого роду (*suī generis*) є особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на комп'ютерну програму, або правомірні користувачі комп'ютерної програми. У свою чергу, твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою [1].

З аналізу положень вказаного нормативно-правового акта вбачається, що законодавець фактично визначає три різновиди об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, та, відповідно, три правові режими їх регулювання: 1) оригінальні твори, згенеровані комп'ютерною програмою за безпосередньою участю фізичної особи, тобто такі, що є об'єктами авторського права, та отримують повний спектр охорони майнових і немайнових авторських прав на них; 2) неоригінальні, тобто такі, що не отримують жодної правової охорони; 3) неоригінальні, на які розповсюджується право особливого роду («*suī generis*»), – індивідуалізований правовий статус, котрий передбачає звужений, порівняно із оригінальними творами, обсяг правової охорони, зокрема відсутність гарантування охорони особистих немайнових прав автора; однак і стандарт доведення відповідності таких об'єктів критеріям охороноздатності твору, як вбачається, є значно нижчим.

При цьому, для розрізнення оригінальних та охоронюваних неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, Закон

застосовує два доволі абстрактних критерії, а саме неоригінальні об'єкти, котрі охоплюються правовим режимом «*suigeneris*», повинні: а) «відрізнитись від існуючих подібних об'єктів» та б) бути утвореними в результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи.

Перший критерій, на мою думку, відображає вимогу формальної унікальності об'єкта, тобто його нескопійованості з інших об'єктів авторського права. Водночас, на відміну, від схожого критерію оригінальності, «відмінність від існуючих об'єктів» не зобов'язує правоволодільця або користувача доводити відображення в такому об'єкті результатів інтелектуальної творчої діяльності автора, оскільки, як відомо, комп'ютерна програма онтологічно позбавлена можливості мислити та приймати власні творчі рішення.

У свою чергу, другий критерій «генерація об'єкту без безпосередньої участі фізичної особи», попри лінгвістичну зрозумілість, позбавлений формально-логічної ясності, адже при його аналізі виникає закономірне питання, що є безпосередньою, а що є опосередкованою участю фізичної особи в процесі генерування об'єкту, та де проходить межа для розрізнення таких форм участі. На практико-прикладному рівні, вказане можна відобразити у такому прикладі. Відома комп'ютерна програма «DALL-E-2» здатна за текстовим запитом користувача, наприклад, «зелений ліс вночі», компілювати елементи десятків або навіть сотень фотографій та ілюстрацій, створюючи дійсно унікальні, неповторні, зображення, котрі семантично відповідатимуть запиту користувача. Відповідно, питання – чи є такі твори у розумінні профільного закону оригінальними?

На мою думку, у даному випадку доцільним є звернення до змісту вироблених практикою Суду Справедливості та національних судів стандартів охороноздатності похідних творів: «мінімального творчого внеску автора» та «персонального дотику автора», оскільки похідні об'єкти авторського права також є результатом переробки інших творів [2]. Відповідно, за аналогією із похідними творами, якщо фізична особа у процесі використання комп'ютерної програми прийме індивідуальні творчі рішення або оформить згенерований про-

грамою об'єкт у неповторній творчій манері, то кінцевий результат такої діяльності буде мати статус оригінального твору, не залежно від того, яку (кількісно) участь брав автор у генерації такого об'єкту.

Зокрема щодо ілюстрації, створеної штучною нейронною мережею «DALL-E-2», то вона буде набувати статусу оригінального твору, наприклад, якщо особа при формуванні текстового запиту проявить творчість та викладе його у такому стилі (авторській манері), за якого комп'ютерна програма згенерує оригінальний, деталізований фотографічний твір, котрий навіть при повторному введенні текстового запиту не буде істотно змінюватись.

Таким чином, визначення новим Законом України «Про авторське право і суміжні права» правового статусу об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, хоча і є позитивним кроком на шляху до впровадження інформаційних технологій у комерційну та побутову діяльність вітчизняних суб'єктів авторського права, але критерії розрізнення правових режимів таких об'єктів, а також розмежування обсягу прав і обов'язків правоволоділців та користувачів на такі твори потребують подальшого наукового дослідження, з огляду на аспектне врегулювання таких питань профільним законом.

Література

1. Про авторське право і суміжні права: Закону України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>;
2. Майданик Л. Поняття оригінальності твору в авторському праві: досвід ЄС, України та інших зарубіжних країн. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 10. С. 32–36. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/10/7.pdf>.

СЕКЦІЯ 2 НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

Антонюк Софія Любомирівна

*студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права Шамота О. В.*

ПЕРЕВАГИ І РИЗИКИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Спадковий договір бере свій початок ще з часів рецепції римського права у європейські правові системи. Але саме римське право передбачає лише дві умови для відкриття спадщини: за законом та за заповітом. Тим самим не допускаючи існування спадкового договору. Цивільний кодекс України визнає ряд нових інститутів, до яких відноситься і інститут спадкового договору.

Відповідно до статті 1302 ЦК України, спадковим договором визнається договір, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача [1]. Раніше інтерес правників і учасників цивільних правовідносин до такої правової категорії як спадковий договір був незначним, але останнім часом спадковий договір стає все більш поширеним в системі цивільних відносин.

Таким чином, в спадковому договорі встановлюється порядок розподілу спадщини, а також умови, які стосуються наслідувачів та передбачають обов'язки і відповідальність щодо виконання вимог договору. Однак при укладенні спадкового договору необхідно добре продумати його вміст, щоб уникнути можливих ризиків, які можуть виникнути під час його виконання.

Але як будь який юридичний документ, спадковий договір має свої позитивні і негативні аспекти. Спадковий договір не належить до видів спадкування, тому на нього не поширюється певні обмеження, які характерні для спадкування за заповітом, тим самим надаючи особі більш широке коло повноважень. Судячи з цього можна сказати, що спадковий договір має низку переваг при його використанні.

По-перше, Л. Красицька вказує, що відчужувач, який укладає спадковий договір, втрачає лише право розпорядження майном (право визначати фактичну та юридичну долю речі), але залишає за собою право володіти та користуватися ним, наприклад передавати в найм (оренду). Тобто право власності за спадковим договором на майно переходить до набувача лише після смерті відчужувача [2, с. 27].

По-друге, відчужувач і набувач мають право розірвати спадковий договір, але лише за умови, що інші особи, в тому числі спадкоємці відчужувача, не висунуть таку вимогу [3].

По-третє, при укладенні спадкового договору не створюються зайві перепони відчужувачу щодо призначення субсидії на відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг. Зважаючи на те, що частіше всього відчужувачем є особа похилого віку, то укладення спадкового договору й можливість такої особи звернутися за призначенням субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, є досить важливим в умовах зuboжіння багатьох верств населення.

По-четверте, визначивши долю права власності на майно шляхом укладення спадкового договору, відчужувач позбавляється права скласти щодо цього майна заповіт. Так, ч. 2 ст. 1307 ЦК України зазначає, що заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним.

Отже, спадковим договором визначають договір на випадок смерті, а не договір про спадкування. Також він є договором про передачу майна у власність [4, с. 40–42].

Зазначивши вищенаведені переваги, не можна не сказати про ризики спадкового договору. Одним з недоліків є те, що в законодавстві вказано, що набувачами за спадковим договором можуть бути як фізичні так і юридичні особи, але при цьому існують прогалини щодо віку та обсягу дієздатності фізичних осіб, як учасників спадкового договору. Тому можна сказати, що неповнолітня та обмежено дієздатна фізична особа мають право бути відчужувачем чи набувачем права власності на майно за спадковим договором [2].

Також недоліком є те, що спадковий договір, як і будь-який інший правочин, може бути визнаний судом недійсним.

Існують багато прогалин в здійсненні контролю за виконанням спадкового договору (наприклад відсутність чіткого визначення санкції у випадках невиконання чи неналежного виконання умов договору після смерті відчужувача) та недосконалому правовому регулюванні зазначеного правочину.

Таким чином, у результаті аналізу цієї тематики можна дійти висновку, що спадковий договір є досить вдалою правовою конструкцією у сучасному цивільному законодавстві, що характеризується ознаками, які дають підстави його вважати особливою формою правочину і досить ефективним механізмом контролю за майном відчужувача. Правове регулювання інституту спадкового договору не повністю досконале, наявні певні прогалини, до прикладу щодо дієздатності фізичних осіб як учасників договору, щодо контролю нотаріуса за виконанням спадкового договору та щодо визначення механізму правоприємництва повноважень нотаріуса. Але, на сьогоднішній день, саме укладення такого виду договору містить низку переваг над іншими правочинами, такими, наприклад як договір довічного утримання (уходу).

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Красицька Л. В. Переваги та ризики спадкового договору. *Проблеми цивільного права та процесу*: тези-доповідей учасників наук.-практична конференція, присвячена світлій пам'яті О. А. Пушкіна, 19–20 трав. 2017 р. МВС України. Харків: ХНУВС, 2017. с. 102–106.
3. Миронюк С. А. Прогалини в законодавстві щодо спадкового договору URL: http://lsej.org.ua/6_2016/19.pdf
4. Обривкіна О. М. Особливості спадкового договору: правовий аспект. Ірпінський юридичний часопис. 2019. Вип. 2. с. 39–45.

Артюшенко Максим Олександрович

*студент 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасне суспільство і той етап на якому знаходиться розвиток держави потребує створення ефективного механізму правового регулювання статусу підприємств у воєнний стан, та вдосконалення економічної системи. У зв'язку із повномасштабним вторгненням актуальність обраної теми набирає великого значення. Важливим аспектом підприємств є виконання поставлених завдань які знаходяться у межах правового поля, шляхом застосування правових механізмів впливу на суспільні відносини. Збалансованість і узгодженість публічних і приватних інтересів забезпечує розвиток та вирішення завдань підприємств. Оскільки підприємствам належить домінуюче місце в економічній системі, визначення його статусу у воєнний стан є необхідним для функціонування держави.

ЦК у своїх положеннях не надає принципового підходу що до визначення поняття «підприємство». Якщо звертатися до офіційного тлумачення яке надає цивільний кодекс, тобто, що підприємство є єдиним майновим комплексом, якій може бути об'єктом купівлі-продажу, це стаття 191 цивільного кодексу. Також є можливість створення юридичних осіб публічного права, що викликає нарікання з боку українських юристів [1]. Такі вітчизняні юристи як О. Пушкін та В. Примак піддають критиці певні визначення які надає цивільний кодекс та законодавство. О. Пушкін вважає нісенітницею те, що розуміється в вітчизняному законодавстві під підприємством [5, с. 11]. В. Примак піддає критиці словосполучення «власник підприємства», на його думку підприємство повинно розглядатися виключно як передбачає Цивільний кодекс України, тобто, як комплекс майна [4, с. 44].

Правове регулювання статусу підприємств відіграє значну роль у розвитку економічної системи будь-якої сучасної країни. Важливу теоретико-практичну проблему що на сьогодні обговорюють,

є проблема визначення меж державного регулювання економіки. Можна визначити проблему співвідношення інтересів публічних та приватних осіб в період дії воєнного стану, незалежно від обставин та цілей їх введення.

Воєнний стан є згідно з законодавством є особливим правовим режимом, з можливістю його введення по всій або на окремій частині території України, стаття 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». У статті 5 Закону зазначається що режим воєнного стану вводиться в дію Указом Президента України та затверджується Верховною Радою України. Розглядаючи Закон України «Про правовий режим воєнного стану» можна побачити що він передбачає обмеження прав не тільки фізичних осіб, но і юридичних. У стаття 15 Закону передбачається можливість введення низки заходів які можуть застосовуватися у період воєнного стану. Наприклад, запровадження трудової повинності, використання потужності підприємств та інші, які впливають на фізичні та юридичні особи, та змінюють їх функціонування відповідно до умов воєнного стану. У воєнний стан до запровадження та здійснення заходів правового регулювання в період дії воєнного стану, можуть залучатися військові формування, які діють за їх призначенням та специфікою діяльності [2].

Законом передбачено норму щодо використання потужностей підприємств, однак не розроблено норм, які врегулювали б дані правовідносини. Саме тому вирішення питань які стосуються управління юридичною особою, забезпечення підприємства сировиною, визначення його рентабельності та інші важливі питання повинні бути вирішені задля їх ефективної діяльності у воєнний стан. Треба визначити природу діяльності підприємств. Буде вона ринкова, адміністративна із зазначенням певних особливостей. На законодавчому рівні необхідно врегулювати питання правового статусу підприємства у воєнний стан із внесенням необхідних змін до нормативно-правових актів. Вносячи зміни треба передбачити певні особливості функціонування підприємств відповідно їхньої сировинної бази, прибутковості та інших факторів.

З огляду на викладене вище, розробка механізмів правового регулювання підприємств повинна проводитись заздалегідь з метою

уникнення можливого безладу. Органи законодавчої та виконавчої влади повинні оперативно вирішувати проблеми, вживати всі необхідні заходи задля того щоб функціонування підприємств, їх статус та інше були чітко визначені [3, с. 202].

Література

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 21 жовтня 2021 року: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2021. 326 с.
2. Про правовий режим воєнного стану Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Економічна теорія та право. *Юридична академія України імені Ярослава Мудрого*. 2014. № 3 (18). 243 с.
4. Примак В. До питання про сенс і критерії розмежування юридичних осіб публічного та приватного права. *Юридична Україна*. 2004. № 2. С. 43–49.
5. Пушкін А., Селіванов В. Відносини підприємства і правовий статус їх суб'єктів. *Право України*. 1994. № 5–6. С. 9–15.

Биба Ніколетта Маріанівна

*студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія РФ проти України почалась ще в далекому 2014. Але з початком повномасштабного вторгнення, Україна опинилася в умовах воєнного стану, який поширюється на всю територію нашої держави. Це стало причиною обмежень прав та свобод людини.

Захист і додержання прав і свобод людини – основна мета та цінність кожної держави. Гарантією того, що права і свободи людини і громадянина не повинні бути обмеженими – є Конституція України, ст. 64[1]. Але виходячи з обставин, які склались на сьогоднішній день та ч. 2 вищезгаданої статті, можна говорити про те, що в умовах воєнного стану можуть запроваджуватись певні обмеження, що стосуються прав людини. Згідно з ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2], воєнний стан – являє собою особливий

правовий режим, який впроваджується на території держави чи в окремих областях у випадках загрози державному суверенітету або ж збройної агресії, а також нетривале обмеження прав і свобод людини. Обмеження прав людини – це своєрідне зменшення обсягу прав через обставини, що унеможливають чи ускладнюють їх реалізацію. Варто розуміти, що сенс такого правового режиму зводиться до забезпечення безперешкодного усунення небезпеки життю людей та територіальної недоторканості України.

Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3] було вказано, що згідно із запровадженням воєнного стану в Україні можуть бути обмежені деякі права та свободи людини, визначені ст. 30–34,38,39,41–44,53 Основного Закону України. Мова йде про: право на недоторканність житла. У нинішніх реаліях, а особливо на тимчасово захоплених територіях, окупанти порушуючи всі міжнародні договори та закони можуть незаконно проникнути до приватного житла особи і розпоряджатися ним відповідно до своїх потреб; таємницю листування, телефонних розмов. Наразі для усунення можливого здійснення особою державної зради або колаборації з державою-агресоркою, телефонні розмови можуть прослуховуватись відповідними державними органами; вільний вибір місця проживання та свобода пересування. Відповідно до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [4] це право обмежується (стосовно осіб, які призвані на військову службу до ЗСУ, а також громадян інших держав, які знаходяться в іноземних військових підрозділах і є військовослужбовцями; на тимчасово захоплених регіонах та територіях, на яких запроваджено особливий правовий режим); право на свободу слова та думки. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів щодо заборони використання символіки підтримки нападу РФ на Україну № 7220 від 28 березня 2022 [5], передбачає заборону поширення, а також публічного використання символіки на підтримку вторгнення РФ; право на мирні збори, мітинги, демонстрацій. Реалізація масових заходів – забороняється; право на освіту. Будь-хто має право на освіту, але в цей час,

на територіях, де проводяться воєнні дії та на тимчасово окупованих територіях забезпечення освітнього процесу є майже неможливим. Саме тому МОН вводить різні нововведення для того, щоб кожен громадянин міг вільно отримувати гідну освіту.

З прийняттям Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV [6], дуже важливим елементом права постає діяльність судів. На ЄСПЛ покладено зобов'язання забезпечити додержання положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7], згідно з якими він здійснює тлумачення в своїх рішеннях. Конвенція передбачає можливість звуження прав людини лише згідно із законами та у разі суспільної необхідності. У нас зараз – це війна. У світі раніше – це COVID-19 (обмеження пересування, цифрова диктатура тощо). Баланс приватного і суспільного інтересу є хитким, тому це питання досі залишається дискусійним.

Практика ЄСПЛ не містить чіткого визначення терміна «війна», однак, зазначається, що будь-який випадок серйозного чи тривалого насильства, збройних сутичок може підпадати під поняття «суспільна небезпека, яка загрожує життю нації». У рішеннях за справами *Ireland v. the United Kingdom* та *Aksoy v. Turkey* Суд наголосив, що загроза повинна бути такою, що вже настала або є неминучою. До того ж негативні наслідки таких дій повинні мати характер таких, які не можна відвернути будь-якими методами (рішення у справі *Denmark, Norway, Sweden and the Netherlands v. Greece*). ЄСПЛ також встановив певне застереження, яке вказує на право держави вжити всі необхідні заходи, які захищатимуть суспільну небезпеку від подій, що можуть настати у майбутньому. Проте, такі заходи повинні ґрунтуватися на достовірній інформації, якою володіє уряд держави (*A. and Others v. the United Kingdom*).

Отже, проаналізувавши чинне законодавство, можна дійти висновку, що обмеження прав і свобод людини-це передбачений Конституцією та законодавством України режим тимчасового призупинення чи звуження прав людини. Таке обмеження має правовий характер і накладаються вони для суспільного інтересу. Більшість

таких прав поставленні під охорону кримінального закону і у разі їх порушення особа буде притягатися до кримінальної відповідальності. В даному випадку, законодавство України відповідає світовій практиці, оскільки законодавством зарубіжних країн також допускаються такі обмеження.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64-2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
4. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 року № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>
5. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів щодо заборони використання символіки підтримки нападу Російської Федерації на Україну від 28.03.2022 року № 7220. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?id=&pid069=242
6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 11.09.1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Боженко Марія Олександрівна, Яничик Софія Анатоліївна
*студентки 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права Шамота О. В.*

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСУ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ

Пандемія Covid-19 внесла багато змін в життя людей, з якими раніше не доводилось зіштовхуватись. Через доволі стрімкий розвиток цієї хвороби питання виконання договорів було і є доволі дискусійним та важливим для суспільства, для того, щоб їх укладання не створювало проблем, а навпаки -допомагало іншим.

Взагалі, через поширення даної хвороби Кабінет Міністрів України ввів таке поняття як «карантин» на підставі Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», обмеживши цим тимчасово деякі права та обов'язки фізичних і юридичних осіб, що ускладнило звичайне укладання договорів.

Введення карантинних заходів спричинило запровадження низки законодавчих нововведень у сфері договірних зобов'язань. До них належать:

- форс-мажор;
- припинення зобов'язання у зв'язку з неможливістю його виконання;
- зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин.

Першим правовим інструментом, який може «врятувати» підприємство є визнання форс-мажорних обставин. Форс-мажор – це підстава для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо виконати договірне зобов'язання неможливо через обставини непереборної сили. Список даних обставин необхідно шукати спочатку в договорі, і в разі відсутності в ньому варто звернутись до законодавства, а саме до Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», де зазначений перелік не є вичерпним.

В період дії форс-мажорних обставин особа, яка не може виконати зобов'язання, не підлягає договірній та встановленій законом відповідальності, тобто відшкодуванню збитків та нарахуванню штрафних санкцій. Іншими словами, зобов'язання не припиняється саме по собі, а залишається «замороженим», тобто не виконаним, і боржник не несе за нього відповідальності. Після припинення дії форс-мажорних обставин зобов'язання «розморожується» і боржник зобов'язаний та несе відповідальність за його невиконання. Слід зазначити, що форс-мажор як причина прострочення платежу не звільняє боржника від сплати індексу інфляції та 3% річних від суми заборгованості за період прострочення. Крім того, неплатоспроможності через форс-мажорні обставини може виникнути лише у виняткових випадках, наприклад, коли банківська система повністю не функціонує або коли існує закон, що забороняє платежі [3].

Наступним правовим інструментом, який може допомогти компаніям у часи поширення COVID-19 – це припинення зобов'язання у зв'язку з неможливістю його виконання. Даний інструмент має досить обмежене застосування, оскільки державні обмежувальні заходи мають переважно тимчасовий характер, відповідно через це важко довести повне, а не тимчасове зникнення можливості виконати зобов'язання.

Головними умовами для застосування цього правового інструменту відповідно до чинного законодавства (стаття 607 ЦК України та стаття 205 ГК України) є:

- 1) зобов'язання є немайновим;
- 2) виконання зобов'язання є неможливим;
- 3) в обставинах неможливості виконання зобов'язання немає вини жодної зі сторін;
- 4) сторона, яка не може виконати зобов'язання, повинна негайно повідомити про це іншу сторону, щоб вона могла вжити заходів, необхідних для мінімізації збитків [2].

Для цього відповідно до статті 652 Цивільного кодексу України потрібно довести одночасно такі умови:

- «• в момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане;
- зміна обставин зумовлена причинами, які сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися;
- виконання договору порушило би співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило би заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору;
- із суті договору або звичаїв ділового обороту не випливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона.» [1].

Отже, поширення Covid-19 має важливі правові наслідки для виконання договорів, адже якщо не будуть укладатись договори – не будуть здійснюватись певні види господарської діяльності, а отже буде менше надходжень до державного бюджету України. І для того щоб убезпечити свою компанію, суб'єкти господарювання можуть використовувати такі способи захисту, як:

- форс-мажор;
- припинення зобов'язання у зв'язку з неможливістю його виконання;
- зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин.

Саме вони допоможуть вирішити проблемні аспекти і вирішити справу позитивно для всіх сторін договору.

Література

1. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>;
2. Господарський кодекс України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Куріло Ю. Коронавірус – це форс-мажор? URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/koronavirus-i-karantin-chi-fors-mazhor-ce-i-yak-budut-virishuvatisya-spirni-momenti-v-biznesi-poradi-yurista-50074978.html>
4. Мальський М., Богущкий А. Карантин та його наслідки для виконання договірних зобов'язань. *Юридична Газета*. 2020. 13 квіт. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/karantin-ta-yogo-naslidki-dlya-vikonannya-dogovirnih-zobovyzan.html>.

Борисюк Світлана Андріївна

студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

Павлова В. Г.

ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ

Соціальна цінність будь-якого суб'єктивного права залежить від можливості його реалізації, тобто від того, наскільки уповноважена особа може скористатися правом для задоволення своїх матеріальних і культурних потреб.

Сімейні права означають діяльність уповноваженої особи в рамках юридичних можливостей, які надаються сімейним законодавством, нормами міжнародного права або договором, з метою задоволення її приватних, а іноді й публічних інтересів. Здійснення сімейних прав є процесом, який залежить від соціальної функції, віку,

стану та інших ознак, що індивідуалізують особу [2]. Пріоритет здійснення сімейних прав фізичної особи може залежати від цих ознак.

Сімейні права втілюються через активну реалізацію суб'єктивних прав учасниками сімейних правовідносин. Деякі з цих прав є одночасно й обов'язками, наприклад, батьки не тільки мають право на виховання дитини, а й зобов'язані забезпечувати виховання, що відповідає інтересам та гідності дитини. Кожен учасник сімейних правовідносин відповідає за самостійне здійснення своїх прав та виконання сімейних обов'язків. У випадку, коли дитина або особа з обмеженою дієздатністю не можуть здійснювати свої права, ці права можуть бути виконані батьками, опікуном або піклувальником.

Проаналізувавши норми Сімейного кодексу України можна визначити засади здійснення сімейних прав, а саме: 1) врахування права на таємницю власного життя їх учасників, їхнє право на особисту свободу і недопустимість свавільного втручання у сімейне життя; 2) максимально можливе урахування інтересів дітей та непрацездатних членів сім'ї; 3) справедливість та добросовісність відповідно до моральних засад суспільства [1, с.66].

Більшість норм Сімейного Кодексу України викладені як диспозитивні, що означає, що сторони можуть домовитися про їх зміну. Ці норми встановлені законом в тому випадку, якщо сторони не бажають самостійно визначати свої права та обов'язки. Особливо це стосується майнових відносин між членами сім'ї.

Однією з складових цивільної дієздатності є здійснення сімейних прав, яка в свою чергу полягає в усвідомленні сенсу своїх дій і можливості розпоряджатися ними. Ця здатність народжується з людиною і закінчується саме у момент її власної смерті.

Суб'єктивне сімейне право є мірою дозволеної поведінки особи, визначена юридичними нормами. Це право передбачає конкретні можливості, що належать особі, яка є учасником сімейних правовідносин та залежать від неї. Зокрема, особа може самостійно здійснювати певні активні дії, а також вимагати від інших суб'єктів певних дій (право на чужі дії) та звертатися до держави за захистом своїх прав (право на забезпечувальні дії держави).

У житті часто стаються випадки, коли учасники сімейних правовідносин абсолютно не виконують на добровільних засадах власні обов'язки. За вищезазначених обставин інший учасник повинний звернутися до суду. Саме способом захисту сімейних прав в такому випадку є примус до виконання добровільно не виконаного обов'язку. Такий спосіб захисту сімейного права виходить вже із загального принципу правильного виконання своїх обов'язків. Звичним в такому випадку є примусове стягнення аліментів відповідно за рішенням суду.

Якщо ж платник аліментів не сплачує аліменти за добровільною згодою, то зацікавлена особа має право звернутися до суду із вимогою про примусове виконання сімейного обов'язку, а саме сплати аліментів. Вищезазначений спосіб захисту сімейних прав використовується при стягненні аліментів на дітей, непрацездатних батьків та одного із подружжя тощо [2].

Отже, захист сімейних прав і обов'язків є дуже важливою задачею абсолютно для будь-якої держави, тому що сім'я – це основа суспільства і вона, в свою чергу, має вирішальний вплив саме на формування особистості і її поведінку в соціумі. Захист сімейних прав та обов'язків – надважливий аспект українського права, тому що сімейне право регулює відносини між чоловіком і жінкою, які вже укладають шлюб, або ж, живуть вдвох у спільному господарстві, а також відносини між батьками та дітьми.

Література

1. Сімейне право України: підручник за ред. А.О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
2. Чурпіта Г. До поняття захисту сімейних прав та інтересів у порядку цивільного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 45–48.
3. Сімейне право України: підручник. Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В. Дзера та ін.; за заг. ред. Т.В. Боднар та О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2016.

Володіна Аліна Артурівна

*студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.*

**УКЛАДЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, життя кожного українця неабияк змінилось і не могло не відобразитись на сімейних відносинах. Не всім вдалося зберегти свій шлюб, але багато людей змогли знайти своє кохання в цей важкий для кожного час. Тому питання щодо укладення та припинення шлюбу в умовах воєнного стану є дуже актуальним.

Поняття і значення терміну «шлюб» вчені трактують по-різному. Зокрема, Сафончик О. І. вважає, що шлюб – це укладений у встановленому порядку з дотриманням вимог закону добровільний і рівноправний союз чоловіка і жінки, який спрямований на створення сім'ї та породжує взаємні права й обов'язки [4]. Інші вчені наголошували на тому, що шлюб – це об'єднання чоловіка та жінки з метою створення сім'ї, а сам шлюб розглядається як союз, спрямований на продовження людського роду шляхом народження та виховання дітей, а не як проста угода.

На законодавчому рівні для визначення поняття шлюбу перш за все потрібно звернутися до ст. 51 Конституції України, в якій зазначено, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї [1]. А саме поняття шлюбу міститься у ч. 1 ст. 21 СК України, за якою шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [2]. Але дане визначення не розкриває увесь закладений зміст цього поняття. Тому користуючись юридичною науковою літературою можна знайти більш широке визначення поняття шлюбу: шлюб – це сімейний союз двох рівноправних фізичних осіб не споріднених кровно між собою, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні шлюбні права й обов'язки, і який може бути зареєстрований у державному

органі реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку [5].

Варто зазначити, що коли в країні встановлюється особливий режим, то і правове регулювання може зазнавати певних змін та ускладнень. Тобто можуть виникати складнощі у процесі укладення та припинення шлюбу, пов'язані з відсутністю доступу до необхідних документів, відсутністю зв'язку зі своїми рідними, обмеженнями на переміщення тощо. Проблематика правового регулювання укладення та припинення шлюбу в період воєнного стану в Україні потребує уважного вивчення та є потрібною. Важливо забезпечити захист прав та свобод громадян, а також збереження сімейних зв'язків у складних умовах воєнного конфлікту. Тому прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 213 є надзвичайно важливим кроком до проведення даних процедур з урахуванням особливостей сьогодення [6].

З метою забезпечення права на шлюб у сучасних реаліях, держава розробила особливий механізм реєстрації шлюбу для окремих категорій осіб, які не можуть бути фізично присутніми на церемонії. Такими особами можна вважати військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу інших правоохоронних органів (СЦЗ, ДБР, ДКВС, НАБУ, БЕБ) та працівників закладів охорони здоров'я. Крім того, були внесені зміни до процедури реєстрації шлюбу на невідконтрольних територіях.

Відтепер можливий варіант офіційного оформлення шлюбу в будь-якому органі реєстрації актів цивільного стану (РАЦС) на території, де не ведуться бойові дії за один день, що значно спрощує цю процедуру і виключає очікування молодят протягом місяця як це було передбачено загальним правилом. Варто додати, що відповідно до п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. № 213, акт цивільного стану також може засвідчуватися актом про укладення шлюбу, який складається безпосереднім командиром військовослужбовця, поліцейського [6].

Військовослужбовці, які відстоюють та боронять незалежність, суверенітет та територіальну цілісність нашої країни та у зв'язку

з цим перебувають на іншій від своїх наречених території, тепер можуть укладати шлюб на відстані, тобто дистанційно. Якщо один з наречених не може бути присутнім під час реєстрації шлюбу, він може подати заяву своєму безпосередньому командирі, який підтвердить правдивість підпису на заяві і передасть її до відділу РАЦСу. Після того, як відділ РАЦСу отримає заяву, шлюб буде зареєстрований без присутності одного з наречених, який може підключитися за допомогою відеозв'язку.

Що стосується припинення шлюбу то тут процедура залишилась без змін, але може бути ускладнена і тривати довше, ніж зазвичай. Можливо це зробити або через РАЦС, або у судовому порядку. Державна реєстрація розірвання шлюбу проводиться протягом місяця з дня подання заяви. Якщо один із подружжя не може особисто звернутися до відділу, то заяву може подати другий з подружжя від його імені, підпис на якій потрібно засвідчити нотаріально.

Підстави припинення шлюбу передбачені у ст. 104 СК України, а саме: шлюб припиняється внаслідок смерті одного з подружжя або внаслідок розірвання шлюбу. А причинами можуть бути різні життєві обставини, через які подружжя вирішили припинити шлюбні відносини.

Шлюб розривається: у разі взаємної згоди подружжя, яке не має дітей, можна розірвати шлюб шляхом подання спільної заяви про розірвання шлюбу до органу реєстрації актів цивільного стану. Після цього, якщо все відповідає вимогам законодавства, орган реєстрації актів цивільного стану видасть свідоцтво про розірвання шлюбу (ст. 106 СК України); за заявою одного з подружжя (ст. 107 СК України); за рішенням суду: за спільною заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК України), або за позовом одного з подружжя (ст. 110 СК України) [2].

Якщо РАЦС або суд не працює то можна подати заяву онлайн до іншого суду або РАЦСу, до того ж РАЦС, що знаходиться на окупованих територіях має право видавати документи про розірвання шлюбу, відповідно до ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій

території України» [3]. У разі коли один з подружжя перебуває за кордоном або обоє перебувають за межами України і в шлюбі немає неповнолітніх дітей, можна звернутися до найближчої консульської установи України для подачі заяви про розірвання шлюбу. Але якщо у пари є спільні неповнолітні діти, або одна зі сторін проти розлучення, то розірвання шлюбу потрібно буде провести в судовому порядку на території України.

Підсумовуючи все вищенаведене, можна зрозуміти, що держава намагається зробити все для полегшення порядку укладення і припинення шлюбу на період воєнного стану. Але на цьому не потрібно зупинятися, я вважаю, що надалі проведення інформаційної кампанії серед населення щодо умов цих процедур, розробка механізмів взаємодії з іншими державами щодо реєстрації шлюбу громадян України, які знаходяться за її межами, забезпечення належної можливості укладення та припинення шлюбу на тимчасово непідконтрольних територіях, де можуть бути ускладнення з отримання деяких документів та інформації тільки покращить та захистить право на шлюб та сімейне життя.

Отже, укладення та припинення шлюбу є надзвичайно важливим питаннями для будь-якої сім'ї, і тому необхідно забезпечувати максимальну доступність цих процедур для всіх українців, незалежно від їх місця проживання та специфіки роботи. Розробка спрощених процедур укладення та розірвання шлюбу демонструє, що держава прагне піклуватися про кожного та не обмежує подібні дії під час воєнного стану. Можливо, цей досвід може бути корисним іншим державам, що перебувають у стані війни або можуть потрапити в подібну ситуацію в майбутньому.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

4. Сафончик О.І. Теоретичні аспекти шлюбно-сімейних правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 21. С. 28–32.

5. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія [Електронне видання]. За ред.: Є.О. Харитонova, О.І. Харитонovої, К.Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2023. 336 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23423>

6. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text>

Галімска Поліна Віталіївна

*студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Павлова В.Г.*

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Система договірних відносин визначається тими правовідносинами, які потребують узгодження відповідно до умов нашого сьогодення, а саме до економічного та політичного стану держави. Саме тому у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення на територію нашої держави, перед цивільним правом постають питання, з якими ми не стикались раніше. Напад на країну зумовив значні зміни в суспільному житті, які повинні бути відображені й у чинному законодавстві.

Введення воєнного стану означає обмеження прав громадян, що є вимушеною необхідністю. Досить слушною є думка про те, що «ведення в державі правового режиму воєнного стану й оголошення стану війни є важливими воєнно-політичними і правовими актами вищого політичного керівництва держави, проти якої існує безпосередня загроза або здійснено збройну агресію, і мають важливе значення для забезпечення національної безпеки та оборони й життєдіяльності держави» [7, ст. 15].

Зокрема, в умовах воєнного стану стають нагальними питання, що стосуються форс-мажорних обставин. Учасники договірних відносин, зазнаючи втрат від російської навали, зіштовхуються з неможливістю виконання договірних зобов'язань у зв'язку з призупиненням

діяльності чи знищення майна підприємств, установ чи організацій; від'їздом громадян України з постійних місць проживання у зв'язку із загрозою їхньому життю; нестачею або смертю працівників чи визнання їх судом безвісно відсутніми; пошкодження логістики у зв'язку з веденням активних бойових дій на території нашої держави.

Відповідно до ст. 617 Цивільного кодексу України [2] передбачається можливість звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання при умові доведення, що таке порушення відбулось в результаті випадку чи непереборної сили. Визначення поняття «непереборної сили» ЦК нам не надає, але Господарський кодекс України [1] у ч. 2 ст. 218 зазначає, що дії непереборної сили є підставою для звільнення від відповідальності, розуміючи під ними надзвичайні та невідворотні обставини. Можна дійти до висновку, що під форс-мажорними обставинами слід розуміти надзвичайні та невідворотні обставини, які об'єктивно знеможливають виконання зобов'язань, які передбачаються в умовах договору.

Щодо підтвердження факту настання обставин непереборної сили. Дане питання регулюється відповідно до ч. 1 ст. 14–1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», згідно з яким форс-мажорні обставини засвідчуються Торгово-промисловою палатою України і уповноваженими нею регіональними органами шляхом видачі сертифікатів. За загальним правилом видача сертифікату засвідчується за заявою заінтересованої особи по кожному окремому договору, але у зв'язку з початком війни Торгово-промислова палата спростила процедуру засвідчення обставин непереборної сили. Таким чином 28 лютого 2022 року прийняла рішення [6], яке підтверджує, що усі військові дії країни-терориста проти України є надзвичайними, невідворотними обставинами для усіх суб'єктів господарювання та/або фізичних осіб по договору. Дане рішення знаходиться на офіційному веб-сайті Торгово-промислової палати України.

Таким чином суб'єкти договірних відносин можуть припинити виконувати свої зобов'язання, звільняючись від відповідальності. Але це не означає, що боржник звільняється від виконання своїх зобов'язань назавжди. Коли форс-мажорні обставини впливають на умови та

строки виконання договору, тоді боржник за договором звільняється лише від штрафних санкцій на період дії зазначених обставин. Після ж закінчення дії непереборних обставин боржник повинен приступити до виконання своїх зобов'язань за договором, в іншому випадку він буде притягнений до цивільно-правової відповідальності.

Так, Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану», яким розділ «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК був доповнений 18 і 19 пунктами. У п. 18 зазначається, що на період дії воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний після його припинення чи скасування позичальник звільняється від відповідальності за прострочення від виконання грошового зобов'язання. Дане визначення стосується й обов'язку з приводу сплати неустойки(штрафу, пені) за таке прострочення. Це є досить важливим кроком для боржника у тридцятиденний термін часу спробувати покращити своє матеріальне становище.

Отже, введення воєнного стану є безумовною форс-мажорною обставиною, котру особа не могла передбачити або передбачала, але не змогла б відвернути. Основним наслідком введення воєнного стану для учасників договірних відносин є те, що на час його дії вони в змозі зупинити виконання своїх зобов'язань і при цьому не бути притягнутими до цивільно-правової відповідальності.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
4. Про торгові-промислові палати в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр>
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20>
6. Рішення Торгово-промислової палати України URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>

7. Кириченко С.О., Лобко М.М., Семенко В.М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. *Наука і оборона*. 2019. № 2. С. 9–16.

8. Мельник О.О. Договірне застереження про форс-мажор за цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2018. 197с.

Горбенко Марія Олександрівна

студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності

Національного університету «Одеська юридична академія»

*Науковий курівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С.В.*

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК
ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

Актуальність теми відшкодування шкоди, завданої внаслідок воєнних дій на території України, полягає у тому, що конфлікт на сході країни продовжується вже протягом кількох років і має значні наслідки для місцевого населення та економіки країни в цілому. Із зростанням кількості постраждалих і пошкоджених майнових об'єктів, питання відшкодування шкоди стає все більш гостро.

Крім того, відшкодування шкоди – це один із елементів міжнародного гуманітарного права та прав людини. Україна, як держава-учасник різних міжнародних угод та конвенцій, зобов'язана дотримуватися цих норм.

Також варто зазначити, що високі вимоги до відшкодування шкоди ставляться і з боку європейських партнерів України, які надають фінансову та іншу допомогу в рамках міжнародної співпраці. Тому, тема відшкодування шкоди, завданої внаслідок воєнних дій на території України, є дуже важливою в контексті розвитку країни та здійснення відповідальної державної політики.

Саме після початку повномасштабного російського вторгнення на територію України, питання відшкодування шкоди, завданою злочинними вчинками проти права та безпеки українських громадян, використовуючи цивільно-правовий механізм, стало значимим як ніколи. З самого початку військового конфлікту значна кількість

домівок зазнали шкоди, або знищено, унаслідок чого тема покриття завданих збитків є актуальною серед населення, постраждалого від країни агресора.

Коли ми говоримо про відшкодування шкоди, то варто згадати статтю 16 ЦКУ, яка саме зазначає, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу і одним із способів, згідно підпункту 8 пункту 2 цієї статті, є відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. [1] Також можемо говорити про статтю 22 ЦКУ, яка закріплює право особи на відшкодування збитків, якщо було порушено її цивільне право.

Найбільш застосованим документом в контексті відшкодування завданої шкоди є Цивільний кодекс України, який є основою для такого регулювання у мирні часи. Однак, станом на зараз, коли в Україні триває війна, вказаний нормативно-правовий акт не здатний у повному обсязі врегулювати питання відповідальності за шкоду, заподіяну в ході збройних конфліктів. [2] Частина 1 ст. 1166 ЦК України зазначає, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Статті 1187, 1188 ЦК України передбачають відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки. [1] Проте, тлумачення зазначених норм, з огляду на, те що в Україні ведуться активні бойові дії, є досить проблематичним.

Тому законодавцем було прийнято низку нормативно правових актів, які більш точно регулюють це питання.

Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 326 від 20 березня 2022 року, якою було затверджено процедуру визначення шкоди та збитків, які були завдані Україні через збройну агресію Російської Федерації. Документ не містить методів фіксації рівня шкоди, або визначення розміру заподіяних збитків, але встановлює обов'язок державних органів розробити такі методики в період до шести місяців [3].

Постановою № 380, прийнятою Кабінетом Міністрів України 26 березня 2022 року, було затверджено порядок подання інформації про пошкоджене та знищене майно через бойові дії, диверсії та терористичні акти, які спричинені військовою агресією Російської Федерації. Цей порядок передбачає можливість подання повідомлень про пошкоджене/знищене майно через вебпортал Дія. Відповідно до цього порядку, повідомлення про пошкоджене та знищене майно подавалися без перевірки фактів та на заявницькій основі, тому внесення даних про отримання повідомлення від потерпілого про завдану йому шкоду до державної бази даних не може розглядатися як юридична фіксація такого факту [4].

Міністерством аграрної політики та продовольства України видано наказ № 295 від 18 травня 2022 року, яким затверджено методику визначення шкоди та збитків, спричинених земельному фонду України внаслідок збройної агресії РФ. Відповідно до цієї методики будь-які документально підтверджені відомості є інформаційною базою для визначення шкоди та збитків (точніше, акти обстеження, акти комісій із визначення збитків, звіти про експертну грошову оцінку земельних ділянок, первинні документи бухгалтерського обліку, відомості Державного земельного кадастру, документація із землеустрою тощо) [5].

Незважаючи на перелічені акти, що регулюють питання відшкодування шкоди, які не є вичерпними, досі існують проблеми, пов'язані із відшкодуванням шкоди, завданої внаслідок воєнних дій на території України. По-перше, не завжди є чіткий механізм визначення розміру шкоди, завданої конкретним особам, підприємствам або інфраструктурі. По-друге, держава не завжди може забезпечити фінансові засоби на повне відшкодування збитків.

Також Корнев О.В у своїй роботі, зазначає, що фактична присутність такої великої кількості різноманітних видів воєнних злочинів проти мирного населення створює низку проблем під час їх розслідування на практиці. По-перше, це необхідність належної організації та координації діяльності слідчих та оперативних підрозділів з урахуванням особливостей їх інформаційного обміну, ступеню конспірації, етапів здійснення слідчих та оперативно-розшукових дій. По-друге,

це присутність широкого кола деструктивних чинників, що впливають на організацію розслідування, а також на аналіз та збір доказів про воєнні злочини проти мирного населення [6].

Отже, необхідно продовжувати роботу над розробкою чіткого механізму визначення шкоди від воєнних дій та забезпечення фінансової підтримки для відшкодування збитків. Вирішення цих проблем допоможе підвищити стабільність та громадський порядок на території країни та сприятиме відновленню та розвитку інфраструктури після воєнних дій.

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок воєнних дій на території України, є актуальною темою, яка залежить від багатьох факторів, таких як тип воєнних дій, масштаби завданої шкоди та рівень її відшкодування.

Однак відшкодування шкоди внаслідок воєнного конфлікту може бути досить складним завданням, оскільки вимагає не тільки залучення достатньої кількості коштів, але й встановлення винних осіб та їх відшкодування шкоди. Крім того, не завжди вдалося зібрати достатньо доказів для встановлення винних осіб у випадках воєнних злочинів.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Якових Є. В. Відшкодування шкоди, спричиненої під час активних бойових дій на території України. Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності, м. Одеса. 2022. Ст. 105–109.
3. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п#Text>
4. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації: Постанова Каб. Міністрів України від 26.03.2022 р. № 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-п#Text>
5. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Наказ Всі міжнар. док. від 18.05.2022 р. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>

6. Корнєв О.В. Проблеми питання забезпечення розслідування воєнних злочинів проти мирного населення під час збройної агресії російської федерації проти України. Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії російської федерації, м. Харків. 2022. Ст. 76–79.

Гребенюк Марія Іванівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права Шамота О.В.

ПРАВО НА ЗАПОВІТ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Перш за все, хотілось би зазначити про те, що заповіт являється правочином, тому при реалізації права на заповіт до нього висуваються загальні вимоги, як до будь-якого правочину. Зазначене стосується і змісту заповіту, який не може суперечити актам чинного цивільного законодавства та інтересам держави й суспільства, його моральним засадам.

Право на складання заповіту містить такі положення. По-перше, однією з найважливіших складових права на заповіт – є цивільна дієздатність. Тобто, лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю може заповідати майно.

По-друге, право спадкодавця призначати спадкоємців, відповідно до цього спадкодавець може призначити спадкоємцями одну або декілька фізичних осіб незалежно від того, чи перебуває він у родинних стосунках із цими особами, а також іншими учасниками цивільних відносин. Заповідач може без пояснення причин позбавити будь-яку особу із числа спадкоємців за законом, яка не може набути права на спадщину [1, с.98].

Проте спадкодавець не має права позбавити права на спадкування осіб, котрі мають право на обов'язкову частку у спадковій справі. У разі смерті особи, позбавленої права на спадщину, до смерті спадкодавця позбавлення її права на спадщину втрачає силу.

Діти (онуки) цієї особи мають право на спадкування на загальних підставах. Чинність заповіту щодо осіб, котрі мають право на

обов'язкову частку в порядку спадкування, встановлюється моментом відкриття такого спадкового права.

По-третє, право спадкодавця визначати розмір спадщини, яка має бути успадкована за заповітом – заповідач має право охопити заповітом права та обов'язки, які належать йому на момент складання заповіту, а також ті права та зобов'язання, які можуть належати йому в заповіті. Заповідач має право скласти заповіт щодо всієї спадщини або її частини.

Відповідно до цього, варто зауважити про те, що якщо спадкодавець у заповіті розподілив між спадкоємцями лише свої права, до спадкоємців, яких він призначив, переходить та частина його обов'язків пропорційно одержаним правам. Дія заповіту на склад спадщини встановлюється моментом відкриття спадщини [2, с.102].

З огляду на зазначене, заповідач має право зробити заповідальний відказ у заповіті. Відказоодержувачами можуть бути як особи, які не входять до числа спадкоємців за законом, так й інші особи. Предметом такого відказу може бути перехід до спадкоємця права власності чи іншого речового права на майнове право чи річ, що входить або не входить до складу спадщини.

До інших не менш важливих положень, що стосуються заповіту – є право заповідача на покладення на спадкоємця інших обов'язків, на підпризначення спадкоємця, на встановлення сервітуту у заповіті та право заповідача на скасування та зміну заповіту. Останнє слід розглянути більш детально. Отже, згідно з цивільним кодексом України, заповідач має право у будь-який час скасувати заповіт або ж внести до нього зміни. До того ж, сюди варто віднести і право на складення у будь-який час нового заповіту, який скасовує попередній повністю або лише у конкретній його частині.

В рамках даної проблематики слід вказати про те, що з початком повномасштабного вторгнення на територію України військових формувань РФ функціонування всього механізму нашої держави зазнало вимушених змін. Ті зміни торкнулись всіх суспільних правовідносин, зокрема й сфері права на заповіт.

Відповідно, під час дії правового режиму воєнного стану посвідчувати заповіти без використання бланків нотаріальних дій, котрі є

спеціальними, тобто на звичайному папері дозволено нотаріусам. Відтак, на такому бланку білого кольору наносяться відповідні реквізити особи, котра уповноважена на вчинення нотаріальних дій [3].

Важливим є той факт, що під час дії правового режиму воєнного стану особи, котрі уповноважені на вчинення нотаріальних дій можуть посвідчувати заповіти, скасовувати або вносити до них зміни, навіть у випадках коли нотаріуси не мають доступу до спадкового реєстру нашої держави. За таких умов відомості щодо заповіту до спадкового реєстру вносяться протягом 5 робочих днів після відновлення доступу до даного реєстру.

Необхідно також зазначити, що складання заповіту до війни було обов'язковою нотаріальною дією. Для цього потрібно було написати заповіт на спеціальному бланку нотаріального документу, який потім реєстрували та посвідчували. Однак умови війни привели до змін у порядку складання заповітів. Під час дії воєнного стану в Україні, заповіти можна посвідчити без використання спеціальних бланків, на білому аркуші паперу з реквізитами нотаріуса, що нанесені за допомогою комп'ютерної техніки.

Окремо варто висвітлити питання того, хто саме може посвідчити заповіт в умовах дії воєнного стану. До таких осіб зокрема варто віднести головних лікарів, їх заступників з медичної частини, чергових лікарів лікарень, госпіталів та інших закладів охорони здоров'я, а також начальників госпіталів, директорів та головних лікарів будинків для людей похилого віку та інвалідів. Крім того, такі заповіти можуть бути засвідчені капітанами морських та річкових суден, начальниками пошукових та інших експедицій, а також начальниками установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. У пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ та військово-навчальних закладів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також можуть бути засвідчені заповіти військовослужбовців, їхніх родинних членів та працівників. У разі воєнного стану такі заповіти можуть бути засвідчені командиром (начальником) військових формувань, органів правоохоронних та цивільних захисних органів. Державні чи приватні нотаріуси також можуть засвідчити заповіти, а в сільських населених

пунктах на це можуть мати повноваження посадові особи органів місцевого самоврядування. Нарешті, посли та консули України в іноземних державах також можуть засвідчити заповіт.

Отож, в складних умовах сьогодення наша держава зіткнулась з багатьма викликами в усіх сферах свого функціонування, зокрема й у сфері реалізації права на заповіт.

Проте, державний механізм незважаючи на постійні акти геноциду нашого народу, бомбардування та терористичні акти з боку країни-терориста рф продовжує виконувати свої функції, повноваження та завдання.

Література

1. Ковальчук А. М. Право на обов'язкову частку у спадщині: дис. канд. юрид. наук. Хмельницький. 2020. 207 с.
2. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 498 с.
3. Посвідчення заповіту в умовах воєнного стану. 2022. URL: <https://terebotg.in.ua/posvidchennya-zapovitu-v-umovah-voyennogo-stanu/>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Деренюк Ангеліна Олександрівна,

*студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права
Калітенко О. М.*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до закону України «Про правовий режим воєнного стану», під час дії воєнного стану повноваження судів не можуть бути припинені, і заборонено скорочення або прискорення будь-якої форми судочинства. Однак, в разі воєнного стану, судова гілка влади зазнає значного впливу війни та її наслідків, що внесло корективи у процес здійснення судочинства. [1].

Воєнний стан покладає на суди додаткові завдання та посилює відповідальність на всіх етапах здійснення судочинства. Для забезпечення права кожного громадянина на доступ до правосуддя, судді та

працівники апаратів судів продовжують працювати у надскладних умовах. Однак, змінились умови для виконання завдань, при цьому відбулось скорочення фінансового забезпечення судів за багатьма напрямками. Так, Державна судова адміністрація отримує повідомлення про відключення окремих судів від мережі Інтернет та проблеми з електроенергією, що може ставити під загрозу функціонування документообігу в судах та унеможливлювати доступ до електронної пошти суду та модулю ЄСІТС «Електронний суд».

Така ситуація, коли органи судової влади з незалежних від них причин змушені призупиняти свою діяльність в частині електронної комунікації, може ставити під сумнів незалежність судової влади, що є гарантією правової держави, як це закріплено Конституцією та законами України.

Щодо ІТ-інфраструктури судової влади, тут є багато складнощів. Новостворена юридична особа ДП «Центр судових сервісів» та ДП «Інформаційні судові системи» займаються інформаційно-технічним забезпеченням судів та впровадженням програмних продуктів. Невідомо за яким принципом розподілені обов'язки між цими підприємствами стосовно адміністрування ЄСІТС. Згідно зі статутом ДП «ЦСС», підприємство має низку завдань, таких як діяльність у сфері дротового електрозв'язку, надання послуг Інтернету, провайдерська діяльність, створення та експлуатація Веб-порталів, комп'ютерне програмне забезпечення тощо. Однак, цей статут не містить детального опису обов'язків та відповідальності підприємства за адміністрування ЄСІТС.

Крім того, щодо інформаційної безпеки в судовій системі, тут також є проблеми. Недостатня охорона даних може призвести до витоку конфіденційної інформації та порушення прав громадян. З метою підвищення інформаційної безпеки, потрібно вжити додаткових заходів щодо захисту інформації, зокрема шляхом підвищення кваліфікації фахівців та використання захисних технологій.

Узагалі, щоб забезпечити ефективне та безперебійне функціонування судової влади, необхідно вирішувати проблеми, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням, ІТ-інфраструктурою та ін-

формаційною безпекою. Необхідно також вдосконалювати управління судовою владою та забезпечувати достатній рівень фінансування для здійснення правосуддя. [4].

Перевірити результативність діяльності даного підприємства складно, адже при огляді його веб-ресурсу не було виявлено жодного пояснення щодо припинення Інтернет-зв'язку в судах, забезпечення інформаційної безпеки під час війни, а також надання важливої інформації.

В рамках даного питання особливу увагу заслуговує функціонування підсистеми «Електронний суд» під час воєнного стану, яке забезпечує громадянам можливість отримувати повноцінний доступ до правосуддя та захисту своїх прав та інтересів, навіть в надскладних умовах. Протягом періоду війни підсистема «Електронний суд», що є частиною Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЕСІТС), пройшла важливі зміни, що стосуються як її технічної частини, так і законодавчих змін, що регулюють її використання. Наприклад, важливим нововведенням стало інтегрування сервісу «Дія. Підпис» з підсистемою «Електронний суд», що значно спростило та прискорило процес підписання та надсилання документів з підсистеми до суду, без необхідності використовувати електронну пошту або інші додатки, які були потрібні раніше для підписування документів за допомогою КЕП. [2].

Підсистема «Електронного суду» отримала новий функціонал – відеоконференцзв'язку. Тепер учасники справи можуть брати участь у судовому засіданні онлайн, без необхідності використання інших програмних додатків. Це дозволить багатьом українцям, які знаходяться за кордоном або не мають можливості брати участь у судовому процесі очно, отримати повний доступ до правосуддя. Крім того, на підсистемі «Електронного суду» є інші корисні функції, які дозволяють отримувати повідомлення про надходження нових документів, ознайомлюватись з матеріалами справи, подавати заяви та інші документи, а також отримувати судові рішення у електронному вигляді. Завдяки цьому, учасникам судового процесу можливо дистанційно брати участь в усіх етапах процесу – від подання позову до набрання

рішенням законної сили. Нововведення технічного характеру відкривають багато можливостей для забезпечення доступу до правосуддя, зокрема в умовах воєнного часу. [3].

Система ЄСІТС у судовій галузі використовує широкосмуговий зв'язок, що забезпечує швидкий доступ до Інтернету. Архітектура даних та програмне забезпечення системи вимагають відповідної швидкості передачі та об'єму інформації, тому знизити вимоги неможливо. Однак, не у всіх судах є достатньо коштів на утримання необхідних каналів зв'язку, що може призвести до відсутності доступу до спеціальних судових програм та інформаційного вакууму. Це може призвести до припинення отримання документів через електронну пошту та модулю «Електронний суд», припинення наповнення Єдиного державного реєстру судових рішень, припинення обміну процесуальними документами між судами та неможливість направлення ухвал судів вищих інстанцій для апеляційного та касаційного оскарження з місцевих судів. Тому важливо забезпечити необхідний рівень зв'язку у всіх судах для забезпечення ефективної роботи системи ЄСІТС та уникнення негативних наслідків.

Важливо зауважити, що під час створення модуля ЄСІТС «Електронний суд» розробники приділяли основну увагу зручності та доступності цього сервісу для позивачів та інших учасників справи, щоб забезпечити дистанційне судочинство. Це дозволило уникнути необхідності особисто з'являтися на засіданнях суду. Проте для суддів, секретарів судового засідання та помічників суддів, дистанційне судочинство не змінило їхньої роботи, яка все ще передбачає присутність на робочому місці, друк документів, формування паперових справ та спілкування з учасниками процесів звичайними засобами – поштою, телефоном або особисто. Зараз, в умовах воєнного часу, безпека є надзвичайно важливою для всіх учасників процесу, в тому числі й віртуального судочинства. Однак, жодних змін в удосконаленні діловодства суду не було зроблено з початку війни. Є проблеми з унормуванням дистанційних форм роботи, технічні умови не повністю відповідають положенням процесуального закону та звичаїв судочинства. Крім того, в умовах війни з'явилися нові проблеми, такі

як брак коштів на послуги Інтернет-зв'язку. Проте, важливо зберегти зручність та доступність для учасників судового процесу, забезпечуючи їм можливість взаємодії із судом через електронний сервіс.

У зв'язку з тим, що судово-інформаційні системи не мають чітких алгоритмів, державні службовці та працівники державних підприємств можуть дублювати свої компетенції, що може призвести до неефективних управлінських рішень та ускладнити пошук винних і притягнення їх до відповідальності. Також можна створити штучну ситуацію, коли суд відключений від мережі через бездіяльність працівника, який обслуговує систему, що може призвести до втрати частини інформації. Такі дії може бути важко відслідкувати та припинити, і вони створюють електронний троянський кінь в судовій системі. Це не тільки зашкодить авторитету суду, але й ускладнить доступ до правосуддя. Для того, щоб уникнути цих проблем, необхідно виключити будь-які ризики стороннього втручання або маніпулювання інформаційними системами та програмним забезпеченням. Органам суддівського самоврядування слід надати допомогу ВРП у контролюванні та унормовуванні цих питань. Також потрібно забезпечити доступність інформації про стан електронного зв'язку в судах та зробити судові реєстри та рішення доступними для сторін судового процесу. Підсистема «Електронний суд» може значно сприяти адаптації до нових умов та забезпечити функціонування судової системи в дистанційному режимі, особливо в умовах високих карантинних обмежень та обмеженого фізичного контакту. Однак, важливо розробити та використовувати ефективні механізми контролю за роботою цієї підсистеми, щоб забезпечити її безперебійне та надійне функціонування. [5].

Загальна мета полягає в тому, щоб забезпечити високу якість та ефективність роботи судової системи, зменшити ризики технічних помилок та зловживань, підвищити доступність правосуддя для громадян та забезпечити захист їх прав та інтересів. Отже, можна стверджувати, що підсистема «Електронний суд» є важливою складовою судової системи в умовах воєнного стану, що дозволяє забезпечити швидке та ефективне прийняття рішень та доступ до правосуддя для всіх громадян.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n199>
2. Андронов І. В. Підсудність цивільних справ в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 1(42). 128 с.
3. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 08.11.2022 року у справі № 214/3064/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107220136>
4. Ухвала Верховного Суду від 16 вересня 2022 року у справі № 325/374/2. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106329985>
5. Електронне судочинство в період воєнного стану: очікування та реальність: веб-сайт. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/242253-elektronne-sudochinstvo-v-period-voyennogo-stanu-ochikuvannya-ta-realnist>

Дмитренко Ольга Олексіївна

*студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Павлова В. Г.*

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ПРАВА ТА СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Законодавець надає тлумачення поняттю «спадкування» у Цивільному кодексі України (далі ЦК України), зокрема зазначаючи, що ним визнається перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). [1] Юридична доктринальна література трактує це поняття дещо ширше, вважаючи що до цього терміну входить ціла сукупність самостійних та, у той же час, взаємопов'язаних між собою правовідносин, які виникають з факту відкриття спадщини, стосуються охорони спадкового майна, факту відмови чи прийняття спадщини. Серед такого комплексу правовідносин науковці також виділяють й виконання заповіту, як одну з можливих складових спадкування. Усі ці правовідносини, терміни та визначення є складовими одного, великого поняття – спадкового права. [2], [3]

Актуальність даного питання у розрізі саме воєнного стану зумовлена Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», внаслідок чого більшість галузей права зазнали змін та

набули характерних особливостей, яких так чи інакше неможливо уникнути.

Чинний ЦК України виділяє два види спадкування: за законом та за заповітом. Зокрема спадкуванню за заповітом законодавець відводить цілу главу цього Кодексу, у першій статті якої дає визначення заповіту як особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Основний закон цивільного права суттєвих змін не зазнав, у той час як основні положення нових особливостей були закріплені у Постанові Кабміну «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 року, які й досі є актуальною. Варто зазначити, що більшість нововведень стосуються не лише спадкуванню за заповітом, а й спадкуванню за законом, втім є й положення, що притаманні виключно першому виду спадкування.

Одним із таких спільних нововведень можна вважати подовження строків для прийняття або відмови від спадщини. Законодавець говорить про те, що перебіг таких строків зупиняється у зв'язку з введенням воєнного стану на території держави, однак також наголошує що «зупинення» має межу у чотири місяці, які додаються до шести місяців, передбачених загальним правилом у ЦК України для прийняття або відмови спадщини, та сумарно видає термін у десять місяців.

Можемо говорити про те, що особливості вибору нотаріуса для відкриття спадщини, можливість подання такої заяви за кордоном та посвідчення заповітів вже не підпадає під поняття «спадкування», адже «спадкування» виникає з моменту відкриття спадщини, у той час як всі вище зазначені дії пов'язані з безпосередньо оформленням заповіту. Однак у поняття «спадкове право» їх включити доцільно, беручи до уваги положення ЦК України, які передбачають їх належність до цієї підгалузі права.

Щодо особливостей вибору нотаріуса для відкриття спадщини слід зазначити наступне: за нормами законодавства особа подає заяву до нотаріуса за місцем відкриття спадщини яким відповідно до ст. 1221 ЦКУ є останнє місце проживання спадкодавця. У випадку коли останнє місце проживання спадкодавця є невідомим – таким місцем визнається місцезнаходження нерухомого майна, принаймні

його основної частини, або ж основної частини рухомого майна, у випадку відсутності нерухомості. Однак, у зв'язку з введенням воєнного стану, на підставі Постанови Кабінету Міністрів України, з'явилась можливість звернення із відповідною заявою до будь якого нотаріуса, без прив'язки до місця знаходження майна чи останнього місця проживання спадкодавця.

Посвідченню заповітів у Постанові Кабмін виділив окремий пункт, в якому зазначено, що заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, можуть посвідчуватись не тільки нотаріусами. Мова йдеться про те, що такими повноваженнями також наділені командири (начальники) таких формувань. Окрім зазначених суб'єктів у законі передбачена можливість застосовувати посвідчення командира (начальника) щодо працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави. За цим положенням у подальшому такий заповіт буде надіслано через Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для їх реєстрації нотаріусами у відповідних реєстрах (Єдиному реєстрі довіреностей, Спадковому реєстрі).

Реєстрація посвідчених заповітів покладена на командирів (начальників) зазначених органів, установ, формувань. Окрім командирів (начальників) реєструвати такі заповіти мають право й інші особи, які були уповноважені такими командирами. Здійснюється це з окремим порядковим номером у спеціальному реєстрі заповітів та довіреностей, у той час як форма затверджується безпосередньо уповноваженим органом – Міністерством юстиції. У посвідчувальному написі зазначається унікальний номер, який відповідає такому зареєстрованому заповіті або ж довіреності. [1], [4]

Варто зазначити, що Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду надав оцінку пункту 3 Постанови, визнаючи його невідповідним статтям 1270, 1272 ЦК

України, а отже таким, які не підлягають застосування. Аргументація судової палати полягала у тому, що чинний ЦК України не передбачає такого поняття як «зупинення перебігу строку на прийняття спадщини» та можливості в постанові Кабінету Міністрів України визначати інші правила щодо строку на прийняття спадщини, тож і користуватись таким положеннями права немає, у зв'язку з тим, що ЦК України стоїть вище за вертикаллю ієрархії цивільних актів, а отже має вищу юридичну силу відповідно. [1], [2], [5]

Отже, можна говорити про те, що дане питання першочергово потребує більш глибокого та детального розгляду, усунення колізій у законодавстві, враховуючи ступінь важливості спадкового права як левової частки у системі цивільного права України зокрема.

Література

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
2. Нестерцова-Собакарь О.В. Спадкове право: навч. Посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. 2017. С. 9–15.
3. Зозуляк О.І. Спадкове право. Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять. Івано-Франківськ: Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2017. С. 4–5.
4. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164.
5. Рішення Верховного Суду від 25 січня 2023 року у справі № 676/47/21.

Дуб Вікторія Михайлівна

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

Завальнюк С.В.

ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Воєнний стан є непередбачуваним та складним періодом для національної системи охорони здоров'я. Україна, як країна, яка переживає військовий конфлікт не є винятком. Порухення права на здоров'я під час воєнного стану в Україні може мати серйозні наслідки, які відчутно впливають на стан національної системи охорони здоров'я.

Один з основних факторів, який може порушувати права на здоров'я під час воєнного стану в Україні, – це погіршення умов життя та погіршення доступу до медичної допомоги. На території проведення активних бойових дій порушена, а іноді і знищена, інфраструктура, в тому числі медична. Це може створити складнощі у наданні ефективної медичної допомоги тим, хто потребує її найбільше.

Другий фактор, який може порушувати права на здоров'я, – це збільшення кількості травм та поранень, які отримують жителі нашої країни. Внаслідок активних воєнних дій на території України, збільшується кількість поранених та травмованих осіб. Важкі та критичні стани потребують оперативної медичної допомоги, але доступ до неї може бути ускладнений через відсутність відповідного медичного обладнання та нестачу кваліфікованих медичних працівників. [1]

Посттравматичний стресовий розлад є одним з найбільш поширених психологічних наслідків війни. Цей розлад може розвиватися у людей, які пережили травматичні події, такі як напади, бомбардування, пожежі, насильство та інші види насильства. Люди, які страждають від ПТСР, можуть мати повторні спогади про травматичні події, погані сни, гіпервиготовленість та інші симптоми, що можуть впливати на їхнє фізичне та емоційне здоров'я.

Тривожність та депресія є ще двома психологічними наслідками війни. Люди, які переживають війну, можуть відчувати постійний страх, тривогу та безнадію. Ці емоції можуть призвести до депресії та інших психічних розладів. Також може бути складніше встановлювати діагноз та лікувати ці розлади в умовах воєнного конфлікту, коли люди можуть мати обмежений доступ до медичної допомоги. [3]

Окрім того, потрібно звернути увагу на психологічне благополуччя військових. Учасники військових дій можуть бути під великим психологічним напруженням під час бойових дій та на передовій. Важливо забезпечити психологічну підтримку військовим, які стали жертвами війни або були свідками травматичних подій.

Отже, порушення права на здоров'я під час воєнного стану можуть мати серйозний вплив на фізичне та психологічне здоров'я людей. Надання медичної та психологічної допомоги є важливим

фактором відновлення здоров'я для людей, які стали жертвами воєнного конфлікту. Також важливо забезпечити психологічну підтримку військовим та іншим учасникам воєнного конфлікту, які можуть потребувати допомоги в зменшенні психологічного напруження та підтримки емоційного стану.

Розв'язання проблем, пов'язаних з порушенням права на здоров'я під час воєнного стану, вимагає комплексного підходу та спільних зусиль від уряду, міжнародних організацій та громадськості. Ось деякі можливі шляхи вирішення цих проблем:

Забезпечення медичної допомоги: Уряд повинен забезпечити належну медичну допомогу тим, хто постраждав від війни, включаючи доступ до лікарських засобів, медичного обладнання та фахівців.

Психологічна підтримка: Для тих, хто постраждав від війни, належна психологічна допомога є важливим фактором відновлення здоров'я. Потрібно забезпечити доступ до професійної психологічної допомоги, підтримки спілкування та інших методів зменшення емоційного стану людей. [2]

Забезпечення безпеки: Уряд повинен прикласти всі зусилля для забезпечення безпеки населення від воєнного конфлікту, включаючи захист від протипіхотних мін, попередження військових наступів та уникнення цивільних жертв.

Міжнародна підтримка: Міжнародні організації та держави можуть надавати допомогу вирішенню проблем, пов'язаних з порушенням права на здоров'я під час воєнного стану, шляхом фінансування проектів з медичної та психологічної допомоги та підтримки жертв війни.

Правове регулювання питання порушень права на здоров'я під час воєнного стану в Україні здійснюється на різних рівнях влади та має на меті забезпечення захисту прав і свобод громадян, які постраждали від воєнних конфліктів. Одним з найважливіших документів, які стосуються прав людини, в тому числі і прав на здоров'я, є Конституція України. Вона гарантує права на охорону здоров'я, медичну допомогу та рівність перед законом усім громадянам. Міжнародні конвенції та договори також захищають та регулюють права людей

у сфері фізичного та психологічного здоров'я. Якщо брати спеціальних суб'єктів такого права, а саме військових, їхні права регулює Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». [4]

Якщо розглядати справи Європейського суду з прав людини у цьому питанні можна відокремити справу «Рош проти Сполученого Королівства, 19 жовтня 2005 року (Велика палата)». Заявник, який народився в 1938 році, був зареєстрований як особа з обмеженими можливостями з 1992 року, страждав від проблем зі здоров'ям в результаті впливу токсичних хімічних речовин під час випробувань, проведених на ньому на початку 1960-х років, коли він служив в Британській армії. Він скаржився відсутність доступу до всієї відповідної та належної інформації, яка б дозволила йому оцінити будь-який ризик, якого він зазнав під час участі в цих випробуваннях. Суд встановив порушення статті 8 (право на особисте та сімейне життя) Конвенції, оскільки заявник не мав можливості отримати інформацію про ризики, пов'язані з його участю у випробуваннях, проведених армією. Ці заходи, затверджені як частина процедури в Суді відповідно до правила 39 (тимчасові заходи) Регламенту Суду, на прохання однієї зі сторін або іншої зацікавленої сторони, або власною ініціативою Суду, в інтересах сторін або належного проведення розгляду. Дивіться також інформаційний листок «тимчасові заходи». Отже, як ми можемо бачити, держава повинна забезпечувати безпеку та вільну інформацію для своїх громадян.

Наразі в Україні існує декілька чинних законодавчих актів, які регулюють право на охорону здоров'я, а саме: Конституція України, а саме стаття 49; [5] Міжнародні договори України в сфері охорони здоров'я. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України про охорону здоров'я, то застосовуються правила міжнародного договору.

Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», хоча й весь закон регулює це право, але зазначенно воно саме у статті 6.

Підсумовуючи усе вище написане, порушення права на здоров'я під час воєнного стану є серйозною проблемою, яка вимагає негай-

них заходів з боку уряду, міжнародних організацій та громадськості. Необхідно забезпечити доступ до належної медичної допомоги та психологічної підтримки для тих, хто постраждав від війни, забезпечити безпеку населення від військових дій та зменшити емоційний стрес, пов'язаний з воєнним конфліктом. Не менш важливою є підвищення усвідомлення громадськості про ці проблеми та створення системи моніторингу для відстеження порушень права на здоров'я та життя необхідних заходів для їх вирішення. Тільки через спільні зусилля можна забезпечити повне відновлення здоров'я людей, які постраждали від війни.

Література

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб, постраждалих внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України: Закон України від 01.04.2022 № 2168-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 32. Ст. 1697.

2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.01.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

3. Психічне здоров'я під час війни. Як зрозуміти, що потрібна допомога та вберегти себе в тяжкі часи. URL: <https://suspilne.media/amp/346112-psihicne-zdorova-pid-cas-vijni-ak-zrozumiti-so-potribna-dopomoga-ta-vberegti-sebe-v-tazki-casi/>

4. Основи законодавство України про охорону здоров'я: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

5. Конституція України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Жудін Віталій Юрійович

*студент 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.*

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У процесі становлення та подальшого розвитку українського законодавства про відшкодування моральної шкоди виникають багато проблемних питань. Найактуальнішим з яких є недостатня

ефективність забезпечення правового регулювання в питанні визначення суб'єктивних та об'єктивних чинників, що зумовлюють важливість надання особі права на вільний вибір та застосування способу цивільно-правового захисту та критеріїв визначення дійсно справедливих розмірів компенсації. Виходячи з цього, цілком логічним постає питання нагального вирішення гострих питань в даній сфері, з пошуком відповідних прикладів ефективного врегулювання. Як один з таких прикладів варто враховувати рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), через наявність в нього величезного досвіду стосовно розгляду та вирішення питань про компенсацію моральної шкоди з боку держав-учасників Європейської конвенції з прав людини.

Незважаючи на активне висвітлення науковцями практики ЄСПЛ з питань присудження справедливої компенсації, доктринально не вистачає наукових досліджень, які б допомогли виявити системність та структуру основних засад функціонування механізму відшкодування моральної шкоди яка використовується при укладанні рішень ЄСПЛ. Також в аналітиці не достатньо інформації стосовно правової природи інституту відшкодування моральної шкоди, а саме: його суб'єктного складу, розмірів відшкодування, використання підходів у доказуванні, недостатності правового регулювання щодо сатисфакції. Тож, варто розглянути практику ЄСПЛ для часткового вирішення згаданих прогалин.

В першу чергу, слід розглянути ті обставини, що ЄСПЛ розглядає інститут відповідальності за моральну шкоду в природно-правовому аспекті, приділяючи всю увагу саме праву людини на отримання компенсації за отриману шкоду. Даний аспект аргументований тим, що справедливість визначається як головна мета присудження відповідної компенсації [1].

Вищезазначена позиція ЄСПЛ підтверджується в рішенні у справі «Новоселецький проти України» 2005 року, в якій було висловлено незадоволення втіленням гарантій захисту приватного та сімейного життя заявника під час процесу розгляду справи українськими судами, а також відмовою від стягнення моральної шкоди завданої порушенням прав у сфері житлових правовідносин [2].

На мою думку, у такий спосіб ЄСПЛ виконує такі завдання: розцінюючи інститут відшкодування моральної шкоди як природне право, узаконює необхідність його застосування в правовому захисті інтересів осіб, незважаючи на національні особливості нормативного регулювання цивільно-охоронних відносин в правовій системі відповідної держави; визнає відшкодування моральної шкоди цільовим напрямком в гарантуванні державою права особи на ефективний засіб цивільного захисту в будь-яких спірних ситуаціях, які мають істотні порушення особистих немайнових прав та інтересів заявника.

ЄСПЛ прагне дотримуватись послідовності у визначенні розмірів компенсації, які присуджуються за вчинення правопорушень в схожих та однотипних ситуаціях, це обумовлено закріпленням принципом однакового розуміння дії механізму захисту особистих немайнових прав потерпілих. Як приклад можна навести рішення від 04.04.2006 року, у справі «Шевченко проти України», в якому ЄСПЛ присудив компенсацію у розмірі 2000 євро за порушення Україною ст. 2 і п. 1 ст. 6 Конвенції з прав людини та основоположних свобод [3]. Українським судам варто перейняти наполегливість визначення та забезпечення правової визначеності у справах про відшкодування моральної шкоди.

Висока завантаженість одноманітними та навіть ідентичними справами допомагає ЄСПЛ, використовуючи справедливі та розумні міркування, уніфікувати розміри компенсаційних виплат, які стягуються на користь потерпілих внаслідок однотипних порушень з боку держави-відповідача. Враховуючи вищезазначене, варто відповідно до практики ЄСПЛ перенести на національні юрисдикційні органи завдання стосовно визначення й поетапного вкорінення справедливих критеріїв розумного розміру компенсації за моральну шкоду. При застосування даного підходу, варто надавати пріоритет суті самого правопорушення. Натомість детальне вивчення спричинених ним немайнових втрат має залежати швидше від особливостей конкретної ситуації, а не бути закріпленою як безумовно обов'язковий елемент доказової бази. При визначенні певного кола суб'єктів, яким ЄСПЛ може присуджувати компенсацію за завдану моральну шко-

ду, слід визначити й можливості Суду застосовувати такий спосіб захисту і для юридичних осіб [4]. Але тут постає питання, як можна відшкодувати моральну шкоду юридичним особам, якщо вони фактично не можуть відчувати моральних страждань. Тому моральну шкоду, завдану юридичній особі, можна визначити як втрату немайнового характеру, що виникла через нанесення неповоротної шкоди діловій репутації та призвело до пониження престижу та підірвало довіру до діяльності юр. особи. Такими юридичними особами можуть бути як підприємницькі так і непідприємницькі товариства. В такому випадку, можна говорити про нічим необмежений за видами і організаційно-правовими формами перелік підприємств та організацій. Гарним прикладом є рішення у справі «Комінгерсол С. А. проти Португалії», відповідно до якого ЄСПЛ визнав стягнення компенсації за моральну шкоду, нанесену комерційному товариству доцільним. До складу немайнових витрат юридичної особи через моральну шкоду, було віднесено: невизначеність у плануванні необхідних рішень, порушення в управлінні підприємством, перенесенні членами органів управління страх та неприємності [5, с. 922, 923].

На підставі викладеного матеріалу можна дійти висновку, що для покращення національного законодавства у сфері відшкодування моральної шкоди та для усунення повторюваних проблем при винесенні судових рішень, законодавчим органам та судам варто, при порушенні приватно-правових і публічно-правових відносин, виходити саме з приватно-правового розуміння суб'єктивного цивільного права особи на використання такого способу цивільно-правового захисту як відшкодування моральної шкоди.

Література

1. Див., наприклад: Рішення Європейського суду з прав людини від 15.09.2011 р. у справі «Качурка проти України». Офіційний вісник України. 2012. № 35. Ст. 1318; Рішення Європейського суду з прав людини від 07.10.2010 р. у справі «Знайкін проти України». Офіційний вісник України. 2013. № 28. Ст. 987.
2. Рішення Європейського суду з прав людини від 22.02.2005 у справі «Новоселецький проти України». Офіційний вісник України. 2005. № 31. Т. 2. Ст. 1917.

3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шевченко проти України». Офіційний вісник України. 2006. № 33. Ст. 2410.

4. Див., наприклад: рішення Європейського суду з прав людини від 29.03.2005 р. у справі «Українська Прес-Група проти України». Офіційний вісник України. 2006. № 7. Ст. 409; рішення Європейського суду з прав людини від 20.09.2007 р. у справі «Востокмаш-Аванта проти України». Офіційний вісник України. 2008. № 7. Ст. 196.

5. М. Де Сальвіа. Прецеденти Європейського Суду по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящиеся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. Юридический центр Пресс, 2004. 1072 с.

Журавльова Тетяна Євгенівна

студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

Павлова В. Г.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ
СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Указом Президента України «Про введення воєнного стану» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан, який внаслідок його продовження діє по теперішній час. [2]

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий статус воєнного стану», воєнний стан – «це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, ...» [3]

Відповідно до ст. 1 Закон України «Про страхування», страхування – це «вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами стра-

хових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.» [4]

Страхова компанія (страховик) може відмовитися від виконання своїх обов'язків, що випливають з договору страхування, посилаючись на воєнні дії на території України, а саме на застосування інституту форс-мажорних обставин, якими такі дії являються.

Форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) це обставини (надзвичайні та невідворотні), що об'єктивно унеможливають виконання обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а також зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо). (п. 2 ст. 14⁻¹ ЗУ «Про торгово-промислові палати в Україні»). [5]

Існує цілий перелік подій і явищ, що можуть бути форс-мажорними обставинами, та факт їх настання засвідчує Торгово – промислова палата України (надалі – ТПП України) відповідно до законодавства України. Таким чином 28 лютого 2022 року ТПП України було опубліковано лист (на офіційному веб-сайті ТПП) «Про засвідчення форс-мажорних обставин у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України».

Але, слід зазначити, що настання форс-мажорних обставин не звільняє від виконання страховиком своїх обов'язків. Посилаючись на норми статті 617 Цивільного кодексу України можна зробити висновки, що наявність форс-мажору може звільняти від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо ж, наприклад, таке порушення сталося внаслідок непереборної сили – форс-мажору. Тому страховику потрібно встановити причинно-наслідковий зв'язок між воєнними діями та наслідками, що можна вважати надзвичайними. [1]

Виходячи з вищесказаного, форс-мажорні обставини є факторами, що виступають передумовою для позбавлення (звільнення) від відповідальності за неналежне виконання або невиконання зобов'язань, наприклад, пені, звільнення від штрафу. За загальним правилом, якщо ж страхувальника не влаштовує відмова страховика надавати страхову виплату, то особа має право звернутись до суду, де страхувальник буде зобов'язаний доводити причинно-наслідкові зв'язки у судовому розгляді.

Важливо зазначити і про дію договору страхування на території ведення бойових дій та на окупованих територіях. В зазначених попередньо випадках страховик не може відмовити у виплаті коштів, так як законних підстав для цього немає. Це саме стосується і майна, що було зруйновано або пошкоджено в такій місцевості унаслідок воєнної агресії сусідньої держави. Однак через складність із виїздом та оглядом такого майна, задля уникнення спірних ситуацій, тощо, страховики все частіше в договорах зазначають положення щодо якого, останній є недійсним на тимчасово окупованих територіях, територіях ОРДЛО та АР Крим (після 2014 року).

Як ми вже з'ясували раніше, то в більшості випадків передбачено, що шкода, завдана внаслідок воєнних дій, не підлягає відшкодуванню за договорами страхування. Але державою створено спеціальну інструкцію затверджену Постановою КМУ № 380 від 26 березня 2022 р. «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації». На основі цих положень, фізична чи юридична особа, майно якої зруйновано або зіпсовано через терористичні акти, диверсії, бойові дії, спричинені збройним нападом Російської Федерації, може подати інформаційне повідомлення до спеціального Реєстру із зазначенням детальної інформації про такі об'єкти.

Вказана постанова регулює лише випадки пошкодження нерухомого майна особи, знищення оселі, приміщень підприємств, установ, організацій, а сам факт подання інформації до Реєстру ще не гарантує отримання моментальної компенсації.

Крім того, зробити таке повідомлення можна і через через мобільний додаток Порталу «Дія», в Центрах надання адміністративних послуг (ЦНАПах) та в нотаріусів, або ж на веб-сторінці «Росія заплатить», яка є проектом, створеним KSE Institute у співпраці з Офісом Президента України та Міністерством економіки.

Отже підсумовуючи вищезгадане, слід сказати, що якщо страхувальник має укладений договір зі страховиком, він все одно має право на захист своїх законних інтересів навіть в умовах воєнного стану.

Лише у разі доведення на суді встановлення причинно-наслідкових зв'язків між воєнними діями та наслідками, що можна вважати надзвичайними, останній звільняється від сплати страхового випадку. Наприклад, якщо усі матеріальні носії інформації, договори з клієнтами були знищені попаданням боєприпасів до офісу страховика. Такі обставини можуть вважатись форс-мажорними.

Крім того, незважаючи на ситуацію в країні, питання щодо страхування не втратило своєї актуальності. Тому деякими страховиками вводиться спрощена процедура укладання договорів, наприклад змога подачі заяви щодо змін умов договору дистанційно.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про введення воєнного стану: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Про правовий статус воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Про страхування: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Загребнюк Дар'я Михайлівна

*студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Берназ-Лукавецька О.М.*

ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Договір страхування є дуже актуальним у сучасному світі, де існують різноманітні ризики, пов'язані зі здоров'ям, майном, підприємницькою діяльністю та іншими сферами життя. Він дозволяє страховальникам захистити себе від непередбачуваних витрат, які можуть виникнути в результаті здійснення певних дій або настанням певних подій. В умовах воєнного стану договір страхування стає важливим

інструментом, який забезпечує захист фінансових інтересів та майнових активів.

Правове регулювання договору страхування в Україні здійснюється Цивільним кодексом України, Законом України «Про страхування», а також іншими нормативно-правовими актами.

Договір страхування – це угода між страхувальником та страховиком, відповідно до якої страховик зобов'язується виплатити страхову виплату або здійснити інші дії відповідно до умов договору у разі настання страхового випадку, а страхувальник зобов'язується сплатити страхові внески або інші платежі [1].

Законодавство України встановлює ряд вимог до договорів страхування, зокрема, вони повинні містити обов'язкові умови, які визначають сторони: предмет страхування, страхову суму, страховий платіж, перелік страхових випадків, строк дії договору та інші умови, що впливають на страхування. До предмета договору страхування можуть входити будь-які майнові інтереси, що не суперечать чинному законодавству, зокрема, щодо життя, майна, відповідальність, тощо [1].

Договір страхування є важливим документом, який забезпечує захист інтересів сторін у разі нещасного випадку. Однак, з одного боку, страхування може стати ефективним інструментом захисту майна та життя в умовах воєнного конфлікту, з іншого – це може викликати складнощі, тому, що військові дії суттєво впливають на дію договору страхування.

Проблематика договору страхування під час воєнного стану в Україні пов'язана зі специфікою цього надзвичайного стану та ризиками, які з ним пов'язані. Оскільки воєнний стан – це надзвичайний стан, який оголошується в країні в разі загрози національній безпеці або життю громадян, він може мати серйозний вплив на страхові випадки та виплати страхових виплат.

Безперечно, питання ведення воєнного стану, і відшкодування шкоди завданої в такий період, в різних договорах страхування – відрізняються. Однак зазвичай, в них містяться положення щодо не входження збитків завданих внаслідок воєнних дій до страхових випадків [2].

Однією з проблем може бути нездатність страхової компанії виконати свої зобов'язання в разі виникнення страхового випадку в зоні бойових дій або на території, яка оголошена зоною воєнних дій. У такому випадку страхова компанія може не мати можливості провести оцінку збитків та виплатити страхову виплату клієнту. Однак, для відмови у страховому відшкодуванні, лише факту знаходження майна на такій території, буде недостатньо.

Також проблемним може бути визначення зони воєнних дій, оскільки бойові дії в Україні, на цей момент не є локалізованими, а чіткий нормативний перелік адміністративно-територіальних одиниць, на яких тривають бойові зіткнення, наразі відсутній [3].

Відповідно до Повідомлення Торгово-промислової палати України, військова агресія Російської Федерації проти України, яка стала підставою для ведення воєнного стану є форс-мажорною обставиною [4]. Так, страхова компанія може відмовитися відшкодувати збитки, які були заподіяні в результаті воєнних дій, якщо вони будуть обґрунтовані як форс-мажорні обставини. Проте, страховик має забезпечити докази того, що він не зміг виконати свої зобов'язання, саме через наявність таких обставин. Однак, форс-мажорна обставина не звільняє сторону від виконання свого обов'язку під час дії цієї обставини, але сторона не понесе відповідальності за прострочення виконання цього обов'язку у вигляді штрафних санкцій або інших видів збитків, передбачених договором [3].

Крім того, потрібно розуміти, що під час воєнного стану збільшується ризик настання страхового випадку, через те, що знищення майна чи інші події, які можуть спричинити збитки, стають більш ймовірними. Це в свою чергу призводить до численних змін в умовах договору страхування, зокрема, щодо підвищення страхових тарифів та вартості страхування.

Отже, незалежно від того, який вид страхування ви обрали, важливо мати на увазі, що воєнний стан є непередбачуваним та складним періодом, який може суттєво впливати на дію договору страхування. Тому, для захисту своїх прав та інтересів, а також предмету такого договору, потрібно уважно ознайомлюватися з істотними умовами договору та обмеженнями, які можуть стосуватися дії договору в такий період.

Література

1. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text>
2. Що змінюється у страхуванні в умовах воєнного стану? URL: <https://eba.com.ua/shho-zminuyetsya-u-strahuvanni-v-uovah-voyennogo-stanu/>
3. Страхування під час війни URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/>
4. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили): Повідомлення від 28.02.2022 № 2024/02.0–7.1. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS36779?utm_

Ігнатенко Анастасія Анатоліївна

*студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна – досить давній, глибокий, багатогранний і водночас динамічний феномен суспільного життя. Форми і способи ведення війни еволюціонують разом із розвитком суспільства. І водночас зміст, який вкладено в поняття війни в конкретний історичний період, відображає специфіку розвитку суспільства й світу в цілому, а тому може відрізнитись від розуміння цього феномену в інший момент часу [1, ст. 17].

Правове регулювання цивільних відносин в умовах війни виникає через те, що військові конфлікти супроводжуються різними порушеннями прав людини та норм, як на законодавчому так і на міжнародному рівнях. Це утворює складнощі у захисті прав і інтересів громадян, їхніх майнових прав, а також у захисті інших ситуацій, що регулюються цивільним законодавством.

Однією з головних концептуальних проблем правового регулювання цивільних відносин в умовах війни є визначення її часових меж. Неможливо перерахувати всі проблеми з якими особи стикаються при визначенні точних часових меж у воєнний час і ті проблеми з якими особи можуть стикатись і відповідно вирішення цих про-

блем, саме тому 15 березня 2022 було внесено зміни до Цивільного кодексу України у тому числі, що стосується темпоральних величин.

Відповідно, зміни стосувались пред'явлення вимоги до суду про захист цивільного права або інтересу (позовна давність); питань, щодо реалізації права переважної купівлі частки у праві спільної часткової власності; змісту відносин поруки та оскарження дій виконавця заповіту [2].

У цивільному праві існує ряд науково-правових основ, що характеризують темпоральні величини. Характер, яких відображається в міркуваннях, щодо підстав виникнення та припинення цивільних правовідносин; змісту цивільних правовідносин та його реалізація; правомірність поведінки учасників цивільних правовідносин.

Саме за цим дослідженням, варто звернути увагу на обмеження прав і свобод людини (громадянина) з темпоральної сторони цивільного права, безпосередньо можна запропонувати зміни до Цивільного кодексу, що будуть стосуватись положень про темпоральні обмеження змісту цивільних правовідносин в умовах війни, і наприклад передбачити ці зміни в статті 254-Закінчення строку.

Отже, межі здійснення права визначаються не тільки його змістом, встановленим згідно з правовими приписами, котрі містяться в конкретних нормах законодавства, а й часовими рамками існування [3, ст. 28–29].

Також до концептуальних проблем правового регулювання цивільних відносин можна віднести економічний аспект. Щодо основних концептуальних проблем, що пов'язані з економічним аспектом правового регулювання, то до нього включають:

Розподіл ресурсів: Правове регулювання цивільних відносин повинно враховувати економічну сторону, зокрема розподіл ресурсів між різними суб'єктами. Це може викликати конфлікти між сторонами, коли ресурси обмежені, а потреби різних суб'єктів високі. Щодо Цивільного кодексу України, варто зазначити, що його статтями передбачений справедливий і ефективний розподіл ресурсів для досягнення економічної стабільності та рівноваги між суб'єктами правовідносин в умовах війни. Варто зазначити декілька прикладів

розподілу ресурсів, які передбачені статтями Цивільного кодексу: стаття 109- виділ; стаття 359- плоди, продукція та доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності; стаття 749- обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду).

Контрактні відносини: Економічний аспект також впливає на правове регулювання контрактних відносин. Виникнення конфліктів щодо виконання контракту, умови оплати, доставки товарів та послуг, порушення конфіденційності тощо можуть мати серйозні економічні наслідки. Правова система цивільного права забезпечує захист прав та інтересів сторін контракту, сприяє виконанню угод та розв'язанню конфліктів. Наприклад, з статей Цивільного кодексу, можна виділити: статтю 161- посадові особи акціонерного товариства; статтю 429- права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту); статтю 713- договір контрактації сільськогосподарської продукції.

Захист власності: Економічний аспект також пов'язаний з правовим регулюванням власності. Гарантування правового захисту права власності є важливим для стимулювання економічного розвитку в межах цивільного регулювання. Проблеми можуть виникати при визначенні власності, земельних прав, права на інтелектуальну власність тощо. Ефективне правове регулювання цих питань сприяє створенню сприятливих умов для економічної діяльності. Взагалі в Цивільному кодексі цьому питанню присвячена глава 29 «Захист права власності», в статтях якої передбачені різноманітні положення, щодо регулювання питань з захисту права власності.

Ці проблеми показують, що економічний аспект має велике значення для правового регулювання цивільних відносин і вимагає ретельного вивчення та розв'язання для досягнення гармонії між правовими та економічними інтересами різних сторін.

Також не варто забувати, що за умов війни держава може примусово відчужувати або вилучати майно, безпосередньо це передбачено в Законі України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», в статтях якого зазначені основні поняття; способи примусового

відчуження або вилучення майна; органи, що приймають рішення про примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану та ряд інших особливостей, щодо його питань [4].

Є доволі велика кількість концептуальних проблем правового регулювання цивільних відносин в умовах війни, але ще однією основною проблемою можна виділити гуманність.

Саме гуманістичний аспект правового регулювання цивільних відносин в умовах війни відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав та інтересів громадян, які стали жертвами збройного конфлікту. Цей аспект передбачає розробку та застосування правових норм, спрямованих на мінімізацію негативного впливу війни на цивільне населення, збереження його життя, здоров'я, гідності та майна.

Правове регулювання цивільних відносин в умовах війни також передбачає захист прав людини, зокрема, права на життя, свободу, недоторканість особи, свободу думки, совісті та релігії. Важливо забезпечити доступ до медичної допомоги, харчування, притулку та освіти для цивільного населення, особливо для вразливих груп, таких як діти, жінки, люди з інвалідністю та літні особи.

Гуманістичний аспект також включає в себе розробку механізмів звільнення заручників, пошуку та обміну воїнів, постраждалих та втрачених безвісти осіб. Організація гуманітарної допомоги та ефективне функціонування гуманітарних організацій також є важливими аспектами гуманістичного правового регулювання.

В цілому, гуманістичний аспект правового регулювання цивільних відносин в умовах війни покликаний захищати та забезпечувати гідність та безпеку цивільного населення, зменшувати страждання і вплив війни на них, а також забезпечувати захист їх основних прав та свобод. Як висновок, можна зазначити, що стаття 3 Цивільного кодексу є ідейним підґрунтям гуманізму, також сюди можна віднести статтю 23- відшкодування моральної шкоди; статтю 1167- підстави відповідальності за завдану моральну шкоду та статтю 1168- відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи.

Отже, гуманізм – це філософський і етико-соціологічний принцип відношення до людини як до вищої цінності. Як духовно-культурне явище гуманізм є головним змістом цивілізаційного процесу, в ході якого він проявляється у різноманітних якостях: етична норма, соціальний ідеал, духовна цінність, свобода волі, взаємодопомога і співробітництво, повага до прав і гідності особистості, рівність і рівноправність, справедливість, захист від зла і насилля [5, ст. 9].

І як висновок, варто зазначити, що правове регулювання цивільних відносин в умовах війни стикається зі значними концептуальними проблемами, які виникають внаслідок специфічних обставин, пов'язаних з військовим конфліктом. Такі проблеми можуть суттєво ускладнити захист прав та інтересів громадян, а також створити необхідні умови для функціонування суспільства в цілому.

Тому, концептуальні проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах війни потребують системного підходу та спеціалізованих рішень. Вирішення цих проблем вимагає залучення міжнародної спільноти, правозахисних організацій та державних інституцій для розробки та впровадження ефективних механізмів, спрямованих на захист прав та інтересів громадян у військових конфліктах.

Література

1. Спесівцев Д. С. Концептуальні проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах війни: монографія. Луцьк: Завжди Поруч, 2022. 248 с.
2. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
3. Гуйван П. Д. Правова природа цивільно-правових термінів. *LEGES VIATA*. 2015. № 6/2 (282). 26–30 с.
4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 15.
5. Вершиніна Є. М. Безперервне виховання та гуманізація у системі освіти – суть соціально-економічного та духовного відродження суспільства: Концепція. Х.: Регіон-інформ, 2004. 430 с.

Іщук Анна Вікторівна

*студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету “Одеська юридична академія”
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Кирилюк А. В.*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У МЕДИЧНІЙ ГАЛУЗІ: ВПЛИВ «COVID19» НА ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА

Історично так склалося, що медицина займає лідируючі позиції серед інших галузей патентування. Це можна пояснити унікальністю медицини як галузі науки, що має пряму прикладну спрямованість, результати якої здебільшого є готові технічні розв’язки біомедичних завдань.

Значимість і актуальність медичних розробок зберігається і досі день, що наочно підтверджують статистичні дані європейського патентного відомства (www.epo.org):

1-е місце за кількістю поданих заявок на винаходи у 2020 р. зайняли саме медичні технології, число становило 13 090 одиниць патентних документів, що у 6,2% перевищило показник 2019 р. (для порівняння: у 2020 р. у галузі комп’ютерних технологій було подано 11174 одиниці патентних документів). Стоїть підкреслити, що фармація у розділі «Медичні технології»

Українське законодавство регулює питання правової охорони, створення, виробництва та застосування лікарських засобів. Це стосується Конституції України від 28.06.1996 р., Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р., Господарського кодексу України від 16.01.2003 р., Закону України «Про лікарські засоби» № 123/96-ВР від 04.04.1996 р. та Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров’я» від 19.11.1992 р. Законодавство у цій галузі також регулюється підзаконними нормативними актами та міжнародно-правовими угодами.[2, 3]

Важливо зазначити, що узгодження національного законодавства з положеннями міжнародно-правових актів сприяло реформаторським перетворенням у галузі медицини та наблизило національну нормативно-правову базу в сфері ІВ до нормативних стандартів права країн Європейського Співтовариства.

Як відомо, на міжнародній арені існують різноманітні механізми, які дозволяють забезпечувати доступ до інноваційних та генеричних лікарських засобів, незважаючи на патентну монополію виробників. Україна не є винятком і вже має законодавчо регламентовані механізми для забезпечення доступу до таких засобів.

Першим механізмом є примусове ліцензування винаходів, які стосуються лікарських засобів з метою захисту здоров'я населення. Цей механізм закріплений у статті 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» [1].

Другим механізмом є договори керованого доступу, які забезпечують доступ до інноваційних лікарських засобів та регулюються статтею 79–1 Основ законодавства України про охорону здоров'я.

Третім механізмом є використання запатентованого лікарського засобу у формі генеричної копії в інтересах держави за надзвичайних обставин. Цей механізм передбачений статтею 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі».

У березні 2020 року Україна прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)», який вносить зміни до Основ законодавства про охорону здоров'я та Закону України «Про лікарські засоби». Ці зміни дозволили розширити вибір методів лікування в умовах пандемії, враховуючи світовий досвід [2].

Одним з ключових механізмів, що було запроваджено в цьому Законі, є можливість швидкого отримання реєстрації лікарських засобів, які мають зарубіжні сертифікати якості та ефективності. Це важливо для забезпечення швидкого доступу населення до ефективних засобів лікування.

Також важливим механізмом є можливість відмови від захисту патентом на винахід, який стосується лікування або профілактики. Це дає можливість більш швидко та ефективно поширювати технології та знання про нові методи лікування та профілактики.

Закон також передбачає можливість використання запатентованого ЛЗ у формі копії в інтересах держави за надзвичайних обставин, зокрема в умовах війни. Це може стати важливим механізмом

для забезпечення доступу до ефективних засобів лікування хвороб за доступною ціною [4].

Отже, Закон про боротьбу із COVID-19 вносить важливі зміни до законодавства, які дозволяють забезпечити доступ до ефективних засобів лікування та профілактики COVID-19 українському населенню. У медичній галузі, інтелектуальна власність може включати патенти на нові медичні препарати, винаходи в галузі медицини, дизайн медичного обладнання, авторські права на наукові дослідження та публікації, а також торгові марки для медичних продуктів і послуг. В Україні, захист інтелектуальної власності в медичній галузі забезпечується законами про патенти, про торгові марки та авторське право. Крім того, Україна є учасником багатьох міжнародних конвенцій, таких як Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), що забезпечують міжнародний захист інтелектуальної власності.

Література

1. Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення лікування коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539-20#Text>
2. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України № 3689-XII від 15.12.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України N3792-XII від 23.12.93 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
4. Дацко К. П. Об'єкти права інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я. *Вісник ЛТЕУ*. 2018. № 7. 316–324. URL: <http://lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/DOI/2616-7611-2018-07-34.pdf>

Караульчук Назар Сергійович

*студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Павлова В. Г.*

НАСЛІДКИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Варто розпочати розгляд цього питання з констатування того факту, що військова агресія зі сторони країни-терориста, а саме російської федерації, значною мірою вплинула на всі галузі права та й

в загальному на всі сфери життя громадян, в тому числі й на безліч питань, які регулюються цивільним законодавством. Не варто заперечувати й той факт, що війна суттєво вплинула на можливість виконання сторонами своїх цивільно-правових зобов'язань за договорами. Безперечно зважаючи на всі обставини зміни стосувалися не лише на життя українців, а й на цивільне законодавство України.

Отже, Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» (далі – Закон № 2120-IX) додано розділ «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України пунктом 18.

До того ж, відповідно до вищесказаного, можна стверджувати, що під час дії в Україні надзвичайного, воєнного стану та у тридцяти денний строк після його скасування або припинення у разі, якщо позичальник не своєчасно виконав грошове зобов'язання за укладеним договором, згідно з яким позичальнику було надано позику або кредит кредитодавцем або банком кредитор чи позичальник будуть звільнені від відповідальності та від обов'язку сплати на користь кредитодавця неустойки, штрафу чи пені за це прострочення. Теж зазначено, що неустойка, штраф чи пеня та інші платежі, сплата яких передбачена договорами, нараховані включно з 24 лютого 2022 року, за прострочення виконання або невиконання чи часткове виконання за такими договорами, підлягають списанню кредитодавцем чи позикодавцем.

Також, відповідно до Закону № 2120-IX також додано розділ VI «Прикінцеві положення» Закону України «Про іпотеку» пунктом 52.

Цим пунктом зупинено дію деяких положень Закону України «Про іпотеку» зокрема у частині реалізації права іпотекодержателя на набуття права власності на предмет іпотеки, у частині реалізації права іпотекодержателя на продаж предмета іпотеки, у частині виселення мешканців із житлових будинків та приміщень, переданих в іпотеку, щодо яких є судові рішення про звернення стягнення на такі об'єкти та у частині реалізації предмета іпотеки на електронних торгах.[2, ст. 256]

Аналізуючи все, що було сказано вище варто зробити висновок, що станом на тепер наслідки прострочення виконання зобов'язання за договорами позики достатньо чітко врегульованні. Якщо конкретніше, то позичальники можуть бути звільнені від відповідальності, через неможливість виконання зобов'язання за договором позики під час воєнного стану.

Також варто зазначити, що існує багато інших видів цивільних договорів щодо яких були запроваджені зміни, наприклад: договори купівлі-продажу, договори найму (оренди), договори підряду та ін.

Зокрема, на відміну від договору позики, за іншими договорами сторони повинні довести, що зобов'язання не пов'язані з воєнним станом, і сторона звільняється від відповідальності у разі доведення того, що зобов'язання не можуть бути виконано внаслідок настання обставин непереборної сили.

Якщо брати до уваги частину 2 статті 141 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» форс-мажорними обставинами вважаються військові дії, що безперечно роблять неможливими виконання зобов'язань які передбачені в умовах договору.

Відповідно, у передбачених випадках договорів кредитування позичальник одразу звільняється від відповідальності за прострочення платежів, незалежно від того, постраждав він безпосередньо від військових дій чи ні, а в інших договорах сторони можуть бути зобов'язані точно довести факти того, що не виконання зобов'язань були пов'язані із введенням воєнного стану.

Також згідно статті 617 ЦКУ Особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили, але не вважається випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів. [1, ст. 617]

Підсумовуючи варто звернути увагу, що всі ми маємо розуміти, що запровадження воєнного стану істотно впливає на обмеження певних прав та свобод всіх громадян, що в свою чергу може усклад-

нювати або навіть унеможливити виконання ними певних умов цивільних договорів. Проте найістотніше це все ж вплинуло на договори позики. Якщо конкретніше, то боржники за такими договорами звільняються від оплати штрафу, пені, трьох процентів річних, інфляційних втрат та іншої відповідальності.

Якщо говорити про інші цивільно-правові договори, то наслідки їх не виконання майже не змінилися. Проте особа може бути звільнена від відповідальності, якщо вона зможе довести, що це було зумовлене непереборними обставинами в наслідок, наприклад, військових дій. Проте, якщо особа не зможе довести ці умови, то відповідальність вона буде нести в повному обсязі.

У зв'язку з цим, будь-якій договірній стороні, яка порушує свої цивільно-правові зобов'язання та має намір у майбутньому посилатися на ситуацію непереборної сили, яка виникає у зв'язку з військовою агресією, пропонується звернутися до Торгово-промислової палати України. Рекомендується. Здійснити комерційну операцію за першої ж можливості та спробувати довести такі обставини в контексті конкретного договору.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3107>
2. Токарева В.І. Цивільне право України. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2007. 408 с.

Кіпріченко Віта Віталіївна

*студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С.В.*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОГОВОРУ ПОЖЕРТВ ЯК РІЗНОВИДУ ДАРУВАННЯ

Розпочати слід було б з того, що в межах суспільства існує доволі велика кількість соціально-незахищених верст населення, що досить часто потребують допомоги. Задовольнити інтереси таких верств на-

селення можливо також за допомогою благодійництва, в тому числі пожертви.

Через розвиток ринкових відносин, роль договору як соціально-го регулятора почала стрімко зростати. В цілому, цивільно-правові договори за своєю сутністю та змістом є найбільш поширеною підставою виникнення цивільних прав та обов'язків. Він виступає правовою основою, що забезпечує цивільний обіг речей, товарів, робіт та послуг. В той же час, одним із цивільно-правових договорів, що закріплені є договір дарування, що знаходить своє закріплення в окремій Главі цивільного кодексу України. При цьому, одним із різновидів договору дарування виступає пожертва, що прямо впливає з положень статей 729 та 730 ЦК України [1].

Якщо говорити про договір пожертви, то він характеризується досить довгою історією розвитку, та у зв'язку з відкритою збройною агресією проти нашої держави – є доволі поширеним та актуальним договором, зокрема, в сфері благодійної діяльності та діяльності благодійних фондів і організацій. Особливість даного договору полягає у наявності особливих вимог щодо його укладання та утримання, специфічним правовим статусом його суб'єктів, наслідками, до яких він призводить [2].

Для більш детальнішого його розуміння варто було б звернутися до статті 729 ЦК України, де вказано про те, що пожертва виступає однією з форм дарування, що може здійснюватися як до рухового так і нерухомого майна, грошей, цінностей тощо, задля того, аби в подальшому можна було досягнути чітко визначену наперед мету. На основі аналізу юридичної літератури, можна прийти до висновку про те, що не дивлячись на те, що пожертва визначається цивільним законодавством як форма дарування, проте, на відміну від дарування йому притаманна особлива правова природа та ознаки. Договір пожертви є двостороннім договором, де з однієї сторони виступає жертвувач, а з іншої обдарованим, при цьому, такими суб'єктами може бути як фізична так і юридична особа, так і органи публічної влади, держава тощо [1].

Якщо говорити про предмет договору пожертви, то ним може бути як рухоме так і нерухоме майно, гроші, цінні папери тощо, тоді

як предметом договору дарування можуть слугувати також майнові права.

Договір пожертви слід віднести до категорії реальних договорів, оскільки, саме з моменту, коли обдарований прийняв пожертву, що йому надана виникають договірні відносини. Саме тому, прийнявши таку пожертву, обдарований фактично виявив згоду на прийняття такого договору. [2].

Якщо говорити про таку ознаку договору як його характер, то такий договір є безвідплатним за своєю сутністю, оскільки, будь яких зустрічних благ обдарований не передає жертвувачу. В цілому, договір пожертви – це добровільний вклад рухомого або нерухомого майна, грошей та цінних паперів, що вчиняється особою без мети отримання якоїсь вигоди, та спрямований на досягнення певної цілі. Тому, безвідплатність такого договору впливає зі змісту пожертви як такої.

Особливою ознакою, що відрізняє договір дарування від договору пожертви є те, що останній має кінцеву мету. Така мета має бути наперед чітко визначена [3, с. 114] (наприклад, жертва на допомогу у покупці автомобіля військовому має на меті покупку автомобіля з подальшим її переданням військовим для виконання бойових завдань). Саме тому, договір пожертви, що не містить кінцевої мети повинен розцінюватися як договір дарування.

В той же час, закріплення в положеннях чинного законодавства норми про те, що договір пожертви повинен мати певну кінцеву мету виступає обмеженням для обдарованого, задля того, аби він ніякому разі не використовував таке майно на власний розсуд, а виключно в межах такої цілі. При цьому, характер мети може бути різний, оскільки, це може бути забезпечення військових, екологічних, соціальних потреб тощо [4, с. 450].

На основі аналізу статті 730 ЦК України можна прийти до висновку про те, що така ціль може бути змінена виключно в разі надання згоди на те жертвувача або суду (в разі, якщо фізична особа – померла, а юридична особа – ліквідована).

Особливою гарантією права жертвувача на використання його пожертви за призначенням є те, що у разі, якщо така жертва

була використана не за встановленою наперед ціллю, особа має право розірвати такий договір. Проблемним в даному випадку виступає питання про порядок розірвання такого договору, оскільки, воно не врегульоване в положеннях чинного цивільного законодавства тощо. Це можна вважати певною прогалиною, а тому її неодмінно потрібно усунути.

В цілому, договір пожертви виступає однією з форм благодійництва, під яким відповідно до закону України «Про благодійництво та благодійні організації» розуміють добровільну, безкорисливу допомогу, що може бути реалізована в матеріальній, фінансовій, організаційній та інших формах тощо [5].

Варто відзначити і те, що договір пожертви досить актуальний через ситуацію, що склалася в країні, а тому, фактично кожен день велика кількість людей укладає такий договір. Проте, проблемою такого договору є те, що досить часто кінцева мета такого договору не завжди досягається, зокрема, через недобросовісність обдарованого. Пожертвувач у більшості випадків просто не може контролювати кінцеву мету такого договору, оскільки, такі пожертви досить часто робляться практично незнайомим людям тощо. А тому варто робити пожертви тільки в офіційні фонди, які обов'язково будуть звітувати.

Задля того, аби забезпечити належне використання пожертв, кількість яких значно зросла в період дії правового режиму воєнного стану, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за використання гуманітарної допомоги» від 24 березня 2022 року, який доповнив зміст Кримінального кодексу України статтею 201–2, в якій встановлено кримінальну відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку в тому числі благодійних пожертв та благодійної допомоги [6].

Що стосується судової практики у цій сфері, то в ЄДРСР є лише всього 3 вироки, за якими осіб було засуджено за статтею 201–2 КК України. Так, вироком Хмельницького районного суду Вінницької області від 04.05.2023 року, особу було засуджено за те, що він використовуючи кошти, що були йому надані на основі договору пожертви

купляв автомобілі, які привозив із за кордону та в подальшому реалізував їх на території України. Особа хотіла отримати прибуток від продажу гуманітарної допомоги, яка планувалася для потреб Збройних Сил України, у виді транспортних засобів. З метою їх безперешкодного перетину чоловік використовував лист-прохання від імені благодійної організації «Благодійний фонд «Волонтерська спільнота «Шанс на життя» [7].

Отже, можна прийти до висновку про те, що договір пожертви виступає одним із різновидів дарування, що є досить поширеним на сьогодні через активну діяльність благодійних фондів та організацій, а його суть полягає у наданні будь якого нерухомого, рухомого майна, грошей, цінних паперів тощо, задля досягнення наперед обумовленої мети. В той же час, в сучасних умовах такими умовами досить часто зловживають сторонні особи, тому, вважаю, що доцільно було б на законодавчому рівні закріпити можливість укладання договору пожертви виключно з установами, що здійснюють благодійницьку діяльність тощо.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3107>
2. Різник Г.А. Правове регулювання пожертви. *Реформування законодавства і державних інституцій: досягнення, недоліки та перспективи*. 30 травня, 2019, Київ, Україна. С. 88–90
3. Головей І.І., Заборовський В.В. Договір пожертви як форма дарування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37. Том 1. С. 113–116.
4. Грабарчук С.Г. Пожертва як різновид договору дарування. *Правова держава*. 2013. Випуск 24. С. 449–452.
5. Про благодійну діяльність та благодійні організації: закон України від 5 липня 2012 року № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 25. Ст. 252.
6. Переслідування волонтерів за незаконне використання гуманітарки: що не так із законодавством і як це можна змінити. URL: <https://zmina.info/articles/yak-volonteram-shyyut-kryminalnu-vidpovidalnist-za-nachebto-nezakonne-vykorystannya-gumanitarnoyi-dopomogy/>
7. Вирок Хмільницького районного суду Вінницької області від 04.05.2023 року у справі № 149/706/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110631030>

**Корман Олександра Сергіївна,
Самойлова Олена Сергіївна**

*студентки 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Берназ-Лукавецька О.М.*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Розглядаючи дану тему, варто відзначити, що нині вона є дуже актуальною, коли на території нашої держави триває війна з рф. Зараз набувають іншого розуміння поняття і питання, які раніше мали виключно теоретичний характер. Як правило, до таких важливих питань відносять і форс-мажорні обставини, які виникають незалежно від людини. Також вони є обов'язковою частиною будь-якого договору і розглядаються лише як значне та вирішальне доповнення до його змісту. Проте, під час дії воєнного стану, це набуло зовсім іншого розуміння, більш практичного. Це стосується не тільки форс-мажору, але і багатьох інших питань.

Тематика регулювання форс-мажорних обставин досліджувалась такими відомими українськими вченими-цивілістами, як: І.В. Бурлака, К.В. Коцюба, О.В. Церковна та іншими. Однак, варто зазначити, що питання прямого впливу воєнного стану на учасників цивільних відносин майже не досліджувалося, адже саме у 2022 році Україна вперше зіткнулась з активними воєнними діями, які відбуваються на теренах нашої держави.

Україна переживає непростий період своєї історії, оскільки була змушена ввести воєнний стан внаслідок загрози національній безпеці. Це специфічний правовий режим, який має важливі наслідки для цивільних правовідносин [1]. Чи можна його вважати обставиною непереборної сили та як він вплине на права та свободи громадян – це питання, яке стає актуальним в такий період.

Зважаючи на те, що воєнний стан є серйозним інструментом у забезпеченні національної безпеки, він може мати великий вплив на життя людей. Зокрема, у разі введення воєнного стану, можуть

бути обмежені певні права та свободи громадян, такі як свобода пересування, право на збір та поширення інформації тощо. Тому необхідно детально вивчити законодавство та зрозуміти, які саме правові наслідки має воєнний стан для цивільних правовідносин. Якщо ж говорити про відповідальність осіб, то це також є досить важливим питанням, оскільки науковці і досі не можуть одногосно відповісти на питання стосовно того, чи можуть особи повністю бути звільнені від відповідальності за свої дії, посилаючись на воєнний стан як на обставину непереборної сили?

Тут слід відзначити, що Цивільний кодекс України, а саме стаття 617, звільняє від відповідальності осіб, які порушили зобов'язання під час непереборної сили [2]. Проте, це поняття не розкривається належним чином у цьому нормативно-правовому акті. Законодавець краще описав це визначення в Законі України «Про торгово-промислові палати в Україні» (в ч. 2 ст. 14–1). Цей закон визначає форс-мажорні обставини як обставини, які незалежно від сторін договору унеможливають виконання таких зобов'язань [3]. Знання і розгляд даних правових питань, що мають певні особливості, допоможе уникнути громадянам небажаних наслідків та зберегти свої права та інтереси під час дії воєнного стану в Україні.

Провівши аналіз усіх визначень, можна сміливо стверджувати, що поняття «форс-мажор», «форс-мажорні обставини», «непереборна сила», «обставини непереборної сили» є тотожними, тому, можна сказати, що застосовувати той чи інший термін можна на власний розсуд.

Варто зазначити, що нормативно-правові акти також не мають єдиного підходу до того, які обставини вважаються непереборною силою. Так, наприклад, у п. 2 ст. 14–1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» передбачається перелік таких обставин, який є невичерпним. Як правило, до нього включається війна та інші можливі види збройних конфліктів, в тому числі їх погроза.

Якщо розглядати процедуру підтвердження обставин непереборної сили, то згідно зі ст. 14–1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» до повноважень ТПП України та її

регіональних філій відноситься підтвердження форс-мажорних обставин видачою відповідного сертифікату. Зазвичай, за цим порядком, форс-мажори підтверджуються на запит зацікавленої у цьому особи, відносно певного правочину [4].

Однак, із початком повномасштабного вторгнення, процедура підтвердження таких обставин була спрощена. А тому військові дії РФ проти України визнаються обставинами непереборної сили для всіх фізичних та юридичних осіб. Як правило, це рішення є загальноприйнятним і не вимагає додаткового звернення до ТПП та її регіональних філій. Відповідне рішення було опубліковане на офіційному веб-сайті Торгово-промислової палати України і доступне для всіх зацікавлених осіб.

Таким чином, можна зробити загальний висновок, що введення воєнного стану є безспірною обставиною непереборної сили, яку неможливо було б передбачити або яку передбачали, але жодним чином не могли уникнути. Саме тому важливим наслідком встановлення воєнного стану на території нашої держави для суб'єктів цивільних правовідносин є те, що протягом його дії вони можуть зупинити втілення своїх зобов'язань через неможливість їх виконання без покладання на них цивільно-правової відповідальності.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), затверджений рішенням президії ТПП України від 15.07.2014 № 40(3). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571-14#Text>

Логвінова Ксенія Вікторівна

*студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права
Шамота О.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

Інститут договорів про надання послуг можна сміливо вважати одним із найважливіших у сучасному цивільному праві. Група цих договірних зобов'язань включає в себе транспортне експедирування, перевезення, страхування, доручення, комісію, зберігання, туристичне обслуговування, інформаційні послуги, позику, управління майном та надання інших послуг [1, с. 120].

У статті 177 ЦК України, послуги визначені як об'єкт цивільного права і це є важливим фактором, що підтверджує право на існування договору на надання послуг. Досліджуючи виникнення поняття «послуга», слід розуміти, що воно розуміється в двох значеннях. По-перше, як дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому. По-друге, це слово розуміється як діяльність підприємств, організацій та окремих осіб, яка виконується для задоволення будь-чиїх потреб або обслуговування. Звісно ж, з точки правового аспекту, друге значення є більш змістовним [2, с. 113].

На законодавчому рівні визначення договору про надання послуг міститься у статті 901 ЦК України. За даним договором, одна сторона, тобто виконавець, зобов'язується за завданням іншої сторони, тобто замовника, надати послугу, яка полягає в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу [3].

Важливим критерієм, що дозволяє виокремити відносини у сфері надання послуг від інших правовідносин, є корисна дія або ж ефект праці як діяльності із задоволення різних потреб. Така діяльність виражає собою нематеріальний характер незважаючи на подальше відбиття в матеріальних предметах споживання, які мають короткостроковий або довгостроковий період використання, або ж мають спрямованість на особисте задоволення.

Також важливо звернути увагу на те, що всі послуги об'єднує одна спільна ознака – безпосередньо результат послуги опереджає-

ся здійсненням дій, що не мають матеріального змісту. Таким чином, при наданні послуг продається не сам результат, а конкретні дії, що призвели до нього.

Не менш важливою ознакою послуги слід вважати відсутність гарантованого позитивного результату. Адже, виконавець не може та не повинен гарантувати позитивний результат з надання певної послуги. Наступною ознакою є невід'ємність послуги від виконавця послуги. Виконавець зобов'язується надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності. Тобто це слід розуміти, що послуга споживається разом з її наданням. Наостанок, до переліку важливих ознак можна віднести, що послуга надається у відповідності до завдання замовника. Це означає, що надання послуги завжди передує завдання замовника, тому виконавець не може надавати послугу на свій розсуд [4, с. 280].

Сучасне цивільне законодавство визначає виконавця та замовника як сторін договору про надання послуг. Аналізуючи статтю 901 ЦК України, можна визначити вимоги до сторін договору. Ними можуть бути фізичні та юридичні особи, адже стаття не містить жодних обмежень щодо суб'єктного складу зобов'язання [2]. Але існують випадки застосування спеціального суб'єктного складу договору законом або ж це може залежати від характеру послуги. Як приклад, у договорі про надання послуг телефонного зв'язку, виконавцем може бути лише юридична особа. Надаючи освітні послуги та видаючи диплом, має право тільки юридична особа, тобто вищий навчальний заклад [5, с. 54].

Отже, існує низка колізій у законодавстві, які не дозволяють чітко виокремити договори про надання послуг від інших суміжних договірних конструкцій, але дослідивши детально ознаки договору про надання послуг можна зрозуміти його особливості.

Література

1. Цивільне право України. Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.: У 2 т. І Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України І Ярослава Миколаївна Шевченко (заг.ред.) 2.вид., доп. і перероб. К.: Ін Юре, 2006. Т. 2: Особлива частина. 520с.
2. Цивільний кодекс України: Наук.-практ. коментар / За ред. Є.О. Харитонova. Х.: Одиссей, 2006.

3. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Актуальні проблеми держави і права. 2007. № 34. 380 с.
5. Правове регулювання відносин з надання послуг. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2010. 160 с.

Лукашевич Аліна Леонідівна

*студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С.В*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЮРИДИЧНІЙ ОСОБИ

Питання відшкодування моральної шкоди є досить актуальним, оскільки воно пов'язане з правом людини на гідне поводження, а також з охороною її честі, гідності та інших нематеріальних благ, які закріплені ст. 3 Конституції України.[1]. Окрім цього даному питанню присвячені ст. 56 Конституції, а в Цивільному кодексі (далі – ЦК) – ст. 23, та ст. 1167.

Проаналізувавши дані статті можна зрозуміти, що даний інститут цивільного права все-таки закріплений в національному законодавстві. Проте, як показує практика, в ряді випадків можуть виникати питання щодо ефективності та достатності такого регулювання відшкодування (компенсації) моральної шкоди.

Особливо це стосується юридичних осіб, яким присвячена в п. 4 ч. 2. ст. 23 ЦК лише часткова норма, яка зазначає, що майнова шкода полягає у приниженні ділової репутації фізичної особи або юридичної особи[2]. Однак, конкретизація відшкодування моральної шкоди та визначення розміру її компенсації вимагає подальшого дослідження та розвитку. Задля чого варто звернутися саме до уже наявної практики в цьому питанні.

Так, у п. 3 Постанови Пленуму ВС України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» № 4 від 31.03.95р. зазначається, що «під немайновою шкодою, заподіяною юридичній особі, слід розуміти втрати немайнового характеру,

що настали у зв'язку з приниженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій, спрямованих на зниження престижу чи підірив довіри до її діяльності» [3].

Проте, поняття «приниження ділової репутації» потребує більш детального визначення та конкретизації відповідно до сучасних тенденцій. Також варто було б зазначити, що справи про компенсацію моральної шкоди юридичній особі можуть супроводжуватись такими проблемними питаннями: 1) встановлення розміру компенсації за немайнову шкоду, що є досить складним процесом та може супроводжуватись певною суб'єктивністю про визначення шкоди; 2) проблема доказування завданої шкоди юридичній особі (зважаючи на те, що немайнова шкода не має конкретної матеріальної оцінки, доведення її наявності може також бути складністю); 3) позов в таких справах до суду потрібно подавати саме від юридичної особи, а не від фізичної.

Прикладом може слугувати рішення Козятинського міжрайонного суду Вінницької області від 20.01.20р. у справі № 133/1108/19, де Особа 1, генеральний директор ТОВ «Сігнет-Центр» (далі – Позивач), звернувся в суд з позовом до ТОВ «Редакція газети «РІА КОЗЯТИН»» (далі – Відповідач) про відшкодування моральної шкоди, завданої приниженням ділової репутації та просив стягнути з відповідача на його користь 169006,50 грн.

Суд зазначив, що в абз. 2 п. 6.2 листа Міністерства юстиції України № 35–13/797 від 13.05.2004 Методичні рекомендації «Відшкодування моральної шкоди» вказано, що, зокрема, «враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану» [4].

В якості доказу наявності моральної шкоди Позивач надав висновки за результатами психологічного дослідження проведеного ТОВ «Судова незалежна експертиза України», що в подальшому суд відхилив як доказ, мотивуючись тим, що дана методика була виключена з Реєстру методик проведення судових експертиз. Також зазначив, що потрібно було подавати позов саме від ТОВ, а не як від фізичної

особи, хоча й вимоги стосувались виключно ТОВ «Сігнет-Центр». В наслідок чого суд виніс рішення не задовольнити позовні вимоги Позивача.

Розглянувши дану справу, можемо побачити, що процес доказування наявності моральної шкоди є дійсно досить складним та таким, що має багато коливань.

Отже, в наслідок чого можна зрозуміти, що наразі немає до кінця врегульованого єдиного нормативно-правового акту, який би конкретизував інформацію 1) щодо встановлення відповідних меж розміру компенсації; 2) щодо конкретних підстав, які можуть вважатися пониженням ділової репутації юридичної особи.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40–44. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди»: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.95 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>
4. «Відшкодування моральної шкоди»: Методичні рекомендації листа Міністерства юстиції України № 35–13/797 від 13.05.2004 в справі № 133/1108/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87274058>

Магера Ксенія Ігорівна

*студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

РЕЄСТРАЦІЯ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ ПІД ЧАС РЕЖИМУ ВОЄННОГО ЧАСУ

Насамперед, варто наголосити на тому, що в умовах дії правового режиму воєнного стану, який було введено 24 лютого 2022 року внаслідок повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України, акти цивільного стану можуть бути зареєстровані будь-

яким органом державної реєстрації актів цивільного стану на прохання особи, яка звертається до відповідного державного органу.

Відділ державної реєстрації актів цивільного стану виконує процедуру реєстрації народження фізичної особи та визначення її походження, незалежно від місця народження новонародженої дитини або місця проживання її батьків. Так само, реєстрація смерті здійснюється відділом державної реєстрації актів цивільного стану, незалежно від місця смерті або місця проживання померлої особи [2].

Реєстрація шлюбу можлива у день подання відповідної заяви до відділу державної реєстрації актів цивільного стану під час воєнного стану, навіть якщо один з наречених відсутній.

Згідно з постановою, виданною Кабінетом Міністрів України 7 березня 2022 року під номером 213 «Про певні аспекти реєстрації шлюбу під час воєнного стану» [1], особи, що належать до складу Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Національної гвардії та інших військових формувань, поліцейські, особи служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби, керівники Національного антикорупційного бюро, Бюро економічної безпеки та працівники закладів охорони здоров'я можуть оформити шлюб без присутності одного з подружжя.

У постанові Кабінету Міністрів України від 24 січня 2023 року № 66 «Про забезпечення здійснення закордонними дипломатичними установами України повноважень у сфері державної реєстрації актів цивільного стану в умовах воєнного стану» [1] визначено, що до набрання чинності законом, що регулює проведення державної реєстрації актів цивільного стану закордонними дипломатичними установами України, ці установи, визначені Міністерством закордонних справ, мають такі повноваження:

- Здійснювати державну реєстрацію актів цивільного стану, вносити зміни до записів цивільного стану, поновлювати та анулювати їх, видачу повторних свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану та видачу витягів з Державного реєстру актів ци-

вільного стану громадян, використовуючи Реєстр як орган державної реєстрації актів цивільного стану, і вести його;

– Надавати послуги у сфері державної реєстрації актів цивільного стану громадянам України, незалежно від їх місця проживання (перебування).

Окрім цього, важливо окремо розглянути такий аспект, як стягнення аліментів. У зв'язку зі станом війни, питання стягнення аліментів майже не зазнало змін, за винятком ситуації, коли держава-агресор виконує рішення на тимчасово окупованих територіях України. Однак, юристи з системи безоплатної правової допомоги Мін'юсту пояснили деякі аспекти, які все ж потрібно враховувати [3].

Згідно з нововведеннями, на протязі періоду до припинення або скасування воєнного стану на території України:

1. призупиняється стягнення аліментів з заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника (за винятком рішень щодо стягнення аліментів з боржників, які є громадянами рф);

2. від 26 березня 2022 року, можуть проводитись утримання з заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника лише для виконання рішень щодо стягнення аліментів з боржників, які є громадянами рф [3]. Дане обмеження не стосується громадян країни-агресора, які законно проживають на території України;

Отож, ця війна немилосердно змінила життя багатьох українців і суттєво позначилася на їх звичайному способі життя. Щасливі пари, які планували одружитися або очікували народження дитини ще на початку року, змушені були залишити свої домівки та радикально змінити свої плани. Тисячі українців знаходяться в розпачі, поховавши невинних людей, які стали жертвами воєнних дій.

Реєстрація актів цивільного стану, таких як народження, одруження, смерть та інші, є важливою процедурою незалежно від ситуації, включаючи режим воєнного часу. У режимі воєнного часу, коли можуть бути введені певні обмеження та додаткові процедури, реєстрація актів цивільного стану може відрізнитися від мирного часу.

Саме тому, пристосування процедури реєстрації актів цивільного стану під час режиму воєнного часу є вкрай актуальним питанням та потребує подальших досліджень.

Література

1. Постанова КМУ від 16 лютого 2022 року № 122 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-2022-%D0%BF#Text>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Стягнення аліментів під час війни. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/211762_styagnennya-almentv-pd-chasvyni-roz yasnennya-yurista.

Максимчук Дарина Андріївна,

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету “Одеська юридична академія”

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ТАЄМНИМ ЗАПОВІТОМ

Тенденція соціально-економічних перетворень, що на даному етапі характерна розвитку суспільних відносин, значним чином вплинула на спадкове право України. У теперішній час люди все частіше надають перевагу укладанню заповіту для розподілу спадщини серед спадкоємців.

Відповідно до ч. 1 ст. 1233 Цивільного кодексу України (далі ЦК України), заповітом є особисте розпорядження особи на випадок її смерті. Він характеризується особливими вимогами до форми, що передбачається ст. ст. 1247–1248 ЦК України. Проте особливим різновидом заповіту є секретний (таємний) заповіт. Згідно з ч. 1 ст. 1249 ЦК України, це заповіт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом.

В Україні можливість посвідчення секретного заповіту виникла з прийняттям 16.03.2003 р. нового ЦК України. Якщо порівнювати з країнами Європи, такими як Угорщина, Італія, Франція, то там така практика виникла набагато раніше [2, с. 1].

Особливістю таємного заповіту є секретність його змісту, оскільки з ним ознайомлений лише безпосередньо спадкодавець. Секретний заповіт обов'язково оформлюється у письмовій формі, посвідчується підписом заповідача на заклеєному конверті. Якщо під-

пис ставився без присутності нотаріуса, то у спадкодавця з'являється обов'язок особисто підтвердити, що даний підпис зроблений ним. Також даний конверт повинен містити посвідчуваний напис нотаріуса, бути скріплений печаткою та в присутності заповідача поміщений у ще один конверт, який опечатується. На конверті зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, також дата народження заповідача і дата прийняття на зберігання заповіту [3]. На відміну від звичайного заповіту, цей приймається на зберігання без складання опису нотаріусом.

Відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та ЦК України, нотаріуси посвідчують секретні заповіти не ознайомлюючись з їх змістом. У зв'язку з цим існують певні особливості процесу укладання таємного заповіту, для уникання можливості визнання такого заповіту недійсним у майбутньому. Наприклад, у нотаріуса є обов'язок роз'яснити заповідачу те, що текст заповіту повинен бути викладений так, щоб його розпорядження не викликало суперечок чи неясностей після відкриття спадщини.

Також спадкодавець повинен бути ознайомлений з елементами, які може містити в собі заповіт, а саме майно, що заповідається, найменування осіб до яких повинна перейти спадщина та частки у спадковій масі, які ці особи отримають.

У законодавстві України передбачений випадок, коли заповідач виявляє бажання скасувати складений ним таємний заповіт. У такій ситуації йому необхідно лише подати заяву про скасування секретного заповіту нотаріусу, завідувачу державного нотаріального архіву, про що останній робить відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій та в алфавітній книзі обліку заповітів. Також дана відмітка робиться при укладанні нового заповіту.

Згідно з ст. 1250 ЦК України, нотаріус, який зберігає секретний заповіт, одержавши інформацію про відкриття спадщини, призначає день оголошення змісту заповіту. Інформацію про день та час оголошення він повідомляє членам сім'ї та родичів заповідача. У випадку, якщо місця їх проживання йому невідомі, робить повідомлення у друкованих засобах масової інформації.

Далі за процедурою нотаріус у присутності зацікавлених осіб та двох свідків відкриває конверт із заповітом та оголошує його зміст.

Про оголошення заповіту обов'язково складається протокол, який підписується нотаріусом та свідками. Після об'яви змісту, таємний заповіт залишається в матеріалах нотаріальної справи [3].

Отже, секретний заповіт безсумнівно має свої переваги, оскільки він забезпечує максимальний рівень конфіденційності стосовно свого змісту, що дозволяє до останнього тримати в таємниці волевиявлення заповідача стосовно розподілу його майна на випадок смерті. Водночас укладання таємного заповіту – це досить клопіткий процес, який містить достатньо нюансів. Спадкодавцю слід пам'ятати, що у разі суперечливості змісту його заповіту законодавству чи розбіжності у трактуванні, це призведе до ускладнення чи неможливості його виконання.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної ради України (ВВР).– 2003.– № 18, № 19–20, № 21–22. – ст. 144.

2. ОСОБЛИВОСТІ ПОСВІДЧЕННЯ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ, Восьма київська державна нотаріальна контора. URL: <https://nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%94%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%A1%D0%95%D0%9A%D0%A0%D0%95%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%97%D0%90%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%A3.pdf>

3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5.

Мельнікова Ірина Євгенівна,

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Міжнародні договори купівлі-продажу є одним з провідних інструментів у сфері міжнародного приватного права. Цей вид договорів є визначальною формою опосередкування товарообмінних опера-

цій. Тому дослідження цієї системи міжнародного приватного права має важливе значення. Особливістю є те, що поняття міжнародного договору купівлі – продажу є невизначеним у міжнародному приватному праві. В економічному сенсі купівля-продаж – це обмін матеріальних речей на гроші та грошей на речі. З правової точки зору, на думку С.М. Братуся вона охоплює два акти передачі права власності, а саме – продавець передає право власності на визначену річ покупцеві, торговець, у цей час, стає власником грошей, кількість яких була визначена купівельною ціною для покупця. [1, ст. 9]

Як вид договору з приватноправовим характером, міжнародний договір купівлі – продажу є підставою для виникнення правових відносин з економічним змістом. На думку, А. Мережко, що право є окремим явищем відносно економіки. Саме тому, цей договір є узгодженням за волевиявлення сторін з юридичної точки зору, а тоді як з економічної – рухом цінностей. [2, ст. 27]

Міжнародні договори купівлі-продажу можуть бути визначені як комерційні угоди, які укладені між сторонами договору, що мають міжнародну правоздатність, як правило відповідно до законодавства різних країн, які визначають угоду як міжнародну і згідно з колізійними нормами, класифікують її як договір купівлі-продажу. У відповідності до українського законодавства, за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) зобов'язується передати або передає майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець повинен прийняти або зобов'язується прийняти майно (товар) і заплатити за нього визначену ціну (ст. 655 Цивільного кодексу України). [3]

На жаль, Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі – продажу товарів не закріплює, як такого, поняття міжнародного договору купівлі – продажу, проте, проаналізувавши положення цієї конвенції, можна відстежити розуміння зазначеного договору в контексті останньої. [4]

Важливо зазначити основні ознаки договору міжнародної купівлі-продажу. Міжнародний договір купівлі-продажу має однакові ознаки, як і договір внутрішньої купівлі-продажу, а саме: він є двостороннім, оплатним і консенсуальним. Щодо властивостей дого-

вору він є двостороннім, саме тому що, обов'язки і права за договором мають покупець і продавець: продавець повинен передати покупцеві майно у власність і має право вимагати заплатити за це передбачену договором суму грошей; покупець має право вимагати передачі йому купленого майна, якщо продавець ухиляється від передачі проданої речі. Взаємообумовленість зобов'язань сторін – це є ознакою двостороннього характеру договору. Зазначений договір є оплатним- це є ознакою, тому що набуваючи товар у власність, покупець повинен сплатити продавцеві визначену договором вартість товару. Договір міжнародної купівлі-продажу є консенсуальним: він передбачає згоду сторін за усіх наявних істотних умов. Договір купівлі – продажу є каузальним договором, тому що причиною укладення договору є основна умова його чинності.

Міжнародний договір купівлі – продажу є різновидом зовнішньоекономічних договорів, про що зазначено у положенні ст. 1 Конвенції ООН Про договори міжнародного договору купівлі продажу 1980р. Порядок та форма зовнішньоекономічних договорів регулюється також за Господарським кодексом України та Законами України «Про міжнародне приватне право», «Про зовнішньоекономічну діяльність». У ст. 382 Господарського кодексу зазначено, що форма і порядок укладення зовнішньоекономічних договорів (контрактів), обов'язки та права його сторін регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» та іншими актами законодавства. [5]

Варто, також, зосередити увагу на тому, що договір купівлі – продажу є основним видом у міжнародному приватному праві договорів про передачу права власності на майно, також іншою формою товарообміну, наприклад, може бути поставка. Визначений договір є видом договірних відносин між покупцем і продавцем якщо присутній іноземний елемент у відносинах, за яким одна сторона, а саме продавець зобов'язаний поставити товар і передати товаророзпорядчі документи.

Література

1. Амджад Санад Тумала Сауд Договір в купівлі – продажу у міжнародному приватному праві: Автореф. дис.к.ю.н. / Одес. нац. юрид. акад. – О., 2003.– 20с.

2. Мережко А. А. Договір в частному праві. – К., 2003. – 176с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 655.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436. – 2003. – № 11. – Ст. 382.

**Мерчанський Іван Русланович,
Решетило Яна Сергіївна,**

*студенти 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права, доцент
Берназ-Лукавецька О.М.*

ПРОБЛЕМИ У КРЕДИТНИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Кровопротитна війна в Україні, яка триває з 2014 року через агресію РФ, вплинула не тільки на політичну, соціальну, екологічну функції держави, а й на економічну також.

Ще 9 років тому, коли агресором було окуповано Крим та то-чилися бої на Сході, фінансовий стан позичальників з цих територій значно погіршився. На півострові відділення українських банків за-кривалися, що не давало можливості сплачувати кредити. Це сильно вплинуло на економіку нашої держави та на банківську систему за-галом.

Повернемось у сьогоднішній день, де війною охоплено набагато більше регіонів України, де ще більше людей втратило стабільний заробіток, через що погіршився їх фінансовий та матеріальний стан. Як і в 2014 році, це суттєво впливає на кредитні відносини. Але так як це вже зна-йомою ситуація для країни, наш Уряд прийняв низку рішень, що захи-стили права позичальників.

Треба почати з того, що 28 лютого Торгово-промислового пала-та на своєму веб-сайті опублікувала лист, в якому визнала бойові дії форс-мажором. Було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [1].

Вищезгаданий Закон вніс зміни до Цивільного кодексу України, які звільняють позичальника від відповідальності (за статтею 625 ЦКУ) за прострочення виконання грошового зобов'язання протягом періоду воєнного або надзвичайного стану, а також протягом 30-ти днів після їх припинення або скасування. Позичальник звільняється від відповідальності та не сплачує штрафні санкції, які передбачені за таке прострочення. Однак, варто зазначити, що Закон не звільняє позичальника від зобов'язання повернути кредит (позику), сплатити проценти за його користування або відтермінувати ці платежі[2].

Слід згадати також, що тим же Законом було внесено зміни до Закону України «Про іпотеку», які зазначають, що під час воєнного чи надзвичайного стану, а також 30 днів після їх припинення, не буде діяти стаття 37, що регулює право іпотекодержателя на власність над об'єктом іпотеки. Це означає, що якщо ви є власником нерухомого майна, яке було заставлене за споживчим кредитом, то ваші права будуть захищені незалежно від того, чи погашені кредитні зобов'язання[3].

У позичальників, які мають іпотечний кредит і власне майно (квартиру або будинок), що було зруйноване внаслідок бойових дій, виникає складна ситуація, оскільки їхні кредитні зобов'язання не зупиняються, а страхування не покриває знищення майна через війну. Україна має механізм відшкодування збитків за пошкоджене майно, але він не є повністю працездатним, тому позичальники можуть залишитись без майна і компенсації, але зі зобов'язаннями щодо виплати іпотечного кредиту. Експерти розглядають можливість введення мораторію на виплату іпотечних кредитів до моменту відшкодування збитків через додаток Дія «Пошкоджене майно», щоб запобігти такій ситуації[4].

Для того, щоб якось покращити відносини між фінансовою установою та позичальником існує такий метод, як укладення договору реструктуризації. Реструктуризація боргу за кредитним договором – це коли боржник і кредитор домовляються про зміну умов погашення заборгованості. Кредитодавець може провести реструктуризацію згідно з Законом «Про споживче кредитування». Проте, немає одно-

го універсального підходу до домовленості з банком, кожен випадок розглядається окремо. Для досягнення успішної реструктуризації потрібно аналізувати діючі умови договору, зв'язувати їх з новим законодавством та визначати, які зміни найкраще підійдуть[5].

Ще одним методом є оформлення кредитних канікул. Кредитні канікули – це тимчасова відстрочка сплати платежів за кредитом, яку надає кредитор позичальнику з можливістю погашення заборгованості у майбутньому. Умови надання кредитних канікул можуть відрізнятися, і банки мають право визначати їх умови та строки за взаємною домовленістю з позичальником. У зв'язку з військовим конфліктом, деякі банки в Україні автоматично запровадили кредитні канікули для своїх клієнтів строком від 1 до 3 місяців, з відміною обов'язкових щомісячних платежів та відсотків за користування кредитом, а також штрафних санкцій за невиконання умов договору[6].

Перелічені зміни та методи є тимчасовим заходом, що дозволяє позичальникам зняти фінансове навантаження, не порушуючи прав кредитора. Але важливо мати на увазі, що вчасна сплата кредитних зобов'язань є важливим фактором для стабільності економіки України в умовах воєнного конфлікту.

Література

1. Макачук Б. *Кредитні відносини в умовах воєнного часу*. Legal Partner URL: <https://legalpartner.com.ua/kredytnei-vidnosyny-v-umovah-voyennogo-chasu/>
2. Цивільний кодекс України: Кодекс України № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Про іпотеку: Закон України № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>
4. Караваєв І. Кредитні канікули під час воєнного стану *Esquires*. 2022. URL: <https://esquires.ua/kreditni-kanikuli-pid-chas-voyennogo-stanu/>
5. Про споживче кредитування: Закон України № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>
6. Муравська Н. Кредитні канікули під час війни: Умови та хитрощі банків *Юридична Газета*. 2022, 13 травня. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/kreditni-kanikuli-pid-chas-viyni-umovi-ta-hitroshchi-bankiv.html>

Михальченко Анастасія Андріївна

*студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Павлова В.Г.*

**ГАРАНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ ДЕРЖАВОЮ
У ВОЄННИЙ ЧАС**

Війна впливає на трансформацію всіх сфер життя суспільства в Україні. Сучасні надскладні умови економічного становища вимагають стабільного функціонування банківської системи, яка являє собою необхідну умову для підтримки в країні фінансового сектору й економіки держави загалом. З 24 лютого 2022 року в Україні в результаті повномасштабного вторгнення РФ було введено, згідно Указу Президента України № 2102-IX [1] та затверджено рішенням Верховної Ради України, воєнний стан, що діє зараз та продовжено до 18 серпня 2023 року [2].

В сучасних умовах значного посилення нестабільності у всіх сферах економічного життя та дії воєнного стану в країні значно зросли банківські ризики, реалізація яких може стати причиною виникнення проблем щодо забезпечення платоспроможності банківських установ та, як наслідок, неможливості отримати вкладниками свої заощадження, які розміщено на рахунках банків. За період дії воєнного стану було прийнято низку законодавчих актів, спрямованих регулювати важливі сфери суспільних відносин в країні, забезпечити їх стабільність, ефективну й безперебійну роботу економічної сфери в державі в період широкомасштабної війни. Так, наприклад, Верховна Рада України від 01 квітня 2022 року ухвалили Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» [3]. Згідно цього Закону громадянам України гарантовано відшкодування у повному обсязі всіх вкладів в банках у період дії в країні воєнного стану й також протягом трьох місяців після його припинення або скасування. Згідно загальному правилу, у випадку ліквідації банківської установи Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який діє від імені держави, здійснює відшкодування вкладникам банків кошти у ме-

жах гарантованої фондом суми у разі віднесення банку до категорії неплатоспроможних банківських установ або у випадку відкликання ліцензії банку чи прийняття рішення про ліквідацію банку на підставі, які визначено ч. 2 ст. 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [4].

Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» гарантовано відшкодування для кожного вкладника банку суми коштів в повному обсязі, включаючи розмір відсотків, нарахованих на кінець дня, який передує дню початку процедури припинення діяльності банку з фінансового ринку.

Фонд не відшкодуватиме такі кошти вкладників, що: були передані клієнтом банку на засадах довірчого управління; особам, пов'язаним з банком протягом одного року до моменту прийняття НБУ рішення віднести такий банк до категорії неплатоспроможних; вклади, розміщені власником істотної частки акцій в банку; аудиторам, які надавали банківській установі професійні послуги з оцінки; у разі невідповідності процентів за індивідуально укладеними договорами вкладників та банку та поточних ринкових умов; за такими вкладами в банку, які вкладник використовує як засіб для забезпечення виконання інших зобов'язань перед цією банківською установою; вклади, розміщені на рахунках в філіях іноземних банківських установ; вклади, розміщені в банківських металах; вклади на арештованих за рішенням суду рахунках; ті вклади, вимоги за яким припинено через Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Також, Законом встановлено, що вкладення коштів у депозитні й ощадні сертифікати банків не визнаються вкладами, отже вони також не підлягають відшкодуванню з боку держави.

Згідно повідомленню НБУ від 25.02.2022 р. було ухвалено рішення про відкликання банківської ліцензії й ліквідації в Україні філій російських банків, таких як Міжнародний резервний банк й Промінвестбанк. Виконавчою дирекцією Фонду з 17.03.2022 р. було

затверджено реєстр відшкодувань клієнтам-вкладникам Промінвест-банку. А з 25.03.2022 р. Фондом розпочато здійснення виплат гарантованих сум відшкодування вкладникам, вклади яких розміщено на рахунках у Міжнародному резервному банку. Крім того, загальна система гарантування вкладів державою включає АТ «Державний ощадний банк України» [8]. Вклади, розміщені на рахунках громадян в цьому банку гарантуються державою на тих самих умовах та підставах, що й в інших банківських установах.

Запровадження покриття банківських вкладів в повному обсязі гарантіями держави, тобто надання так званої «бланкової гарантії» не є новим механізмом в світовій банківській практиці. Така можливість передбачена також в Основоположних Принципах щодо ефективної системи страхування вкладів, які розроблено Базельським комітетом та Міжнародною Асоціацією страховиків депозитних вкладів [5]. Також правові аспекти гарантування вкладів державою визначено Директивами Європарламенту й Ради ЄС [6].

Крім того, важливою особливістю прийнятого Рішення Фондом гарантування вкладів «Про особливості виплати гарантованої суми відшкодування в період дії воєнного стану в Україні» від 24 березня 2022 року № 201 [8] є можливість зарахування гарантійних сум вкладнику без його особистої присутності на період дії воєнного стану в Україні, якщо здійснено верифікацію клієнта.

Таким чином, запровадження в Україні гарантій повернення вкладів в повному обсязі на період воєнного стану й на протязі трьох місяців з моменту його припинення або скасування являє собою додатковий механізм підтримки банківського сектору держави й одночасно інструментом, який надає захист інтересів вкладників на випадок ліквідації банків через їх неплатоспроможність. При цьому, слід зазначити, що ефективність такого механізму підтверджена успішним досвідом розвинених країн світу.

Література

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 01 квітня 2022 року № 2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>

4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

5. Basel Committee on Banking Supervision and International Association of Deposit Insurers (2009). Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. Basel: Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs151.pdf>

6. Рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про особливості виплати гарантованої суми відшкодування в період дії воєнного стану в Україні» від 24 березня 2022 року № 201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0371-22#Text>

Михальчук Анна Миколаївна,

Сучкова Ірина Валеріївна,

*студентки 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Берназ-Лукавецька О.М.*

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Насамперед, варто наголосити на тому, що РФ розпочала війну проти України, що суттєво змінило всі аспекти взаємовідносин та стандартне правове регулювання. Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року введено воєнний стан, який триває й до сьогодні. Ці нові умови також вплинули на ринок страхування, зокрема на правове регулювання договору страхування.

Відповідно до статті 979 Цивільного кодексу України, договір страхування – це письмова угода, за якою страхова компанія (страховик) зобов'язується виплатити грошову суму (страхову виплату) страхувальнику або іншій визначеній особі у випадку настання певної події (страхового випадку) [1].

Унаслідок військової агресії багато громадян понесли збитки в особистому житті, здоров'ї та майнових інтересах. У таких ситуаці-

ях люди, які мали страховий поліс, зверталися до страхової компанії для компенсації збитків. Однак у договорах страхування, укладених на території України, указано, що збитки, заподіяні внаслідок військової агресії, не включаються до страхового покриття.

Також, страховий захист не застосовується до випадків конфіскації, вилучення чи ревізії майна з боку влади, або до випадків пошкодження майна внаслідок влучання бомби, снаряду або інших засобів ведення війни.

Важливо зрозуміти, що це не означає скасування страхового договору особи та відмову у відшкодуванні збитків під час воєнного стану, якщо особа потрапили під страховий випадок.

Ключовим фактором при цьому є причинно-наслідковий зв'язок між збитками і подією, що їх спричинила. Якщо збитки стали наслідком військової агресії РФ проти України, то ця подія не є підставою для компенсації, оскільки вона не включена до страхового покриття, зазначеного в договорі [2]. Тобто сам по собі факт уведення воєнного стану не має бути підставою для невизнання випадку страховим та відмови у здійсненні страхового відшкодування.

Якщо страхові випадки, передбачені договором страхування, відбулися на територіях, де тривають бойові дії чи є окупація, страховик не може відмовити вам у виплаті компенсації. Це також стосується пошкодження майна на таких територіях. Хоча можуть виникнути труднощі з оглядом і оцінкою пошкодженого майна, страховик не має підстав відмовити відшкодувати збитки.

Після подій 2014 року деякі страхові компанії включили положення про недійсність договорів на території ОРДЛО та Автономної Республіки Крим, щоб уникнути спірних ситуацій. На жаль, вже були випадки спірних питань та відмов у відшкодуванні. Деякі власники страхових полісів ОСЦПВ для автомобілів зіткнулися з відмовою або затягуванням процедури виплати компенсації [3].

Отже, якщо особа має страховий договір на життя, здоров'я або майно, то введення воєнного стану в Україні не впливає на її права за цим договором. Незалежно від того, чи сталася шкода на окупованій або зоні воєнних дій, якщо страховий випадок стався в Україні і не

пов'язаний з воєнними діями, страхувальник має право на відшкодування.

В умовах війни залишаються ризики травм, аварій, природних катастроф, пожеж і нещасних випадків. Тому страхові компанії повинні продовжувати надавати страхові продукти громадянам. Багато компаній спростили процедури укладання договорів і подання заяв, що дає змогу клієнтам виконувати ці процеси дистанційно.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3107>

2. Страхування під час воєнного стану: чи є шанси на відшкодування. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/210301_strakhuvannya-pd-chas-vonnogo-stanu-chi-shansi-na-vdshkoduvannya

3. Страхування під час війни. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/>

Мідяна Вероніка Олександрівна

*студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.*

ПРОБЛЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА МОБІЛІЗОВАНЕ (ПРИМУСОВО ВІДЧУЖЕНЕ) МАЙНО

У ч. 4 ст. 41 Конституції України закріплено: «Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним», а також в ч. 5 «Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [1].

Вище зазначене знаходить своє відображення і в ч. 1 ст. 316 Цивільного Кодексу України – «Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб». Аналогічне до конституційного положення

ня передбачено в ч. 2 ст. 353 ЦК, де сказано, що «В умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості» [2].

Звідси слідує, що в основних законодавчих актах нашої держави чітко передбачено, що примусове відчуження майна у власника, в умовах воєнного стану, можливе, лише за умови повного відшкодування його вартості. Проте з початком збройної агресії російської федерації у 2014 році, і особливо зараз в умовах повномасштабного вторгнення, що розпочалася 24 лютого 2022 року на територію України, стало зрозуміло, що вище зазначені норми не завжди відповідають дійсності. Дана проблема, на мою думку, постає саме через відсутність належним чином затвердженого механізму виплати компенсації за мобілізоване майно.

Найбільш змістовно, але не досконало, інформація щодо відшкодування вартості мобілізованого майна визначена у нормах Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 року № 4765-VI, згідно якого «Право на відшкодування вартості майна у разі його примусового відчуження в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану мають юридичні особи комунальної і приватної форми власності та фізичні особи, у яких відчужені будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану або для відвернення чи ліквідації ситуацій, що стали причиною введення правового режиму надзвичайного стану, і відповідно їх правонаступники та спадкоємці» [3].

Окрім цього, ст. ст. 11 та 12, згаданого раніше закону, врегульовують лише окремі питання порядку отримання компенсації за примусово відчужене майно та повернення такого майна, що збереглися після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Проаналізувавши дані статті, ми можемо побачити, що жодної інформації про те ким саме, у яких розмірах, та за яким принципом повинне визначатись і відшкодовуватись таке відчуження у них не міститься.

Тобто документи, що в теорії повинні були б регулювати дане питання існують, але не містять в собі норм, які б допомагали особам належним чином здійснювати свої права на компенсацію за мобілізоване (примусово відчужене) майно. Адже такі норми регулюють радше процес здійснення відчуження майна, а не його компенсацію.

В контексті даної проблеми, доцільно звернутися до судової практики з приводу компенсації мобілізованого майна аби дізнатися про реальний стан вирішення такого роду спорів.

Відтак, пропоную звернути увагу на Ухвалу Великої Палати Верховного суду від 23 грудня 2021 року у справі № 757/14424/20-ц, згідно якої у 2020 році ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 звернулися до суду за захистом своїх порушених прав та просили стягнути з держави Україна в особі Кабінету Міністрів України, Державної казначейської служби України компенсацію за мобілізоване (примусово відчужене) майно на користь ОСОБА_1–741 130 грн 63 коп., ОСОБА_2–988 394 грн 25 коп., ОСОБА_3–329 134 грн 63 коп. та по 200 тис. грн кожному на відшкодування завданої моральної шкоди.

У період з 2015 року і по теперішній час вони втратили можливість проживати у своїй домівці внаслідок дислокації військових частин Збройних Сил України та заселення військових у їхній будинок.

Позивачі зазначали, що ні Донецькою обласною державною адміністрацією, ні військово-цивільною адміністрацією Донецької області не прийнято рішення про компенсацію їм за примусово відчужене майно, також не складено акт про примусове відчуження майна. На їх звернення щодо складання такого акта, їм було відмовлено через відсутність порядку для складання актів про примусове відчуження або вилучення майна, проведення оцінки майна та надання компенсації в умовах мобілізації.

Ухвалюючи оскаржувані судові рішення, суди виходили із того, що держава зобов'язана відшкодувати громадянам вартість вилучених у них будинків, проте на даний час відсутній закон, який регулює порядок відшкодування за рахунок коштів Державного бюджету України вартості мобілізованого майна. А тому, оскільки держава не виконала свій позитивний матеріальний та процесуальний обов'язок

за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), а саме не прийняла спеціальні нормативно-правові акти щодо виплати компенсації за мобілізоване майно під час проведення антитерористичної операції на окремих територіях Донецької та Луганської областей, а також порядку визначення її розміру, суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов висновку про те, що позивачі мають право отримати від держави компенсацію за це невиконання на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції у розмірі по 100 тис. грн кожному. Відмовляючи у задоволенні позовних вимог про відшкодування моральної шкоди, суди виходили із Відмову у задоволенні позову суди обґрунтовували тим, що позивачами не доведено належними та допустимими доказами завдання їм такої шкоди та що вона завдана діями або бездіяльністю відповідачів [4].

Схожою та не менш показовою, в рамках даної проблеми, є справа, що перебуває на розгляді у Верховному Суді за номером № 757/64569/16-ц. В рамках цієї справи вирішуються питання щодо неправомірної відмови у виплаті компенсації за примусово відчужений будинок в умовах мобілізації та особливого стану, а також знову ж таки порушується питання, щодо відсутності встановленого законом порядку отримання такої компенсації [5].

Як висновок, очевидним стає те, що законодавча система, що регулює питання у сфері компенсації власникові збитків за мобілізоване майно потребує негайного реформування. Окремим кроком щодо цього може бути розробка нового закону, що відповідатиме умовам сучасності; визначатиме реальні механізми та методи розрахунку компенсації за мобілізоване майно; та який буде чітким, прозорим і доступним для всіх власників майна.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/ 96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від

17.05.2012 р. № 4765-VI: станом на 29 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

4. Ухвала Великої Палати Верховного суду від 23 грудня 2021 року у справі № 757/14424/20-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102892558>

5. Ухвала Верховного Суду від 08 лютого 2023 року у справі № 757/64569/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109102421>

Нестерук Катерина Олегівна

*студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Берназ-Лукавецька О.М.*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Договір позики є широко поширеним в сучасному світі і має свої коріння ще з часів Риму.

Питання позикових відносин досліджувалось багатьма цивілістами, наприклад Кривенда О.В. вважає, що позикові правовідносини можна розглядати як виникнення грошового боргового зобов'язання боржника перед кредитором. А також, що їх можна тлумачити як загальне поняття, що охоплює будь-які боргові зобов'язання, де одна особа має заборгованість перед іншою. У вузькому розумінні, позикові правовідносини відносяться до самостійної правової підстави, а саме до договору позики. В рамках цього вузького розуміння, одна сторона передає гроші або речі з певними родовими ознаками власності іншій стороні, з умовою повернення їх у майбутньому в такій же кількості і того ж роду[1].

Проте, варто відзначити, що майже не проводилися дослідження щодо прямого впливу воєнного стану на осіб, які не є військовослужбовцями, оскільки саме вперше у 2022 році Україна стикнулася з активними воєнними діями, що відбуваються на її території.

У зв'язку з військовою агресією в Україні було прийнято рішення про введення воєнного стану Указом Президента України № 64/2022 з 24 лютого 2022 року [2]. Ця обставина має внесла значні зміни в законодавство. Ураховуючи факт військової агресії Російської Федерації проти України та необхідність введення воєнного стану,

Торгово-промислова палата України випустила документ під номером 2024/02.0–7.1, датований 28 лютого 2022 року, щоб підтвердити наявність форс-мажорної обставини.

Ця тема набуває надзвичайної актуальності, беручи до уваги сучасну ситуацію в Україні. Вона приводить до нового розуміння ряду понять і питань, які раніше мали теоретичний характер. Один з таких важливих аспектів є форс-мажорні обставини, які виникають незалежно від волі людини. Вони є необхідною складовою будь-якого договору і розглядаються як значний та вирішальний елемент його змісту. Однак, під час воєнного стану, ці питання отримують зовсім інше, більш практичне значення.

Договір позики -це договір, за яким одна сторона (позикодавець) передає іншій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші матеріальні активи, які мають спільні характеристики. Згідно з цією угодою, одна сторона зобов'язується повернути іншій стороні суму грошових коштів (суму позики), визначену у договорі, або еквівалентну кількість активів того ж виду й якості. Якщо не виконати дії з повернення предмета позики настануть юридичні наслідки, що були зазначені в договорі чи визначені законом.

У Цивільному Кодексі зазначається, позичальник який не в передбачений термін повертає суму позики, повинен розрахуватися за борг, враховуючи індекс інфляції за увесь період пропуску, також три відсотки річних від несплаченої суми, коли інший розмір процентів не передбачається угодою чи законодавством (відповідно до частини 1 статті 1050 та частини 2 статті 625 Цивільного Кодексу України).

Проте, внаслідок воєнної агресії, Цивільний кодекс України був змінений шляхом додавання пункту 18 до розділу «Прикінцеві та перехідні положення». Протягом періоду воєнного або надзвичайного стану в Україні, а також протягом тридцятиденного періоду з дня закінчення чи скасування, згідно даного пункту, позичальник буде звільнений від відповідальності, передбаченої статтею 625 Цивільного кодексу, у випадку, якщо він не виконає свої грошові зобов'язання згідно з угодою про кредит або позику, укладеною з банком або іншим кредитором. Фінансова установа чи кредитор також має право

списати неустойку (штраф, пеню) та інші витрати, визначені спеціальними договорами, за пропущення виконання (невиконання, часткове виконання) у зв'язку з цими договорами, починаючи з 24 лютого 2022 року. Також додатково, в цей тяжкий період можуть бути внесені зміни щодо змісту договору позики.

Сторони можуть укладати додаткові угоди або внести зміни до існуючих угод з метою адаптації до нових умов та ризиків.

Література

1. Кривенда О.В. Цивільно-правове регулювання позикових відносин в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2003. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/150367>
2. Указ Президента України Про введення воєнного стану в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n6094>

Оглу Рані Володимирівна

*студентка 3 -го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Берназ-Лукавецька О.М.*

ДОГОВІР ОРЕНДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія Росії проти України радикально змінила правила життя українців, умови бізнесу, можливість виконання договірних зобов'язань, включаючи зобов'язання за договорами оренди.

Договір оренди в умовах воєнного стану відрізняється від договору оренди у звичайних умовах своїми особливостями.

Перш за все треба зауважити на тому, що Торгово-промислова палата (далі – ТПП) України на своїй веб-сторінці опублікувала лист, у якому зазначила, що військовий напад Росії на Україну, який спричинив введення воєнного стану з 24 лютого 2022 р. до його офіційного завершення, є непередбаченими, невідворотними та об'єктивними умовами для бізнесу та/або осіб за угодою, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, які мали бути виконані за договором, контрактом, угодою, законом чи іншими нормами і які

стали неможливими у встановлений строк через такі форс-мажорні умови (умови непереборної сили) [4].

Цивільним кодексом України, а саме ч. 1 ст. 617 вказано, що якщо суб'єкт господарювання потрапив у форс-мажорні умови, він не несе господарсько-правової відповідальності [3].

Однак треба пам'ятати, що форс-мажор не знімає зобов'язань за договором, а лише виключає відповідальність за прострочення договірних зобов'язань.

Тобто в цьому випадку ми говоримо про те, що якщо орендар не заплатив у строк встановлений договором оренду певну суму за користування майном орендодавця після 24.02.2022, він не несе відповідальності за таке порушення договору у вигляді штрафів, пені, компенсації збитків та іншого.

Треба також зазначити, що у договорі оренди також може бути передбачено самими сторонами, що форс-мажорні умови не тільки виключають відповідальність, а й відкладають виконання зобов'язань за договором (оплата оренди) на період дії таких умов.

Щодо можливості звільнитися від оплати оренди або її зменшити, то за погодженням сторін можна знизити розмір оплати оренди. Тобто орендар може запропонувати орендодавцю зменшити орендну плату з урахуванням форс-мажорних умов.

Також треба врахувати те, що законодавством встановлені й інші випадки, які встановлюють відносини за договорами оренди, укладеними між юридичними та/або фізичними особами:

Орендар має право просити зниження плати, якщо внаслідок обставин, за які він не несе відповідальності, можливість користування майном суттєво зменшилася;

Орендар не платить за весь період, протягом якого майно не могло використовуватися ним через обставини, за які він не несе відповідальності [3].

Тобто при наявності певних обставин, законодавство передбачає можливість зміни зобов'язань щодо оплати орендної плати (зменшення або звільнення від сплати коштів) відповідно до умов, закріплених у договорі оренди та відповідних законодавчих актах.

Із введенням воєнного стану також змінились орендні відносини стосовно землі та оренди комунальної та державної власності.

Так щодо оренди землі то однією з відмінностей є те, що земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які належать державі або громаді, можуть орендуватися лише для товарного сільськогосподарського виробництва.

Також закон встановлює обмеження щодо користування земельними ділянками в умовах воєнного стану, а саме:

Під час воєнного стану не дозволяється безкоштовне користування земельними ділянками державної чи комунальної власності у приватну форму [2].

Наступна заборона в тому, що не можна організовувати аукціони щодо земель сільськогосподарського призначення у державній або комунальній формі власності, на оренду, емфітевзис або суперфіцій [1].

Отже, як вбачаємо з вищесказаного орендні відносини зазнали значних змін в умовах воєнного стану. В сьогоднішніх умовах життя можуть бути обмежені певні права людини, що стосуються оренди законодавством. Також оскільки ТПП визнало воєнний стан форс-мажорною обставиною орендні відносин також зазнають змін, щодо відповідальності сторін у разі не своєчасної плати та зменшення або можливості звільнення від сплати.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану»: Закон України від 07. 04. 2022р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Лист Торгово-промислової палати від 28.02.2022 р. № 2024/02.0-7.1. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>

Павловська Аліна Андріївна

*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.*

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПАДКОЄМЦІВ НА ЦИФРОВІ АКТИВИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Видання, які фокусуються на зростанні економіки та інноваціях у технологіях, почали частіше використовувати словосполучення «цифровий актив». Однак до недавнього часу не було точного визначення цього терміну через існування багатьох тлумачень.

На початку свого використання термін «цифровий» стосувався інформації, яка передавалася за допомогою числових значень. Крім того, «актив» був терміном, який використовувався в царині економіки для опису будь-якої матеріальної сутності, яка мала певну цінність для свого власника. Однак у міру розвитку світу чітке визначення цифрового активу має враховувати останні тенденції в різних секторах економіки, досягнення у фінансових технологіях і зміни в правових нормах.

Варто зазначити, що в правовому полі немає єдиної думки щодо правового статусу криптовалют та їх місця в системі об'єктів цивільних прав. Різні дослідники називали криптовалюту електронними грошима, бездокументарними цінними паперами, інформацією, квазіоб'єктами чи іншими формами власності [1].

Хоча електронні гаманці пропонують численні переваги, з ними також пов'язані деякі незначні недоліки. Електронні гроші відрізняються від депозитів тим, що вони не захищені системою страхування вкладів. ФГВФО уточнює, що в той час як банки виробляють електронні гроші, електронний гаманець є лише цифровим інструментом і програмою для здійснення платіжних операцій, тому валюта, що зберігається в ньому, не вважається депозитом. Власники електронних гаманців не мають доступу до тих самих послуг, що й власники банківських карток. На відміну від традиційних банківських рахунків, цифрові гаманці не генерують жодних відсотків на їхній баланс. Електронні гаманці стикаються з проблемою обмеженого викори-

стання. Незважаючи на стрімке розширення електронної комерції, не всі інтернет-магазини приймають оплату через цифрові гаманці, тоді як можливість оплати банківськими картками є майже повсюдною. Одним із недоліків використання електронного гаманця є залежність від технологій та Інтернету. Недолік електронних гаманців полягає в тому, що вони дорогі. Комісії за платежі та перекази можуть перевищувати комісії банківських карток. Посилення правового регулювання також можна віднести до незручностей електронних гаманців. Якщо ви хочете уникнути тривалого процесу ідентифікації особи, функціональність гаманця, ймовірно, буде обмежена, що не дозволить вам робити значні покупки або перекази [2].

8 вересня 2021 року Верховна рада легалізувала віртуальні активи, що дозволило власникам віртуальних активів легально обмінювати й декларувати їх.

За словами Скополової Г. Б. криптовалюти є формою власності, яку можна розглядати як товар і майнити для отримання прибутку. Автор стверджує, що цей об'єкт має економічну цінність, впливає на фінансові інтереси, а отже, кваліфікується як щось, чим можна володіти [3, с. 93].

Подібною методологією користувалися розробники попереднього закону «Про обіг криптовалюти в Україні». Згідно із запропонованим законом, криптовалюта класифікується як різновид програмного забезпечення.

Соловйова А. Б. виділила три характеристики криптовалют, які мають відношення до законодавчого регулювання їх успадкування. До цих характеристик належать відсутність матеріальної форми, децентралізована емісія та часткова анонімність [4, с. 243]. Хоча ми погоджуємося з цим твердженням, ми вважаємо, що необхідно доповнити цей список певними додатковими факторами: безособовим характером власності (оскільки втрата доступу до ключа призводить до безповоротної втрати активу), а також здатністю вільно розпоряджатися майном (поки у власника є ключ). Крім того, немає постачальника або організації, яка зберігає та керує інформацією про актив, за винятком випадків, коли активи зберігаються на фондових біржах.

Нарешті, неможливо здійснити зовнішнє управління цими активами, чи то з метою розподілу їх між спадкоємцями, чи виконання заповідального розпорядження.

На сьогоднішній день існує безліч способів спадкування криптовалютних коштів на практиці. Огляд останніх публікацій дозволив нам розділити всі запропоновані методи на наступні категорії:

Відповідно до встановленого законодавства традиційні методи застосовуються як стандартна практика. Ці методи широко поширені та використовуються протягом тривалого періоду часу.

Коли справа доходить до спадкування криптовалют, звичайним методом є складання стандартного заповіту, який містить детальну інформацію про гаманець криптовалюти, а також засоби доступу до нього [5].

Існує кілька способів передачі криптовалютних активів спадкоємцям, але деякі з них заслуговують на особливу увагу. Одним з таких методів є відстрочка платежів, яка інтегрована безпосередньо в клієнтські програми крипто-гаманців. Іншим варіантом є використання спеціальних онлайн-ресурсів, розроблених з метою цифрового успадкування активів. Нарешті, є системи, які дозволяють відкладений доступ до фактичного гаманця [5].

Війна, яка вибухнула 24 лютого 2022 року, мала далекосяжні наслідки та вплинула на всі сфери життя. На жаль, щоденні новини продовжують повідомляти про зростання кількості загиблих. Тема спадщини цифрових активів під час воєнного стану є актуальною та гострою. Важливо визнати, що правові норми, що стосуються спадкування, були змінені в цей час, і тому спадкодавці та спадкоємці повинні враховувати ці зміни ще за життя. Варто зазначити, що у зв'язку з воєнними обставинами та пандемією сфера спадкування зазнала змін з метою максимального захисту прав та інтересів громадян. Незважаючи на те, що терміни прийняття спадщини подовжені, відкладати оформлення нерозумно [6].

Література

1. Скрипник В. Місце криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав.
URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/8/9.pdf>.

2. Електронні гаманці: переваги, розвиток в Україні та головні тренди на цей рік. URL: <https://ua.news.ua/technologies/elektronnye-koshelky-preymushhestva-razvitye-v-ukrayne-y-glavnye-trendy-na-etot-god#:~:text=Наприклад%2С%20на%20баланс%20цифрового%20гаманця,гаманців%20є%20іх%20немассове%20використання.>

3. Соколова Г. Б. Деякі аспекти розвитку цифрової економіки в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 92–96.

4. Соловійова А. Б. Правова природа криптовалюти в Україні та країнах Континентальної Європи: теоретико-правові підходи. *Молодий вчений*. 2018. № 10(1) (62). С. 243–247.

5. Спадкування криптовалюти: як отримати її за законом. Лойер. URL: <http://loyer.com.ua/uk/spadkuvannya-kriptovalyuti-yak-otrimati-yiyi-zakonom/>.

6. Які особливості спадкування під час воєнного стану? URL: <https://2022.uba.ua/news/yaki-osoblyvosti-spadkuvannya-pid-chas-voyennogo-stanu/>

Плавніцька Каріна Русланівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права Шамота О. В.

НАСЛІДКИ ДЛЯ ВИКОНАНЬ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ПОСТПАНДЕМІЧНИЙ ПЕРІОД

Поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19 в Україні та пов'язане з цим питання карантину стало, мабуть, найбільш обговорюваною та суперечливою темою цього періоду. Дійсно, карантин призвів до обмежувальних та заборонних заходів, які торкнулися майже всіх аспектів життя.

Зазначений аспект вплинув на виконання договірних зобов'язань. Пандемія COVID-19 мала значний вплив на українську економіку та спричинила зміни в управлінні багатьох підприємств. Ці зміни вплинули на виконання договірних зобов'язань і призвели до законодавчих наслідків, таких як затримка або невиконання зобов'язань.

Першим наслідком пандемії COVID-19 на виконання договірних зобов'язань є збільшення строків їх виконання. Умови карантину, обмежень у пересуванні та працездатності підприємств можуть призвести до того, що виконання договірних зобов'язань затримається через неможливість роботи в повному обсязі. Для того, щоб уник-

нути таких затримок, підприємства можуть укладати додаткові угоди до договорів з відповідними сторонами, в яких будуть визначені нові терміни виконання зобов'язань.

Другим наслідком пандемії на виконання договірних зобов'язань є зміна умов договорів. У зв'язку зі змінами у роботі бізнесу, підприємства можуть потребувати змін умов договорів, наприклад, зменшення обсягів виробництва чи перерозподіл обов'язків між сторонами. В таких випадках необхідно використовувати процедуру зміни умов договорів, щоб уникнути непорозумінь між сторонами та втрати.

Щодо особливостей виконання договірних зобов'язань в умовах карантину. Торгово-промислова палата України (далі – ТПП України) визнає обмежувальні заходи, пов'язані з поширенням COVID-19, форс-мажорною обставиною, яка унеможливорює виконання зобов'язань. Водночас визнання певних обставин форс-мажорними не звільняє автоматично фізичну чи юридичну особу від відповідальності за невиконання встановлених договірних умов, а лише може надати відтермінування їх виконання.

Форс-мажорні обставини або обставини непереборної сили – це надзвичайні та невідворотні обставини, які за об'єктивних обставин унеможливають виконання зобов'язань, передбачених договірними умовами. Особа, яка порушила договірне зобов'язання, звільняється від відповідальності за таке порушення, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок дії непереборної сили.

Таким чином, оголошення карантину або включення до переліку форс-мажорних обставин не звільняє особу автоматично від виконання своїх фінансових зобов'язань. Особа має обґрунтувати, яким чином форс-мажорні обставини унеможливають виконання відповідних зобов'язань.

Водночас українське законодавство передбачає, що звільнення від відповідальності виникає за відсутності будь-яких інших вказівок у договорі і не враховує форс-мажорні обставини, такі як порушення обов'язку контрагентом правопорушника; відсутність на ринку товарів, необхідних для виконання зобов'язання; недостатність необхідних коштів.

Тому ключовим моментом у доведенні форс-мажорних обставин є встановлення причинно-наслідкового зв'язку між обставинами та невиконанням зобов'язання. Кожен випадок є унікальним і, зокрема, вище зазначені обмеження вимагають окремого аналізу щодо наявності зв'язку між характером діяльності суб'єкта господарювання та характером відповідного зобов'язання.

У будь-якому випадку, підтвердження форс-мажорних обставин шляхом отримання сертифіката ТПП є дуже важливим інструментом, який може бути використаний як в суді, так і в переговорах з іншою стороною.

Слід підкреслити важливість перегляду положень договору про форс-мажорні обставини, оскільки ці положення регламентують час і спосіб повідомлення іншої сторони про настання форс-мажорних обставин, забороняють посилатися на відповідну подію в разі порушення процедури повідомлення, а також містять умови розірвання договору в разі настання форс-мажорних обставин протягом певного строку.

Отже, кожна ситуація має розглядатися комплексно та індивідуально. Відповідна додаткова угода до договору може забезпечити захист від можливих претензій з боку іншої сторони договору та звільнити сторони від тягаря доведення форс-мажорних обставин. Під час переговорів або навіть у разі недосягнення згоди слід посилатися не лише на вище зазначені положення, а й на інші норми законодавства, що відповідають типу правовідносин. Насамкінець, карантин, безсумнівно, рано чи пізно закінчився би, але б хотілося щоб відносини між партнерами залишались незмінними, щоб реалізувати більш конструктивну та плідну співпрацю.

Література

1. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>
2. Вплив коронакризи на економіку. Про що говорили на пресконференції. URL: <https://ces.org.ua/economic-impact-of-coronavirus-2/>.
3. Наслідки карантину. Короткий дайджест. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2020/april/issue-29/article-107880.html>

Полегенька Вікторія Сергіївна
студентка 1-го курсу факультету цивільної
та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ВІРТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі, зростання інформаційних технологій та широкое поширення цифрових платформ привели до появи нового поняття – віртуальна власність. Вона включає в себе цифрові активи, такі як валюта в онлайн-іграх, криптовалюта, веб-сайти, інтелектуальна власність та інші форми цифрового майна. Однак, в ситуаціях воєнного стану, коли загроза національній безпеці стає надзвичайною, виникає необхідність правового регулювання прав віртуальної власності з метою захисту інтересів держави та населення.

Актуальність теми полягає в зростаючій важливості віртуальної власності та необхідності її адекватного правового регулювання, особливо в умовах воєнного стану. Віртуальна власність, включаючи цифрові активи, представляє значну економічну, соціальну та культурну цінність, інтереси якої потребують захисту навіть в надзвичайних ситуаціях. Тому розробка ефективних механізмів правового регулювання віртуальної власності є важливим завданням.

В Україні правове регулювання віртуальної власності базується на загальних принципах цивільного законодавства. Проте, на сьогоднішній день в Україні немає конкретного законодавства, яке б прямо регулювало права власників віртуальних активів, таких як криптовалюти або віртуальні облікові одиниці в онлайн-іграх.

Закон України «Про електронну комерцію» раніше використовувався для регулювання електронних трансакцій та електронного обміну інформацією, які можуть бути пов'язані з віртуальною власністю. Наразі в Україні немає чинного законодавства, але є декілька проектів законів, такі як Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами», або Проект розпоря-

дження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції державної політики у сфері віртуальних активів».

Варто відзначити, що Національний банк України визнав криптовалюту неофіційним засобом платежу і ввів ряд обмежень щодо її використання. У 2020 році прийнято Закон «Про валюту і валютні операції», який встановлює особливі правила та обмеження щодо обігу криптовалют в Україні. З огляду на те, що цифрові технології швидко розвиваються, можливо, у майбутньому будуть прийняті спеціальні закони або нормативно-правові акти, що більш детально регулюватимуть віртуальну власність та криптовалюту в Україні.

Наразі немає спеціального правового регулювання щодо власності віртуальних активів в умовах воєнного стану в Україні. Однак, віртуальна власність, така як криптовалюти, віртуальні облікові одиниці в онлайн-іграх або інші цифрові активи, можуть підпадати під загальні принципи та норми цивільного законодавства.

Що стосується способів захисту прав власників віртуальних об'єктів в Україні, то на них поширюється правовий режим власності. Незважаючи на стрімкий розвиток гейміндустрії в Україні винесено досить небагато вироків пов'язаних із крадіжкою ігрового майна в комп'ютерних онлайн-іграх, однак такі випадки все ж мають місце. Так, у справі No 333/714/20 Комунарський районний суд Запоріжжя оштрафував на 10 тис. 200 грн шахрая, який вкрав чужий обліковий запис у комп'ютерній грі World of Tanks. У вирокі суду йдеться, що 4 жовтня 2019 р. о 22 год. 27 хв. обвинувачений, діючи умисно, використовуючи належний йому персональний комп'ютер, який надає можливість доступу до мережі Інтернет, шляхом незаконних операцій, самочинно, без дозволу власника, несанкціоновано втрутився до роботи комп'ютерної мережі, а саме до особистого кабінету потерпілого, на його обліковий запис клієнтської онлайн-гри «World of Tanks», методом перебору ідентифікаційних даних: логіна та пароля, успішно пройшов автентифікацію й незаконно отримав право доступу та керування особистим кабінетом потерпілого до ігрового аккаунту «World of Tanks». Після отримання доступу до вищевказаного аккаунту здійснив його продаж невстановленій особі.

По-перше, судова практика показує, що справи, предметом спору яких є віртуальні об'єкти, є непоодинокими. Суди під час їх розгляду схиляються до аналогії з правом власності на речі. Припускається, що віртуальна власність виникає стосовно віртуальних об'єктів (даних), які мають економічну цінність, є об'єктами товарообігу у віртуальному просторі, не мають матеріальної оболонки, є унікальними, сталими, обігоздатними, розглядаються власниками як свої речі

По-друге, віртуальний простір дозволяє власникові віртуальних об'єктів володіти, користуватися та розпоряджатися ними. Аналіз електронних відносин у сфері віртуального простору та судова практика дозволяють зазначити, що на віртуальні об'єкти виникає право віртуальної власності, яке доречно розглядати як особливий вид права власності, об'єктом якого є безтілесні речі.

Україна, подібно багатьом іншим країнам, стикається з викликами правового регулювання віртуальної власності. На сьогоднішній день в Україні відсутнє спеціальне законодавство, яке б прямо регулювало права власників віртуальних активів, таких як криптовалюти або віртуальні облікові одиниці. Закони, що стосуються електронного підпису та електронної комерції, можуть використовуватися для деякого регулювання, але вони не охоплюють повністю цю сферу.

Поки що немає єдиного правового підходу до спадкування віртуального майна, однак з'являються окремі законодавчі ініціативи з цього приводу. Прикладом є закон, який прийняли в штаті Делавер. Ним регулюється спадкування облікових записів в онлайн-сервісах. На законодавчому рівні встановлено, що його використання реалізовує заповіт, який може передати акаунти в соціальних мережах, електронну пошту, підписки на сервіси визначеному в заповіті члену сім'ї. Закон надає дуже широке тлумачення цифровим активам, що позитивно вплине на подальший розвиток віртуального спадкування. Окремо варто відзначити, що на основі вищезазначеного нормативного акту було розроблено уніфікований акт, який рекомендовано прийняти у всіх штатах країни.

Однак національні органи, зокрема Національний банк України, намагаються адаптувати існуючі правила до сучасних технологій.

Зокрема, введені обмеження щодо використання криптовалют та валютних операцій з ними.

Конкретного правового регулювання права віртуальної власності наразі в Україні немає. Хоча державне регулювання ринку віртуальних активів наразі активне. Воно здійснюється двома державними органами: Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – щодо віртуальних активів, крім ЗВА (ВЦ), та Національним банком України – щодо ЗВА (ВЦ). Також існує Закон України «Про віртуальні активи», який наразі не є чинним, хоча й підписан президентом. Саме цим законом в майбутньому буде врегульовуватися право віртуальної власності.

Майбутнє регулювання віртуальної власності в Україні може залежати від розвитку технологій та міжнародних стандартів, а також від необхідності захисту інтересів громадян та національної безпеки. Шлях до повного та комплексного правового регулювання віртуальної власності може потребувати подальших досліджень, консультацій з експертами та прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Література

1. Blazer Ch. The five indicia of virtual property. *Pierce Law Review*. 2006. Vol. 5. P. 137–161.

2. Lastowka Greg., Hunter Dan. The Laws of the Virtual Worlds. *California Law Review*. Vol. 92. № 1. 2004. 72 p.

3. Некіт К.Г. Віртуальна власність: поняття та сутність. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 37–42. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/2_2019/part_1/8.pdf

4. Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами». URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67423&pf35401=510155>

5. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції державної політики у сфері віртуальних активів». URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=dbfc2a7e-47f9-4fce-9110-66ed61c0ae17>

6. Рішення Комунальського районного суд м. Запоріжжя від 10.03.2020 р. у справі № 333/714/20. URL: https://protocol.ua/ru/sud_ugon_akkauntu/

7. Про електронний цифровий підпис: Закон України № 852-IV. Втратив чинність 07.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text>

Риженко Микола Юрійович

*студент 3 -го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Завальнюк С. В.*

ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВОЄННИМИ ДІЯМИ

З 2014 року наша країна воює проти країни агресора російської федерації, але з початку 24 лютого 2022 воєнні дії які були тільки на сході переросли в повномасштабну війну і торкнулись майже кожного українця. Деякі втратили житло, автомобілі, працюючі бізнеси, а деякі навіть свою сім'ю.

За приблизною оцінкою Міністерство розвитку громад та територій України на території нашої країни вже зруйновано або пошкоджено майже 116 тисяч житлових будинків, це дуже великі збитки для нашої держави. В Конституції України в ст. 47 зазначено, що кожен має право на житло, а російська федерація порушує цю норму права, а також норму ст. 30 Конституції України, а саме кожному гарантується право недоторканності житла [1].

Україна є соціальною та правовою державою, тому вона піклується про своїх громадян, і створює багато механізмів, які допоможуть як фізичним так і юридичним особам повернути втрачене майно, через військову агресію.

В побутовому спілкуванні люди часто плутають поняття «відшкодування» та «компенсацію», давайте розглянемо їх різницю: відшкодуванням є грошові кошти, які стягуються з винної сторони, яка заподіяла збитки, а отже – з країни-агресора; компенсацією вважається матеріальна підтримка, яка надається заявнику з державного бюджету відповідно до сформованих бюджетних призначень.

Проаналізувавши терміни необхідно звернути увагу і на способи за якими будуть відшкодовуватись збитки:

По-перше, це майнові активи та грошові кошти, які знаходяться на території України та на які був накладений арешт з подальшою метою вилучення їх з власності, через те, що засновники є громадянами російської федерації.

По-друге, це майнові активи та грошові кошти, які вже знаходяться закордоном, а також майно російських публічних та державних діячів які знаходяться під санкціями, тому країна в якій знаходиться це майно, підтримує нашу країну, тому також арештовує таке майно і передає його Україні.

Наразі уряди європейських країн та США, у яких зосереджена лівова частка арештованих активів, працюють над розробкою правових механізмів, які дозволять конфісковувати майно РФ за спрощеною процедурою та направляти його на відшкодування збитків, яких зазнала Україна.

Але цей механізм поки що знаходиться в стадії розроблення, а які вже є механізми відшкодування? Одним із найпростіших механізмів відшкодування збитків є звернення до національного суду. Такий спосіб є дієвим для юридичних та фізичних осіб, права яких порушено. Цей спосіб захисту порушеного права є можливим для використання як юридичними, так і фізичними особами. Стягнення суми збитків на підставі рішення українського суду має певні особливості, а саме: суму збитків можна підтвердити висновком експерта, який проводить експертизу оцінки вартості зруйнованого майна; позови юридичних осіб подаються до господарського суду, а фізичних – до судів загальної юрисдикції; судовий збір по таких категоріях справ не сплачується; в середньому строк розгляду справи триває 3–6 місяців.

Рішення українського суду можна виконувати примусово як на території України, так і за кордоном, наприклад за допомогою державних та приватних виконавців. Україна ратифікувала двосторонні міжнародні конвенції щодо виконання рішення іноземних судів на своїй території і може розраховувати на зворотне й в інших країнах.

Наступним способом є відшкодування заподіяних збитків на підставі рішення Європейського суду з прав людини. Але варто за-

значити дуже важливу ознаку, це строки звернення, за загальним правилом ви маєте право звернутись із заявою до ЄСПЛ протягом 4 місяців з моменту винесення конституційного рішення. відшкодування заподіяних збитків на підставі рішення ЄСПЛ має також певні особливості, а саме: сума компенсації підтверджується експертним висновком вартості зруйнованого майна, зробленим за міжнародними стандартами; збір за подання заяв до ЄСПЛ не сплачується; загальний строк розгляду справи триватиме в середньому 1,5–2 роки [3].

На сьогодні в Україні було зареєстровано проект Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [2]. Законопроект передбачає три механізми компенсації: перерахування грошових коштів на поточний рахунок особі яка зазнала шкоди; фінансування будівництва об'єкта нерухомого майна; фінансування виконання будівельних робіт із відновлення пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку.

Для того щоб претендувати на компенсацію необхідно зробити декілька кроків: подати заяву, в якій описати перелік майна та ступінь його пошкодження, надати наявну у вас доказову базу (підтвердити право власності, фото-, відео зйомку тощо). Заяву можна подати дистанційно через застосунок «Дія» або особисто через центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) чи нотаріуса; отримати акт обстеження, який складає комісія органу місцевого самоврядування. Акт вважатиметься підставою для подальшої компенсації; за результатами обстеження комісія вносить відомості до реєстру, і ви потрапляєте до переліку осіб, які повинні отримати компенсацію.

В законопроекті зазначаються джерела одержання коштів для компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна: кошти державного (у тому числі Фонду відновлення майна та зруй-

нованої інфраструктури, Фонду ліквідації наслідків збройної агресії) та місцевих бюджетів; кошти міжнародних фінансових організацій, інших кредиторів та інвесторів; міжнародна технічна та/або поворотна чи безповоротна фінансова допомога; репарації або інші стягнення з Російської Федерації; інші джерела, не заборонені законодавством України [2].

А тепер про недоліки цього закону.

По-перше, згідно цього законопроекту право на відшкодування мають тільки фізичні особи, в той час коли багатомільйонні збитки юридичних осіб залишаються без уваги.

По-друге, як ми вже казали право на відшкодування поки що є тільки у фізичних осіб, але й вони не повністю нормативно визначені. Мова йде про рухоме майно, якому не приділено увагу. Багато транспортних засобів зруйновано, вкрадено, сюди відносяться як і звичайні автомобілі так і спецтехніка.

На підставі викладеного матеріалу можна дійти висновку, що механізм відшкодування шкоди є, але він досить погано врегульований, тому на мою думку слід більш детально визначити нормативну базу для подальшого відшкодування майна. А саме: врегулювати механізм допомоги для юридичних осіб, які зазнали значних збитків через військову агресію. Слід зазначити в законі механізм підтримки для фізичних осіб, які втратили рухоме майно, тому що після перемоги України проти росії, будуть виплачені величезні репарації, і їх необхідно направити на допомогу населенню та бізнесу.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 р. № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20/conv#n201> набрання чинності 22.05.2023

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція, Міжнар.

Федченко Аліна Юрївна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

ЗАСТАВА МАЙНОВИХ ПРАВ

Застава є одним із засобів в забезпечення виконання зобов'язання. [1] Внаслідок застави кредитор має право у разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати вигоду з вартості предмета застави перед іншими кредиторами. Застава майнових прав є достатньо безпрецедентним різновидом застави. Для регулювання даного виду питань було розроблено та прийнято ЗУ «Про заставу» 1992 р. Можливість закріплення використання майнових прав як застави викликала багато питань, які актуальні й сьогодні.

Практика застосування норм законодавства про заставу майнових прав та відсутність у вітчизняній цивільно-правовій науці теоретичного обґрунтування застави майнових прав призводить до того, що часто виникає неоднозначність не лише щодо теоретичного тлумачення застави майна, прав, а також щодо застосування – через правові норми, що стосуються таких застав. Раніше українські науковці звертали увагу на те, що, оскільки не всі майнові права можуть бути передані в заставу, несприятливим фактором, який впливав на відповідну правозастосовну практику, є, насамперед, відсутність чітких і системних критеріїв застави тих майнових прав, які могли бути передані в заставу. Законодавство України не містить поняття майнового права. Але відповідно до ЦК України, «майнові права є неспоживного реччю. Майнові права визнаються речовими правами».[1]

Також міститься визначення майнових прав в ЗУ «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні»,

майновими правами є будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги [2]

Стаття 50 Закону України «Про заставу» зобов'язує заставодержателя вчиняти дії, які потрібні для забезпечення застави, не відступати від права вимоги застави, не вчиняти дій, що тягнуть за собою припинення або зменшення вартості застави; вживати потрібних заходів для захисту застави від посягань третіх осіб, внесення застави від посягань третіх осіб, її зміни, надавати заставодавцю інформацію про порушення права застави третіми особами та про претензії третіх осіб. Якщо вимоги не були виконані заставодержатель має право витребувати від заставодавця переведення застави в судовому порядку. Крім того, заставодержатель може вступити як третя особа в судовий спір, у якому розглядається вимога про звернення стягнення на предмет застави, і може вжити всіх необхідних заходів для захисту застави від посягань з боку третьої особи. [3]

Стаття 52 Закону України «Про заставу» пояснює, що у разі виконання боржником заставодавця забезпеченого заставою зобов'язання до настання строку виконання заставодержателем свого зобов'язання все одержане заставодержателем є предметом застави, про що заставодавець зобов'язаний відразу повідомити заставодержателя. Якщо заставодержатель одержав від боржника грошові кошти в рахунок виконання зобов'язання, заставодавець зобов'язаний передати такі кошти на вимогу заставодержателя в рахунок виконання забезпеченого заставою зобов'язання, якщо інше не зазначено в договорі застави [3]

З цієї причини застава майнових прав сьогодні зазнала великих змін, і метою подальших досліджень у цьому напрямі є проведення наукових досліджень для розробки теоретичних засад застави корпоративних прав, прав на цінні папери тощо. На практиці судам часто складно вирішити основне питання через те, що сторони договору чітко не визначили предмет застави (неможливо конкретизувати, які саме права передаються в заставу). На законодавчому рівні необхідно

розмежувати майнові права, які вже існують, і майнові права, які виникнуть у майбутньому, та дозволити передачу

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. No 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3107>

3. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>

4. Про заставу: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>

Шпак Дар'я Сергіївна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захист прав дитини в контексті повномасштабного вторгнення в Україні є особливо актуальною та нагальною проблемою. Війна на території країни створює небезпеку не тільки для дорослих, але й для майбутнього та добробуту дітей. Діти, як найвразливіші члени суспільства, потребують негайного та розширеного захисту та підтримки в цих надзвичайних обставинах.

Повномасштабне вторгнення в Україні призводить до серйозних наслідків для дітей. Вони стикаються з безпосередніми загрозами для свого життя та здоров'я, постійним страхом, втратою близьких людей, вимушеним переселенням, розлученням з сім'ями та втратою стабільності. Діти також можуть бути свідками насильства, травми та інших негативних подій, що мають серйозний вплив на їх фізичний та психологічний стан.

Міжнародне та національне законодавство, таке як Конвенція про права дитини та інші міжнародні документи, чітко передбачають захист прав дитини навіть в умовах конфлікту та війни. Згідно з цими документами, діти мають право на життя, виживання, розвиток, освіту, охорону здоров'я, а також право на захист від насильства, злов-

живання та експлуатації. Вони також мають право на спеціальний захист та підтримку для відновлення після конфлікту [1].

Стаття 38 Конвенції передбачає спеціальну норму, яка вимагає від держав поважати міжнародне гуманітарне право, що стосується дітей під час збройних конфліктів, і забезпечувати його дотримання. Держави зобов'язані приймати всі можливі заходи для захисту та догляду за дітьми, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. Ця норма відповідає положенням міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевським конвенціям 1949 року та їх Додатковим протоколам 1977 року, які містять положення, спрямовані на захист дітей як частини цивільного населення та окремої категорії [1].

Згідно зі статтею 24 Женевської конвенції IV про захист цивільного населення під час війни 1949 року, сторони конфлікту повинні приймати всі необхідні заходи, щоб забезпечити, щоб діти до 15 років, які стали сиротами або розлучені зі своїми сім'ями через війну, не залишалися без піклування, і для полегшення їх освіти у будь-яких обставинах. Вони також мають право на особисту повагу, честь, сім'ю, віру та культурні традиції. Вони повинні бути захищені від насильства, залякування, образ та цікавості натовпу. Сторони конфлікту мають поводитися однаково з усіма особами під їх захистом без дискримінації за ознаками раси, релігії або політичних переконань, але можуть застосовувати необхідні заходи контролю або безпеки, що вважаються необхідними під час ведення війни, з урахуванням здоров'я, віку та статі таких осіб [2].

Крім цього, Україна прийняла постанову Кабінету Міністрів щодо утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану (№ 302 від 17.03.2022). Цей штаб є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, створеним для сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів та органів місцевого самоврядування у справах захисту прав дитини під час воєнного стану.

Основні завдання Координаційного штабу включають:

- Координацію дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо організації евакуації дітей, зокрема дітей

з інвалідністю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, неповнолітніх дітей, які проживають або знаходяться у різних закладах, таких як прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї патронатних вихователів, з небезпечних територій. Забезпечення безпечних умов для їх перебування.

- Координацію дій органів виконавчої влади щодо розміщення та задоволення потреб евакуйованих дітей у безпечних регіонах України та тих, які були переміщені до держав тимчасового перебування.

- Здійснення контролю за постановкою дітей на консульський облік у державі їх тимчасового перебування та визначення шляхів та механізмів вирішення проблемних питань, що виникають у процесі постановки на облік та повернення дітей до України після припинення воєнних дій.

- Визначення шляхів і способів вирішення проблем, що стосуються захисту прав дитини в умовах воєнного стану.

- Прийняття оперативних рішень щодо захисту прав дітей.

- Моніторинг дотримання соціальних стандартів та прав дитини в державах, де вони перебувають тимчасово, та організація їх повернення до України.

- Інформування громадян України та міжнародної спільноти про становище та потреби в захисті дітей в умовах воєнного стану [3].

Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану виконує важливу роль у забезпеченні координації дій між різними органами та організаціями для захисту прав дітей під час воєнного конфлікту. Штаб забезпечує евакуацію та безпеку дітей, розміщення та задоволення їх потреб, контроль за постановкою на консульський облік та поверненням дітей, а також здійснює моніторинг та інформування про становище дітей у воєнних умовах. Його роль полягає у забезпеченні безпеки, захисту та добробуту дітей під час воєнного стану.

В умовах воєнного стану важливо створити безпечні умови для дітей, забезпечити їхнє фізичне та психологічне благополуччя, зберегти їхню гідність та права. Потрібно забезпечити доступ до освіти, щоб діти не втрачали можливості для розвитку та майбутнього. Крім

того, важливо попереджати випадки насильства та зловживання, а також забезпечувати психологічну підтримку для дітей, які пережили травми внаслідок війни.

Основний принцип полягає у тому, щоб забезпечити безперервність нормального життя для дітей, щоб вони могли продовжувати своє навчання, розвиватися та знаходитися в безпеці. Для цього потрібна ефективна координація між державними органами, гуманітарними організаціями та міжнародними структурами, а також залучення спеціалістів з різних сфер, які забезпечують фізичний, психологічний та соціальний захист дітей.

Захист прав дитини в умовах воєнного стану є необхідною умовою для забезпечення миру та стабільності в майбутньому. Це вимагає спільних зусиль держав, громадських організацій та міжнародного співтовариства для створення безпечного та захищеного середовища для дітей, де їхні права та потреби поважаються та реалізуються. Лише тоді можна буде забезпечити належний розвиток, благополуччя та майбутнє для всіх дітей, незалежно від того, де вони перебувають.

Література

1. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: міжнародний документ від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#top

3. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	
ПОСТ-ПАНДЕМІЯ: ПЕЙЗАЖ ПІСЛЯ БИТВИ	4

СЕКЦІЯ 1 ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В ПОСТПАНДЕМІЧНУ ДОБУ

Харитонов Євген Олегович ПАНДЕМІЯ: ПРАВО ЖИТИ ПРОТИ ПРАВА ПОМИРАТИ	13
Голубєва Неллі Юрїївна, ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ ТА СМЕРТІУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	19
Давидова Ірина Віталівна ЕЛЕКТРОННІ ДОГОВОРИ В ПОСТАПАНДЕМІЧНУ ДОБУ	23
Nekit Kateryna THE CONCEPT, TYPES AND FIELDS OF EMERGENCE OF TECHNOLOGY- ORIENTED STARTUPS	25
Сафончик Оксана Іванівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	30
Харитонova Олена Іванівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: МІЖ ПРАВОМ ПРИВАТНИМ І ПУБЛІЧНИМ.	32
Бабич Ірина Григорівна ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.	38
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна АНАЛІЗ ВПЛИВУ COVID-19 НА СПАДКОВІ ВІДНОСИНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	40
Зубар Володимир Михайлович АКВАТОРІЯ ПРИЧАЛУ МОРСЬКОГО ПОРТУ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ	43
Калітенко Оксана Михайлівна ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В ПОСТКОВІДНИЙ ЧАС.	45
Кривенко Юлія Василівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.	48
Мартинюк Едуард Іванович, Никитченко Олена Едуардівна СВОБОДА СОВІСТІ: ПРОБЛЕМИ, ЩО АКТУАЛІЗУВАЛИСЯ ЗА ЧАСИ ПАНДЕМІЇ	51
Матійко Микола Володимирович СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	56

Токарева Віра Олександрівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМІВ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЮРИДИЧНО ЗНАЧУЩИХ РІШЕНЬ В США.	60
Богомолова Валерія Сергіївна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОН-ЛАЙН КРЕДИТУВАННЯ В ЧАСИ ПАНДЕМІЇ ТА ПОСТПАНДЕМІЧНУ ПОРУ.	64
Бугась Альона Сергіївна ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ФРАУДАТОРНИХ ДОГОВОРІВ З НЕДІЙСНИМИ ТА НІКЧЕНИМИ ДОГОВОРАМИ.	68
Карташов Денис Володимирович ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ З ОХОРОНИ МАЙНА	72
Мошинська Яна Степанівна ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ.	75
Оскілко Олексій Олегович ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРЕДИТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	79
Шамота Олександр Володимирович ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	82
Шендрик Ірина Сергіївна ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОБ'ЄКТІВ, СТВОРЕНИХ КОМП'ЮТЕРНОЮ ПРОГРАМОЮ.	85

СЕКЦІЯ 2 НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

Антонюк Софія Любомирівна ПЕРЕВАГИ І РИЗИКИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ.	89
Артюшенко Максим Олександрович ПРАВОВИЙ СТАТУС ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.	92
Биба НіколетТА Маріанівна ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	94
Боженко Марія Олександрівна, Янчик Софія Анатоліївна ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСУ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ	97
Борисюк Світлана Андріївна ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ	100
Володіна Аліна Артурівна УКЛАДЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	103
Галімска Поліна Віталіївна ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.	107
Горбенко Марія Олександрівна ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.	110

Гребенюк Марія Іванівна ПРАВО НА ЗАПОВІТ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	114
Деренюк Ангеліна Олександрівна, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	117
Дмитренко Ольга Олексіївна ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ПРАВА ТА СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	122
Дуб Вікторія Михайлівна ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ.	125
Жудін Віталій Юрійович ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.	129
Журавльова Тетяна Євгенівна ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	133
Загребнюк Дар'я Михайлівна ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	136
Ігнатенко Анастасія Анатоліївна КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВІЙНИ	139
Іщик Анна Вікторівна ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У МЕДИЧНІЙ ГАЛУЗІ: ВПЛИВ «COVID19» НА ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА	144
Караульшук Назар Сергійович НАСЛІДКИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	146
Кірпиченко ВіТА Віталіївна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОГОВОРУ ПОЖЕРТВИ ЯК РІЗНОВИДУ ДАРУВАННЯ	149
Корман Олександра Сергіївна, Самойлова Олена Сергіївна ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ	154
Логвінова Ксенія Вікторівна ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ.	157
Лукашевич Аліна Леонідівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЮРИДИЧНІЙ ОСОБІ	159
Магера Ксенія Ігорівна РЕЄСТРАЦІЯ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ ПІД ЧАС РЕЖИМУ ВОЄННОГО ЧАСУ.	161
Максимчук Дарина Андріївна, ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ТАЄМНИМ ЗАПОВІТОМ	164
Мельнікова Ірина Євгенівна, ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ	166

Мерчанський Іван Русланович, Решетило Яна Сергіївна, ПРОБЛЕМИ У КРЕДИТНИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	169
Михальченко Анастасія Андріївна ГАРАНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ ДЕРЖАВОЮ У ВОЄННИЙ ЧАС	172
Михальчук Анна Миколаївна, Сучкова Ірина Валеріївна, ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	175
Мідяна Вероніка Олександрівна ПРОБЛЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА МОБІЛІЗОВАНЕ (ПРИМУСОВО ВІДЧУЖЕНЕ) МАЙНО	177
Нестерук Катерина Олегівна ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	181
Оглу Рані Володимирівна ДОГОВІР ОРЕНДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	183
Павловська Аліна Андріївна ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПАДКОЄМЦІВ НА ЦИФРОВІ АКТИВИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ	186
Плавницька Каріна Русланівна НАСЛІДКИ ДЛЯ ВИКОНАНЬ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ПОСТПАНДЕМІЧНИЙ ПЕРІОД	189
Полегенька Вікторія Сергіївна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ВІРТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	192
Риженко Микола Юрійович ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВОЄННИМИ ДІЯМИ	196
Федченко Аліна Юрївна ЗАСТАВА МАЙНОВИХ ПРАВ	200
Шпак Дар'я Сергіївна ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	202

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ
ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
У ПОСТПАНДЕМІЧНУ ДОБУ**

**МАТЕРІАЛИ
круглого столу**

Одеса,
26 травня 2023 року

Електронне видання

Формат 60х84/16. Ум-друк. арк. 12,98

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com